د تقليد شرعي حيثيت

مؤلف : شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله

ژباړن : مولوي عبدالهادي حماد

خپروونکی:
جامعه اسلاميه اشرفيه
اوله ناحيه کندهار افغانستان

Ketabton.com

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقليد شرعي حيثيت

تاليف :

شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالى

ژباړن :

مولوي عبدالهادي حماد

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتاب ځانګړتیاوي

دکتاب نوم :	دتقلید شرعي حیثیت
دمؤلف نوم :	شیخ الاسلام مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی
ژباړن :	مولوي عبدالهادي حماد
چاپ کال :	۱۳۸۹ هـ ش
کمپیوټري چاري :	ژباړن
دچاپ شمېر :	زر ټوکه
خپرونکی :	جامعه اسلامیه اشرفیه
دلاسته راوړولو ځای :	مکتبه اشرفیه ارګ بازار کندهار افغانستان
اړیکي :	۰۷۰۰۳۲۸۵۰۴ ۰۳۰۲۰۰۲۹۲۶

فهرست

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېره	موضوع	صفحه
۱	دپيل خبري	۱
۲	دتقليد حقيقت	۵
۳	يادونه	۸
۴	دتقليد دوه صورتونه	۱۶
۵	دتقليد ثبوت په قران سره	۱۷
۶	دتقليد دثبوت لپاره لومړی ايت	۱۷
۷	دتقليد دثبوت لپاره دوهم ايت	۲۱
۸	دتقليد دثبوت لپاره دريم ايت	۲۵
۹	دتقليد دثبوت لپاره څلورم ايت	۲۶
۱۰	دتقليد ثبوت په حديث سره	۲۹
۱۱	داصحابانو ﷺ په وخت کي ددوی تقليد کول	۳۷
۱۲	داصحابانو ﷺ په زمانه کي شخصي تقليد	۵۰
۱۳	داصحابانو ﷺ دتقليدلومړی نظير	۵۰
۱۴	داصحابانو ﷺ دتقليد دوهم نظير	۵۴
۱۵	داصحابانو ﷺ دتقليددريم نظير	۵۷
۱۶	داصحابانو ﷺ دتقليد څلورم نظير	۶۴
۱۷	څو بېلابېل مثالونه	۶۶
۱۸	شخصي تقليد ته اړتيا	۷۰
۱۹	دشخصي تقليد دلزوم يو څرګند مثال	۸۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېره	موضوع	صفحه
٢٠	دڅلور مذهبونو تخصيص	٨٩
٢١	دتقليد بېلابيلي درجې	٩٦
٢٢	دعوامو خلكوتقليد	٩٧
٢٣	دجيد او متبحر عالم تقليد	١٠٨
٢٤	دتقليد دوهمه درجه	١٠٨
٢٥	مجتهد في المذهب	١٢۴
٢٦	دريمه درجه	١٢۴
٢٧	دمجتهد مطلق تقليد	١٢٦
٢٨	څلورمه درجه	١٢٦
٢٩	پر تقليد باندي شكونه او نيوكي	١٣١
٣٠	په قرانكريم كي دپلرونو او نيكه ګانو تقليد	١٣١
٣١	داحبارو او رهبانو تقليد	١٣۴
٣٢	دحضرت عدى بن حاتم رضي الله عنه حديث	١۴١
٣٣	دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه سپېڅلي وينا	١۴۴
٣۴	دمجتهدينو امامانو ويناوي	١۴٦
٣۵	عام سړى به څنګه مجتهد پېژني؟	١۵٢
٣٦	ايا تقليد كول عيب دئ؟	١۵۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېره	موضوع	صفحه
۳۷	شخصي تقليد او خواهش پرستي	۱٦۰
۳۸	تقليد او نوي پيدا سوي مسئلې	۱٦۲
۳۹	حنفي مذهب اوپه حديث باندي عمل	۱٦۴
۴۰	امام ابوحنيفة رحمة الله عليه او علم حديث	۱۷۷
۴۱	په تقليد کي جمود	۱۸۳
۴۲	وروستی وړانديز	۱۸۷

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریظ

نحمده ونصلي على رسوله الكريم

درنو لوستونکو! څرګنده خبره ده ،چي څښتن تعالیﷻ ټول انسانان په يو ډول نه دي پيدا کړي بلکي دخپل بې ساري حکمت پر بنسټ يې ځيني ځواکمن ، ځيني ناتوانه ،ځيني شتمن ، ځيني ناداره ،ځيني پوهان او ځيني ناپوهان پيدا کړي دي، داخبره بيخي جوته ده ،چي که ټول خلک په يو ډول سي نو ددې پراخي نړۍ چاري به دسختو ستونزو سره مخ سي،همدا لامل دئ ،چي ددنيا په هر کونج کي ، دهر قوم ، دهري سيمي ، دهر ټبر او هر دين عالمان مخکي وي پوښتل کيږي او ناپوهان په پسي وي دپوهانو څخه پوښتني کوي ، داچي داسلام دين حق دئ ، په رشتينولۍ کي يې هيڅ شک نسته او ددې دين دپلي کېدو لپاره علماء لوی مسؤليت لري ،چي عام خلک پوښتني ځني وکړي او دوی جوابونه ورکړي او ددې دين بقا هم ددې لاري څخه کېدای سي ځکه ټول خلک علماء نه دي او نه جوړېدای سي، داچي دعلماؤ پر خبرو باندي بايد څومره اعتماد وسي او دمذهب تقليد بايد په څه ډول وسي؟ او دمدرسې دريز هم تل دخپلو مسلمانانو ورونو چوپړ په اخلاص تر سره کول دئ نو يې وغوښتل ،چي په دې اړه باندي څه تحقيقات او څېړني وکړي ، ددې هڅي په پايله کي داشرفيې مدرسې دتاليف او ترجمې دڅانګي يو تن غړي مولوي عبدالهادي حماد دهند دنيمي وچي دجيد عالم شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالى په اردو ژبه کتاب پښتو ته ترجمه کړ، چي په ياده موضوع کي يې په زړه پوري څېړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې وه ، ياد کتاب تر ژباړي وروسته تاليف او ترجمې دڅانګي غړو وکاتی ، ترکتني وروسته جوته سوه چي نوموړی کتاب په ښه معيار دئ او په ښه معيار ژباړل سوی دئ. داچي زموږ له انده ددې کتاب ګټې ښې دي نو ځکه يې دتائيد ترڅنګ ټولني ته وړاندي کوي او هيله کوي ،چي الله ﷻ يې دټولو مسلمانانو لپاره داستفادې وړ وګرځوي.

وبالله التوفيق

داشرفيې مدرسې دتاليف او ترجمې څانګه

دتاليف او ترجمې دڅانګي اراکين	
نوم	دنده
مولوي محمدرسول صاحب	عمومي رئيس
شيخ الحديث مولوي عبدالرحيم صاحب	رئيس دارالافتاء
مولوي سيد احمد غفوري	نائب دارالافتاء
مولوي مجاهد صاحب	نائب مهتمم
مفتي ګل احمد صاحب	عضو دارالافتاء
مولوي سيداحمد صابر	مدرس وعضو دارالافتاء

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړيل خبرې

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

الحمد لله نحمده و كفى وسلام على عباده الذين اصطفى.

څرګنده خبره ده ،چي دتقليد په اړه دومره ليکني سوي دي ،چي زما لپاره ددې فکر هم نه سي کېداى ،چي زه دي په دې اړه څه زياتوني وکړم ،له نېکه مرغه دهمدې موضوع يعني دتقليد دموضوع اړونده ديوې رسالې اسباب او توکي په ناڅاپي اوقدرتي ډول سره برابر سوه ،ځکه په ۱۹٦۳ م سنه کي زما څخه دفاران مياشتنۍ مجلې مسؤل مدير ښاغلي ماهر القادري په کراچي کي دتقليد اړونده يو مضمون دوخت داړتيا له امله وغوښتى ، خو ما په يا سره جواب ورکړ، يعني خوښه مي نه وه ،چي مضمون دي دتقليد په موضوع کي ورکړم ، ځکه ما غوښته ،چي دپلار پر پل باندي پل کښېږدم او په خپل ژوند کي داختلافي مسائلو څخه لاس پر سر سم بيا مي بېرته فکر وکړ، ،چي کاشکي يو داسي مضمون وليکم ،چي دتقليد موضوع په داسي ښه پکښي څرګنده سي ،چي ديوه اړخه يې هغه اصلي حقيقت څرګند سي او دبله اړخه دامضمون په داسي ښه وي ،چي ددعوت رنګ ولري يعني داچي هغه کسانو ته دعوت سي ،چي هغوى اختلافي مسائلو ته لمن وهي او يو له بله کافران سره وايي يعني داچي يو يوه ته کافر وايي اوبل ،بل ته کافر وايي ،لنډه داچي يو مضمون مي وليکى اودکراچي څخه خپرېدونکي مياشتنۍ مجلې ـ فاران ته مي ورکړ، نوموړى مضمون دلومړي ځل لپاره په کال ۱۹٦۳ م کي خپور سو ، له نېکه مرغه ياد مضمون روڼ آندو

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات خوبن کړ ، آن تردې ،چي د هندوستان اوپاکستان څخه زياتو خپرېدونکو مجلو خپور کړ. بله خبره لادا وه ،چي په جوناګړ کي مسلمانانو زما دغه مضمون ديوې بيلي رسالې په بڼه چاپ ته وسپارى او بيايې نشر کړ. که څه هم زما دغه مضمون په داسي ډول ترتيب سوى وو ،چي هيڅ دمناظرې او مقابلې بڼه يې نه درلوده ،خو کوم ملايان صاحبان ،چي دتقليد څخه مخالف وه هغوزما پر ليکنه باندي پوره نيوکي پيل کړې په ځانګړي ډول په دوى کي حضرت مولانا محمد اسمعيل سلفي صاحب زما دليکني په رد کي خپله يوه ليکنه په الاعصام اونيزه کي په ديارلس برخو کي خپره کړه بيا يې خپله دغه ليکنه دخپل

کتاب (تحریک ازادی اور شاہ ولی اللہ کی مساعی) ـ برخه وګرځول، خبره داوه

،چي يو کتاب د(التحقيق في جواب التلقيد) په نوم يو نشر سو، نوموړى کتاب ديوه داسي چا ليکنه وه ،چي دڅلورګونو مذهبونو امامانو ته ددې نسبت کوي ،چي شريعت دوى دځانه جوړکړى دئ او کوم څوک ،چي ددوى تقليد کوي هغه کافران دي ، همدا ډول اسلامي فقه ته ديوه داسي فن په سترګه ګوري ،چي دځان څخه جوړ سوى وي دقرآن او حديث څخه چېڵ سوى نه وي. بله خبره داده ،چي دحيدرآباد ددکن سيمي څخه هم په مياشتنۍ کي پردې موضوع باندي يوه څېړنه راغله ،چي غالبا دغه مجله به البيان مجله وه خو داچي مناظره کول او دچا سره مباحثه کول زما عادت نه وه نو ځکه مي تر ديارلس کلونو پوري دتقليد پر موضوع باندي هيڅ نه وليکل ، دا،چي زما لومړۍ ليکنه دنظر څښتنانو او روڼ آندو زياته خوښه کړې وه نو ددوى هيله داوه ،چي دا مضمون دي دلته په پاکستان کي هم دهندوستان په څېر په کتابي شکل چاپ اوخپورسي ،ما وغوښتل ،چي ددوى دغه غوښتنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره کړم نو ځکه مي دهغه لیکني دچاپ اراده وکړه کومه ،چي ما لومړی په فاران مجله کي خپره کړې وه البته زما په آند ما اړینه وګڼل ،چي دا لیکنه ددوهم ځل لپاره تر نظر تېره کړم څو ښه تحقیقاتي لیکنه سي او کومي نیوکي ،چي زما پر لیکنه سوي دي هغه هم تر نظر تېري کړم او بیا جوابونه ورته ووایم ، لنډه داچي دا کار مي وکړ او دا کتاب ځني جوړ سو کوم ،چي ستاسو په لاس کي دئ خو داچي مناظره، مباحثه ، سوال او جواب کول زما عادت نه دي نو ځکه ما ،چي دکومو نیوکو جوابونه ویلي دي دنیوکه کونکو نومونه مي دڅو اړینو ځایونو څخه پرته نه دي یاد کړي او اوس هم دا وایم ،چي دا کتاب دمناظرې او مباحثې کتاب نه دئ بلکي دا دتقلید دعلمي مسئلي څېړنیز کتاب دئ ددې کتاب اصلي موخه داده ،چي دمسلمان امت دلوی اکثریت تګ لاره واضحه کړي ، هغه لویه ډله ،چي تل یې دامامانو تقلید کړی دئ ، همدا ډول په دې کتاب کي دتقلید اړونده دافراط او تفریط تر منځ منځګړې لاره بیان سوې ده هغه لاره ،چي داهل سنت والجماعت زیات علماء پر روان دي ، نو ځکه مي وټولو خلکو ته هیله داده ،چي دې کتاب ته دمناظرې دجذبې او رخې په سترګه نه ګوري بلکي دې کتاب ته دي دتقلید دمسئلې دیوه څېړنیز کتاب په سترګه وګوري او بیا دي دا کتاب مطالعه کړي .

وروستی خبره داده ،چي په معاصر وخت کي دغیر مقلیدنو ، متجددینو او اباحت خوښو انسانانو په امامانو پسي خورا ډېري خبري دځانه تړلي دي ، زه امید لرم ،چي داکتاب به ددوی دشبهاتو په لیري کولو کي هم رول ولري او ګټه به ورته وکړي ، الله جل جلاله ته مي دعا داده ،چي زما دغه کوچنی هڅه او زیار دي دقبولیت په لورونه ونازوي او الله جل جلاله ددې رسالې څخه عامو مسلمانانو ته ګټه او نفعه ورسوي . آمین

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وماتوفيقي الا بالله وعليه توكلت واليه انيب.

احقر محمد تقي عثماني خادم دارالعلوم کراچي ۱۴

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله نحمده وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفى.

دتقليد حقيقت

درنو لوستونکو! داچي داسلام اصل دعوت ديوه الله جل جلاله داطاعت لوري ته رابلل دي، ددې څخه هيڅوک انکار نه سي کولای او داچي دمحمدرسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت کول هم لازمي دئ دائکه ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپله ژبه او فعل سره دالله جل جلاله داحکامو ترجماني کړې ده ، داچي کوم شی حلال دئ؟ ، کوم شی حرام دئ ؟، کوم شی جايز دئ؟ او کوم شی مستقل بالذات (بلاواسطه) ناجايز دئ؟ په دې ټولو کي بايد ديوه الله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړل سي ، دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم پرته دبل چا اطاعت هيڅ جواز نه لري او که څوک دبل چا اطاعت کوي ، بل څوک مستقل بالذات (بلاواسطه) پوره مطاع ګڼي داسي څوک په يقيني ډول داسلام ددايرې څخه وتلی دئ نو ځکه پر هر مسلمان باندي په کلکه لازمي ده ،چي دقرآن او حديث پيروي وکړي او څه ،چي قرآن او حديث ورته وايي همدغسي عمل وکړي ،خو پاته دي نه وي ،چي په قرآنکريم او حديث کي ځيني داسي څه سته ،چي يو لږ تعليم لرونکی کس هم په پوهېدای سي لکه لاندنی آيت:

وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا .....(۱)

ژباړه : په تاسو کي دي ځيني ستاسو دځينو غيبت نه کوي.

۱: حجرات ، اية ۱۲

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرڅوک ،چي يوازي په عربي ژبه پوهيږي هغه په پورتني مطلب پوهيږي ، ځکه په پورتني مطلب کي نه څه ناڅرګندتيا سته او نه کوم بل شرعي دليل سته ،چي ورسره ټکر وي له همدې امله دپورتني مطلب په ثبوت کي هيڅ شک نسته.

همدا ډول درسول اللهﷺ په لاندنۍ وينا باندي لږ تعليم لرونکی کس ،چي يوازي په عربي پوهيږي هم پوهېدا ی سي:

﴿ لافَضْلَ لِعَرَبِي عَلَى عَجَمِي ﴾

ژباړه : عربي پر عجمي باندي کوم فضيلت نه لري.

درسول اللهﷺ په پورتنۍ وينا کي هيڅ ناڅرګندتيا نسته او نه کوم مشکل پکښي سته کوم څوک ،چي يوازي په عربي ژبه پوهيږي هغه دپورتني حديث په مطلب په اسانۍ سره پوهېدا ی سي.

دپورتنۍ خبري بالعکس داسي آياتونه او حديثونه هم سته ،چي معناوي يې څرګندي نه وي بلکي يو ډول ناڅرګندتيا پکښي وي ، هرڅوک نه په پوهيږي ، ځکه په ښکاره يوه معنا ورکوي ، خو په حقيقت کي يې بله معنا وي ، ددې سره داسي احکام هم سته ،چي دقرآنکريم دکوم بل آيت او يا کوم بل حديث سره تعارض لري يعني داچي په يوه آيت کي يو حکم ثابت وي خو په حديث کي بيا داسي خبره سوې وي لکه ددغه حکم په خلاف ،چي وي دمثال په ډول په لاندني آيت کي اللهﷻ فرمايي:

وَٱلۡمُطَلَّقَـٰتُ يَتَرَبَّصۡنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَـٰثَةَ قُرُوٓءٍۚ .....(۱)

[1]: البقرة ، اية ۲۲۸

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :کومي ښځي ،چي طلاقي کړل سي هغوی دي درې قروء انتظار وکړي(نور مړونه دي نه کوي).

په پورتني آیت کي دطلاقي سوي ښځي لپاره درې قروء دعدې اندازه ښودل سوې ده، داچي قرء څه ته وایي؟ باید ووایو ،چي قرء په عربي ژبه کي په لاندي دوو معناوو استعمالیږي :

١: قرء معنا حیض (دښځي میاشتنۍ ناروغي)

٢ : قرء معنا طهر (یعني دښځي هغه شپې او ورځي ،چي ښځي ته پکښي میاشتنۍ ناروغي نه وي).

اوس نو که قرء دحیض په معنا کړو نو دطلاقي سوي ښځي عده درې حیضه کیږي یعني داچي ښځه به درې حیضه دمیړه په کور کي عده تېروي بیا کولای سي ،چي بل میړه وکړي او یا دپلار کورته ولاړه سي . که قرء دطهر په معنا سي نو دطلاقي سوي ښځي عده درې طهره کیږي اوس نو موږ ته سوال پیدا کیږي ،چي موږ په کوم یوه عمل وکړو؟ یعني داچي دطلاقي سوي ښځي عده به درې طهره وي اوکه به درې حیضه وي؟

په بل حدیث کي راځي:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ لَمْ يَذَرْ الْمُخَابَرَةَ فَلْيَأْذَنْ بِحَرْبٍ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ.(١)

ژباړه :دجابر بن عبدالله رضي الله عنه څخه روایت دئ چي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه مي واورېدل: چا که مزارعت نه پرېښودئ دالله جل جلاله او دهغه درسول صلی الله علیه وسلم له لوري دغه کس ته دجنګ اعلان دئ.

١: ابوداود ج ٩ ص : ٢٥٦ ، باب في المخابره ورقم الحديث : ٢٩٥٧،ط:المكتبةالشاملة

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حديث ته که وکتل سي نو دمزارعت منعه پکښي راغلې ده حال داچي مزارعت ډېر ډولونه دي،دامعلومه نه ده ،چي دمزارعت ټول ډولونه ناجايز دي؟ اوکه کوم خاص ډول مزارعت ناجايز دئ؟ ، که خاص ډول مزارعت ناجايز وي نو دا نه ده معلومه ،چي کوم ډول يې جايزنه دئ؟.

يادونه : مزارعت دې ته وايي ،چي يوځوک خپله مځکه په کښت باندي وبل چاته په يوه ټاکلې برخه ورکړلې لکه ،چي په نيمايي يې ورکړي ، يايې په دوهمه ورکړي ، يايې په دريمه ورکړي او داسي نور.

په بل حديث کي راځي :

من كان له امام فقراءة الامام له قراءة

ژباړه : کوم چا لره ،چي امام وي نو دامام قرئت دده لپاره هم کفايت کوي.

دپورتني حديث څخه معلوميږي ،چي کله مقتدي په امام پسي ولاړ وي نودامام قرئت دمقتدي لپاره کفايت کوي او مقتدى بايد چوپ ودريږي. خو په بل حديث کي بيا ددې حکم خلاف خبره ثابتيږي ځکه رسول الله ﷺ فرمايي:

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ([1])

ژباړه : هغه چا ،چي په لمانځه کي سورة فاتحه نه وي لوستې دهغه کس لمونځ ، لمونځ نه دئ يعني لمونځ يې نه صحيح کيږي.

دپورتني حديث څخه ثابتيږي ،چي الحمدلله ويل لازمي کار دئ بايد وويل سي اوس نو که پورته دواړه حديثونه په نظر کي ونيول سي انسان

[1]: بخاري ، ج : ۳ ، ص : ۲۰۴ ورقم الحديث ۷۱۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته سوال پيداکېږي ،چي په کوم حديث عمل وکړل سي؟ ايا په لومړی حديث عمل وکړل سي او که په دوهم حديث عمل وکړل سي؟ که په دوهم حديث عمل وکړ ل سي نو دا نه ده معلومه ،چي ددوهم حديث حکم يوازي منفرد او امام ته متوجه دئ مقتدی ځني استثناء دئ اوکه په لومړی حديث عمل وکړل سي هلته هم نه ده معلومه ،چي دقرئت څخه دالحمدلله پرته نور قرائت مراد دئ خو په هر صورت ناڅرګندتيا موجوده ده تعارض موجود دئ.

تاسو وليدل ،چي دقرآن او حديث څخه داحکامو په را ايستلو او چڼلو کي څومره مشکلات سته اوس نو کله ،چي موږ دقرآن او حديث څخه احکام راباسو او دپورته په ډول ټکرونه او تعارضونه مخته راسي په داسي حال کي نو موږ دوې لاري لرو لومړی داچي موږ په خپل فکراو بصيرت باندي يو ډول فيصله وکړو يعني داچي دتعارض په وخت کي موږ وګورو ،چي کوم لوری زموږ په آند باندي غوره او ښه وبلل سو پرهغه لوري باندي پرېکړه وکړو ، دوهم داچي موږ وګورو ،چي زموږ پخوانيو سترو اومخوروعلماوو دداسي ټکر ځايونو څخه کوم مطلب اخيستی دئ، ښکاره خبره ده ،چي زموږ په پخواني ستر او مخور علماء خامخا تر موږ زيات پوهېدل ، خامخا ددغسي ځايونو په مطلب تر موږ ښه پوهېدل او داسي نظر يې ځني اخيستلای سوای ،چي غالبا حق به وای ، همدا ډول کوم علماء ،چي دلومړی پېړی علماء وه دهغو بصيرت په قرآن او حديث کي زيات و، نوکه پر حقيقت باندي پرېکړه وسي ،دعدل او انصاف څخه کارواخيستل سي ،نو داخبره يقيني ده ،چي په پورته دوو لارو کي لومړی لاره سخته خطرناکه ده او دوهمه لاره داحتياط لاره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله خبره دا هم ده ،چي موږ نه داچي دتواضع او عاجزۍ له امله داخبره کووبلکي يقيني خبره ده څوک بېخي ځني منکر کېدای نه سي ،چي موږ په علم ، پوهه ، ديانت ، تقوا ، فهم ، ذکاوت، دين ، پرهېزګارۍ او داسي نور کي دپخوانيو مخورو علماوو په پرتله ،چي په لومړيو پېړيو کي تېر سوي دي ـ بېخي خالي لاس يو بلکي په هر اعتبار سره دهغو په پرتله هيڅ په لاس کي نه لرو ، آن تردې ،چي زموږ او دهغو ترمنځ بېخي تناسب نه سي کېدای ځکه هغه علماء په لومړيو پېړيو کي تېرسوي دي په داسي پېړيو کي تېر سوي دي ،چي دقرآنکريم دنزول وخت ته نژدې وه نو ځکه په قرآن باندي ددوی پوهاوی اسانه وه او بالعکس موږ درسالت دوخت څخه خورا ډېر ليري يو ، دومره ليري يو ،چي دقرآن دنزول چاپېريال ، دهغې زمانې دژوند کولو طريقه او دخبرو کولو بڼه په صحيح ډول تصور کول او په کټ مټ ډول تصور کول ډېر ګران کار دئ ، صحيح پوهاوی خو لا ايسته پرېږده ، دپورته خبرو په نظر کي نيولو سره که يو کس دقرآن په هغه مسئلو کي ،چي سختي پېچلي وي او يا په خپل منځ کي تعارض سره ولري نو ددې پر ځای ،چي پر خپل فهم اونظر باندي اعتماد وکړي دپخوانيو اومخورو علماوو پر لاره باندي ولاړ سي هغو ،چي ددغه مسئلو اړونده څه نظر ورکړی وي نو دغه دخپل نظر پرځای باندي دهغو لاره تعقيب کړي همدې ته تقليد وايي او موږ ويلای سو ،چي فلاني کس دفلاني عالم تقليد وکړ، همدا دتقليد حقيقت دئ.

که ،چيري ما تاسو ته هغه څه رسولي وي ،چي زما په زړه کي و او تاسومي په پوه کړی ياست نو تاسو به پوه سوی ياست ،چي ديوه مجتهد تقليد ته هغه وخت احتياج پيدا کېږي ،چي دقرآن او حديث څخه په يوه مسئله را ايستلو کي څه اشکال او ګران والی پروت وي په حکم

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېدل یې ګران وي ، دغه اشکال یا خو دقرآن او حدیث په لفظ کي پروت وي ،چي لفظ څو معناوي لري هر کس ته نه معلومیږي ،چي ددې لفظ څخه کومه معنا مراد ده اویا داچي دیادي مسئلې دحکم په دلایلو کي تعارض او ټکر پروت وي.

دقرآن او حدیث کوم احکام ،چي قطعي دي یعني یقیني دي ، څه اشکال ، ناڅرګندتیا ، ګرانوالی او تعارض پکښي نه وي په داسي مسئلو کي دهیڅ مجتهد یاعالم تقلید ته اړتیا نسته لکه ،چي مشهور حنفی عالم علامه عبدالغني نابلسي رحمه الله فرمایلي دي:

فالامر المتفق علیه المعلوم من الدین بالضروره لایحتاج الي التقلید فیه لاحد الاربعة کفرضیة الصلوة والصوم والزکاة والحج والسرقة والغصب واما اشبه ذالک والامر المختلف فیه هو الذي یحتاج الي التقلید فیه.(۱)

ژباړه : ددین هغه مسئلې ،چي دټولو پراتفاق دئ لکه دلمانځه ، روژې ، زکاة او حج فرضوالی ، یا دغلا ، غصب او داسي نور حراموالی په داسي مسئلو کي دڅلورګونو مذهبونو تقلید ته هیڅ اړتیا نه سته ، هغه مسئلې ،چي اختلاف پکښي وي په هغو کي تقلید ته اړتیا سته.

علامه خطیب بغدادي رحمه الله فرمایي:

واماالاحکام الشرعیة فضربان : احدهما یعلم ضرورة من دین رسول الله صلی الله علیه وسلم کالصلوة الخمس والزکاة وصوم شهر رمضان والحج وتحریم الزنا شرب الخمر وما اشبه ذالک فهذا لایجوز تقلید فیه لان الناس کلهم یشترکون في ادراکه والعلم به فلامعنی للتقلید فیه وضرب آخر لایعلم الابالنظر والاستدلال کفروع العبادات والمعاملات والفروج والمناکحات وغیر ذالک من الاحکام فهذا یسوغ في التقلید بدلیل قوله تعالي: ﴿فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون﴾ ولانا لم منعنا التقلید في هذه المسائل التي هي من فروع الدین لاحتاج کل

[1] خلاصة التحقیق في حکم التقلید والتلفیق ، ص : ۴ ط : المکتبة الیشیق استنبول.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

احد ان یتعلم ذالک وفي ایجاب ذالک قطع عن المعایش وهلاک الحرث والماشیة فوجب ان یسقط.(۱)

ژباړه: شرعي احکام دوه ډوله دي: یو یې هغه دئ ،چي څرنګوالی یې په دین کي ښکاره وي لکه پنځه ګوني لمونځونه، روژه نیول، حج کول ، دزنا او دشرابو حراموالی او داسي نور په داسي احکامو کي تقلید کول نه دئ جایز ځکه ټول خلک ددغه شیانو په پوهاوي او علم کي سره شریک دي په داسي شیانو تقلید کول بې معنا کار دئ. دوهم ډول یې هغه مسئلې دي ،چي دنظر او استدلال پرته نه معلومیږي لکه دعباداتو ، معاملاتو ، نکاح او داسي نورو فرعي مسئلې په داسي مسئلو کي تقلید کول جایز دئ ځکه الله جل جلاله فرمایي: که تاسو نه پوهېدلاست نو دعلماوو څخه پوښتنه وکړئ ، په داسي ګرانو مسئلو کي موږ تقلید نه منعه کوو ځکه که تقلید منعه کړو نو پر هر سړي باندي به لازمه سي ،چي نوموړي مسئلې په څېړنیز ډول زده کړي او که دا کار پر هر چا باندي واجب وګرځول سي دژوندانه ټولي چاري به ودریږي ، ژوند کول به ګران سي ، فصلونه او حیوانان به لمنځه ولاړ سي، همدا وجه ده ،چي پر هر چا باندي پورتني وجوب نسته.

حکیم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمایي:

مسئلې درې ډوله دي : یو ډول هغه مسئلې دي ،چي نصوص په هغو کي متعارض وي، دوهم هغه ډول مسئلې دي ،چي په هغوکي نصوص متعارض نه وي مګر دزیاتو معناوو او وجوهاتو احتمال لري، دریم هغه مسئلې دي ،چي نه نصوص پکښي متعارض وي او نه زیاتي معناوي

[1]: الفقیه والمتفقه، للخطیب البغدادي رحمه الله ج : ۲ ص : ۶۷و ۶۸ ط : دارالافتاء سعودیه ریاض ، سنه ۱۳۸۹ هـ ق

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احتمالات لري. په لومړی قسم کي ،چي تعارض موجود وي مجتهدته داجتهاد اړتيا ده او مقلد ته دتقليد اړتيا ده، دوهم قسم ته ظني الدلالت ويل کېږي داچي په دوی کي ديوه احتمال تعين کېږي نو بيا هم اجتهاد او تقليد ته اړتيا سته او دريم قسم ته قطعي دلايل ويل کېږي په دغه قسم کي نه اجتهاد جايز دئ او نه تقليد جايز دئ.(۱)

دپورتنيو خبرو په نظر کي نيولو سره دا خبره معلوميږي ،چي ديوه امام دتقليد څخه مطلب دا نه دئ ،چي نو موړی امام خپله داسي څوک دئ ،چي وجوبا دي يې تقليد وسي او يا دي واجب الاطاعت ورته وويل سي او اتباع دي يې وسي او يا دي نوموړي امام دشريعت جوړونکی ، شارع او ددين د قانون جوړونکی وبلل سي ، په هره خبره کي دي دده پيروي واجب وګڼل سي بلکي ددې مطلب دادئ ،چي اصلا پيروي دقرآن او حديث ده داچي په پېچلو مسائلو کي په قرآن او حديث باندي پوهاوی ګران کار دئ او دغه امام ددغه پېچلو مسائلو حل او دقرآن او حديث صحيح تعبير په خپل ژور فکر باندي کړی دئ نو ددغه امام پر تعبير باندي او دمسئلو پر حل باندي اعتماد وکړل سي همدا لامل دئ ،چي په څرګندو او يقيني مسئلو کي تقليد نه دئ لازم، ځکه په هغه ځای کي دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم داطاعت کولو مقصد دتقليد پرته په اسانۍ سره لاسته راوړل کېدای سي.

لکه مخکي ،چي مو وويل ،چي کله دامام تقليد وکړل سي نو امام ته يوازي شارح ويل کېږي او بالذات واجب الاتباع نه دئ همدا داخبره

۱: الاقتصاد في التقليد والاجتهاد ص : ۳۴ ط : دهلي ،ددیارلسمي شبهي په جواب کي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله دتقليد په تعريف کي داخله ده ځکه علامه ابن الهمام رحمه الله او علامه ابن نجيم رحمه الله دتقليد دتعريف په هکله داسي فرمايي:

التقليد العمل بقول من ليس قوله احدى الحجج بلاحجة منها(١)

ژباړه : تقليد دې ته ويل کېږي ،چي دکوم چا قول دشريعت ماخذ نه وي ، دهغه پر خبره (قول) ددليل دغوښتلو پرته عمل وکړل سي.

دپورته تعريف څخه په ښکاره معلوميږي ،چي مقلد دخپل امام قول شرعي ماخذ نه ګڼي ځکه شرعي ماخذ يوازي قرآن او حديث ، دقرآن او حديث په رڼا کي اجماع او قياس دي، مقلد ځکه دامام پر خبره باندي اعتماد لري ،چي امام دقرآن او حديث په پوهاوي کي پوره لاس رسی او بصيرت لري ، مقلد وايي کوم مطلب ،چي امام دقران او حديث څخه اخستی دئ هغه زما لپاره داعتماد وړ دئ، دپورته خبرو په نظر کي نيولو سره تاسو ښه په عدل او انصاف سره پرېکړه وکړئ ،چي په دا ډول تقليد کي ،چي لوړ يې بيان سته څه دګناه او يا دشرک خبره سته؟ که يو څوک خپل امام شارع بولي او خپله امام ددين قانون جوړونکی او يا امام بالذات واجب الاطاعت بولي نو دا خوښکاره خبره ده ،چي دغه کار ته شرک ويل کېږي، او که څوک خپل امام شارع نه بلکي ددين دقانون شارح وبولي ، ترخپل ځان دهغه ذکاوت او فهم ښه وبولي ، دخپل نظر په پرتله دهغه نظر ښه وبولي اوهغه امام ،چي کوم تعبيرات کړي دي تر خپل تعبير دهغه پر تعبير باندي اعتماد وکړي په ځانګړې توګه په اوس وخت کي ،چي علمي خلا خورا زياته ده ، داسي کار کول

---

[1]: تيسير الحرير لامير بادشاه البخاري ج : ۴ ص : ۲۴۶، ط : مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـق وفتح الغفار شرح المنار لابن نجيم ،ج : ۲ ، ص : ۳۷ ، ط: مصر ، نېټه : ۱۳۵۵ هـ ق

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه یوازي ،چي لازمي دئ بلکي ددې کار څخه تېښته او ځان خلاصول ناممکن دي ، ددې مثال دپاکستان قانون وبولئ ،چي نن په ټوله پاکستان کي پلی ، دغه قانون ،چي کله مدون اوترتیب سو نو په کتابي بڼه په هیواد کي خپور سو په دغه قانون باندي په پاکستان کي په میلنونو انسانان عمل کوي ، ستاسوپه آند دغه خلک نو ټوله قانون ګوري بیا عمل په کوي؟ حال دا چي دهیواد بې سواده خلک څه ،چي ډېر تعلیم یافته خلک هم ددې غوښتنه نه کوي ،چي موږ قانون په کتاب کي وګورو بیا عمل په وکړو بلکي دلوړو پوهانو لپاره هم ،چي کله په دغه قانون کي څه ناڅرګندتیا تر سترګو سي نو دیوه وکیل څخه پوښتنه کوي او دهغه وکیل پر خبره باندي اعتماد کوي ، تاسو فکر وکړئ څوک ،چي سالم فکر ولري هغه به داخبره ومني ،چي وکیل دقانون جوړونکی دئ؟ اویا عامو خلکو دوکیل خبره منلې ده دا نو دا معنا ،چي وکیل په قانون کي پوره اختیار لري؟؟؟ تغیر او تبدیل ورکولای سي؟ بلکي یوازي وکیل دقانون معبر دئ عام خلک دده پر تعبیر باندي اعتماد کوي. په دغه ډول دقران او حدیث معامله هم ده کله ،چي په قرآن او حدیث کي څه ګران ځای راسي نو عام خلک نه په پوهیږي نو خلک دمجتهدینو لوري ته رجوع کوي څو هغه یې ورته تفسیر او تشریح کړي ، عام خلک ددوی پر دغه تفسیر او تشریح باندي اعتمادوکړي همدې خبري ته تقلید وایي همدا وجه ده ،چي موږ پر عامو خلکوباندي دا الزام نه سو لګولای ،چي دوی دي دقرآن او سنت پرځای دمجتهدینو امامانو اتباع وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقليد دوه صورتونه

تقليد دوه ډوله دئ لومړی داچي مقلد دځان دتقليد لپاره يو خاص مجتهد ونه ټاکي بلکي په يوه مسئله کي ديوه امام تابعداري وکړي او په بله مسئله کي دبل امام تابعداري وکړي دغسي تقليد ته مطلق تقليداو يا عام تقليد وايي.

دوهم ډول تقليد هغه تقليد دئ ،چي يو کس يو خاص امام وټاکي په ټولو مسئلو کي دهمدغه امام تابعداري کوي ، دغه تقليد ته شخصي تقليد وايي.

دتقليد ددواړو ډولونو حقيقت دادئ ،چي يو کس په خپل نظر ، فکر او فهم سره دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای او په مجتهدينو کي ديو کس پر بصيرت ، پوهه او فهم باندي اعتماد ولري ، ددغه مجتهد پر تشريحاتو باندي ،چي دقران او حديث لپاره يې کړي دي پر هغه اعتماد ولري ، کوم مسائل ،چي نوموړي مجتهد دقرآن او حديث څخه استنباط کړي وي پر هغه باندي اعتماد ولري بيا عمل په وکړي . داسي تقليد کول نه يوازي ،چي جايز دئ بلکي پر واجب والي باندي يې په قرآن او حديث کي ګڼ شمېر دلايل شتون لري.

❁❁❁

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقلید ثبوت په قرآن سره

کوم تقلید ،چي پورته بیان سو اصولي لاربښووني یې خپله په قرآن کي سته ځکه الله جل جلاله فرمایي:

لومړی آیت : يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ (۱)

ژباړه : اې ایمان لرونکو ! دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم پیروي وکړئ او د (اولي الامر) اطاعت او پیروي وکړئ.

په پورته آیت کي ،چي د (اولي الامر) لفظ ذکر سوی دئ ځینو علماوو یې په تفسیر کي لیکلي دي ،چي مراد ځني دمسلمانانو حاکمان او واکمنان دي او ځینو بیا ویلي دي ،چي د (اولي الامر) څخه مراد دفقه علماء او پوهان دي یعني داچي دفقه دعلماوو اطاعت دي وکړل سي ، داچي د (اولي الامر) څخه مراد علماء سي دا تفسیر حضرت جابر بن عبدالله رضي الله عنه ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ، حضرت مجاهد رحمه الله ، حضرت عطاء بن ابي رباح رحمه الله ، حضرت عطاء بن السائب رحمه الله ، حضرت حسن بصري رحمه الله ، حضرت ابوالعالیة رحمه الله او داسي نورو علماوو خوښ کړی دئ.(۲)

بله خبره لاداده ،چي دپورتنیو علماوو تفسیر امام رازي رحمه الله خورا په ډېرو دلایلو تائید کړی دئ او همدا تفسیر ته یې ترجیح ورکړې ده او

۱: سورة نساء الایة ۵۹

۲: دحضرت عبدالله بن عباس تفسیر دمعاویه بن صالح او علي بن طلحة له طریقه روایت سوی دئ ، ابن جریر ج : ۵ ص : ۸۸ ، الاتقان ، نوع ۸۰

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيا يې ليکلي دي ،چې د (اولي الامر) دلفظ څخه علماء مرادول اولي او غوره کار دئ.(۱)

ابوبکر جصاص رحمه الله بيا دپورتنيو دوو تفسيرونو په اړه وايي : دواړه تفسيرونه درست دي او په خپل منځ کي کوم تعارض هم نه لري ځکه ،چې دمسلمانانو دواکمنانو اطاعت دي په سياسي چارو کي او دعلماو و اطاعت دي په مذهبي چارو کي وکړل سي.(۲)

علامه ابن القيم رحمه الله فرمايي: دآمرانو او واکمنانواطاعت هم په حقيقت کي دعالمانو اطاعت او پيروي ده ځکه آمران هم په خپل حکومت او دولتي چارو کي دعالمانو پابند دي څه ډول ،چې اسلامي لاربنوونې عالمان و واکمنانو ته ښيي په هغه ډول به واکمنان عمل کوي لنډه دا چې دواکمنانو اطاعت دعالمانو اطاعت دئ.

علامه ابن القيم رحمه الله فرمايي:

فطاعة الامرآء تبع لطاعة العلماء.(۳)

ژباړه : دواکمنانو پيروي دعالمانو دپيروی تابع ده.

په هر صورت که دپورته آيت تفسير په نظر کي ونيول سي نو مسلمانانو ته لاربنوونه کوي ،چې دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړئ ، دهغه عالمانو اطاعت وکړئ ،چې دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دويناوو شرحه تاسو ته کوي په کومو ويناوو ،چې تاسو نه پوهېږئ هغه تاسو ته دربنيي. دغه اطاعت ،چې په ايت کي ذکر سو او لازم وګڼل سو همدا اطاعت دتقليد اصطلاحي نوم دئ.

۱: تفسير کبير ج : ۳ ص : ۳۳۴.

۲: احکام القران للجصاص ج : ۲ ص ۲۵۶ باب في طاعة اولي الامر.

۳: اعلام الموقعين لابن القيم ، ج : ۱ ص : ۷

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آیت پسې الله جل جلاله فرمايي:

فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ....(۱)

ژباړه: که ستاسو په منځ کې دکومې مسئلې اړونده اختلاف پیښ سي نو تاسو الله جل جلاله او دالله جل جلاله رسول صلی الله علیه وسلم ته رجوع وکړئ که تاسو پر الله جل جلاله او دقیامت پر ورځ باندې ایمان لرئ.

داچې پورتنې آیت ،چې داولي برخې په تعقیب راغلی دئ۔ وکتل سي نو داسې بریښي لکه داچې دهغه تفسیر مستقله جمله وي ،چې مجتهدینو ته خطاب سوی دئ.

ابوبکر جصاص رحمه الله پر دې خبره اسرار کوي ،چې داولي الامر څخه علماء مراد او دخپلې خبرې دتائید لپاره لیکي:

وقوله تعالي عقيب ذالک فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ يدل علي ان اولي الامر هم الفقهاء لانه امر سائر الناس بطاعتهمثم قال فان تنازعتم الخ فامراولي الامر برد المتنازع فيه الي كتاب الله وسنة نبيه صلی الله علیه وسلم اذا كانت العامة ومن ليس من اهل العلم ليست هذه منزلتهم لانهم لايعرفون كيفية الردالي كتاب الله والسنة ووجوه دلائلها علي احكام الحوادث فثبت انه خطاب للعلماء.(۲)

ژباړه: لکه ،چې الله جل جلاله دایت په لومړی کې برخه داولي الامر داطاعت امر وکړ، دستې يې ورپسې وویل ،چې که ستاسو ته په کومه مسئله کې اختلاف پیدا سو نو الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم لوري ته رجوع وکړئ ، ددغه خبرې څخه ښکاره معلومیږي ،چې داولي الامر څخه مراد فقهاء

۱: سورة نساء الاية ۵۹

۲: احكام القران ج : ۲ ص : ۲۵۷

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ځکه الله جل جلاله ټولو خلکو ته امر وکړ ،چي تاسو دفقهاوو اطاعت وکړئ او بیا یې فقهاوو ته وفرمایل ،چي که ستاسو په کومه مسئله کي اختلاف پیښ سي نو قرآن او حدیث ته رجوع وکړئ ، دا حکم یوازي فقهاوو ته دئ ځکه عام او بې علمه خلک دد مقام څخه برخمن نه دي ځکه هغوته دا نه معلومیږي ،چي دقرآن اوحدیث څخه دي کومي مسئلې ثابتي سي او څنګه دي ثابتي سي، همدا ډول عامو خلکو ته نه معلومیږي ،چي نوي مسئلې څنګه استنباط سي ، نه داستنباط علم ورسره سته او نه یې دلایل ورته معلومیږي ،چي مسئلې دي یې په مټ استنباط کړي نو بالاخره داخبره ثابته سوه ،چي دا خطاب یوازي علماوو ته دئ.

مشهور اهل حدیث علامه نواب صدیق حسن خان صاحب رحمه الله هم په خپل تفسیر فتح البیان کي په دې خبره اعتراف کړی ،چي د (فان تنازعتم) خطاب مجتهدینو ته دئ ځکه دی فرمایي:

والظاهر انه خطاب مستقل مستانف موجه للمجتهدین.([1])

ژباړه :ښکاره خبره داده ،چي دایو مستقل خطاب دئ او مجتهدینو ته متوجه دئ.

دپورته ټولو خبرو څخه داخبره څرګندیږي ،چي کوم خلک ،چي داجتهاد وړتیا نه لري هغوته اجازه نسته ،چي په اختلافي مسائلو کي دي مستقیما قرآن او حدیث ته رجوع وکړي او بیا دي په خپله رایه او نظر باندي پرېکړه وکړي بلکي لومړی وهغه خلکو ته خطاب دئ ،چي مستقیما دقرآن او حدیث څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای، په

---

[1]: تفسیر فتح البیان ج : ۲ ص : ۳۰۸ ، ط : مطبعة العاصمة قاهره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطاب كي داخبره پر دوی باندي لازمه كړل سوې ده ،چي دوی به دالله جل جلاله او رسول الله صلى الله عليه وسلم اطاعت كوي داطاعت طريقه داده ،چي دوی به اولي الامر يعني دعالمانو څخه دمسئلو پوښتني كوي او بيا به عمل په كوي ، ددغه آيت په دوهمه جمله كي بيا وعالمانو يعني مجتهدينو ته خطاب دئ او الله جل جلاله ورته فرمايلي دي ،چي كه تاسوته په كومه مسئله كي اختلاف پيدا سو نو قرآن او حديث ته رجوع وكړئ او دخپل فهم ، بصيرت او فكر په كار اچولو سره دقرآن او حديث څخه مسئلې استنباط كړئ خلاصه دا ،چي دپورتني آيت په لومړۍ جمله كي مقلدينو ته دتقليد كولو امر سوی دئ او په دوهمه جمله كي يې مجتهدينو ته داجتهاد حكم سوی دئ.

دوهم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ أَذَاعُوا۟ بِهِۦ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُو۟لِى ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ۗ .....(۱)

ژباړه : كله ،چي دامن او ويري اړوند كوم كار پيښ سي نو دوی يې نشر كړي (كه دوی تر نشر وړاندي دغه خبره) رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راجع كړې وای او خپل اولي الامر ته يې راجع كړې وای نو په دوی كي ،چي كوم خلك استنباط كولای سي هغوی به حقيقت حال ډېر ښه معلوم كړی وای.

[1]: نساء ، اية ۸۳

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آيت شانزول داسي و ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي ،چي به کله څه دويري او يا دامن خبره پيښه سوه نو ددغه زمانې منافقينو به دغه خبره پر ځو بڼې باندي واړول ځو په ښارونو کي دويري فضا خپره کړي ، دمنافقانو ددغه کار تر اغېز به ځيني ساده مسلمانان لاندي راغلل او دوی به هم داخبري کولې ځو الله جل جلاله آيت کريمه نازل کړ، او دوی يې ددغه کار څخه منعه کړه اولارښوونه يې ورته وکړه ،چي کله تاسو ته کومه دامن او ويري خبره ورسيږي نو ددې پرځای ،چي تاسو پرخپل سرباندي عمل کوئ لومړی داخبره اولي الامر ته ورسوئ په هغو کي ،چي کوم خلک دتحقيق او استنباط څښتنان دي هغه به دخبري اساس معلوم کړي ،تاسو ته به يې بيان کړي بيا به تاسو په اصلي خبره خبر سئ ، خلاصه داچي دپورتنی آيت څخه معلوميږي ،چي دمسلمان کار دا نه دئ ،چي هره خبره يې تر غوږه ورسېده بايد دستي په خپل فکر عمل په وکړي بايد لومړی داخبره پوهانو ته ورسوي هغو ،چي کوم نظر ورکړ، په هغه باندي بيا عمل وکړي.

پورتنی آيت که څه هم په يوه خاصه موضوع کي نازل سوی دئ مګر دتفسير او اصول فقه دا منل سوې قاعده ده ،چي کله دمسائلو او احکامو استنباط دقرآن څخه کېږي نو که څه هم شان نزول يې خاص وي پاملرنه ورته پکار نه ده دقرآن دالفاظو عموميت ته پاملرنه پکار ده او دالفاظو عموميت ته اعتبار ورکول کېږي ، ددغه قاعدې په نظر کي نيولو سره دپورتني آيت څخه موږ ته داسي لارښوونه کېږي ،چي کوم خلک ،چي دبصيرت او ذکاوت والا نه دي هغو ته ،چي کومه خبره ورسيږي هغوی حق نه لري ،چي په خپل سر باندي او په خپل فکر سره پرېکړه وکړي بايددوی هغه کسانو ته رجوع وکړي ،چي هغوی داستنباط اهليت او وړتيا ولري کله ،چي هغوی دخپل بصيرت او پوهي

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رڼا کي کوم حکم وکړ، عام خلک دي بیا په هغه سره عمل وکړي . همدغه کار ته تقلید ویل کېږي.

امام رازي رحمه الله دپورتني آیت لاندي لیکي:

فثبت ان الاستنباط حجة والقیاس اما استنباط او داخل فیه فوجب ان یکون حجة اذا ثبت هذا فنقول : الایة دالة علي امور احدها ان في احکام الحوادث مالایعرف بالنص بل بالاستنباط وثانیها ان الاستنباط حجة وثالثها ان الامي یجب علیه تقلید العلماءفي احکام الحوادث.([1])

ژباړه : نو داخبره ثابته سوه ،چي استنباط حجت دئ او قیاس یا خو خپل استنباط دئ اویا په دې کي داخل دئ په هر صورت قیاس هم حجت دئ کله ،چي داخبره ثابته سوه نو موږ وایو : پورتنی آیت پر څو خبرو باندي دلالت کوي : لومړی داچي په نوو پیدا سوو مسائلو کي ځیني داسي مسئلې ستنه ،چي دنص څخه په څرګند ډول نه معلومیږي بلکي په استنباط معلومیږي، دوهمه خبره دا معلومه سوه ،چي استنباط حجت دئ ، دریمه خبره دا معلومه سوه ،چي پر امي باندي لازمه ده ،چي په نوو پیدا سوو مسائلو کي دعلماوو تقلید وکړي.

ځینو علماوو پر پورتنی خبر باندي اعتراض کړی دئ ،چي په آیت کریمه کي خو دجنګ بیان سوی دئ دامن حالات به څنګه دجنګ پر حالاتو باندي قیاس کړل سي؟([2])

دپورتني اعتراض جواب خو موږ لومړی ویلی و ،چي قانون داسي دئ ،چي دآیت عامو الفاظو ته اعتبار ورکول کېږي او دشانزول خاصو

[1]: تفسیر کبیر ج : ۳ ص : ۲۷۲

[2]: تحریک ازادي فکر مجله ،ص : ۳۱ دمولانا محمد اسماعیل سلفي دلوري څخه

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو ته اعتبار نه ورکول کېږي دهمدې خبري په تائید امام رازي رحمه الله لیکي:

ان قوله (واذا جاءهم امر من الامن او الخوف) عام في کل ما یتعلق بالحروب وفیما یتعلق بسائر الوقائع الشرعیة لان الامن والخوف حاصل في کل ما یتعلق بباب التکلیف فثبت انه لیس في الایت ما یوجب تخصیصها بامر الحروب.([1])

ژباړه : دالله جل جلاله دا وینا ،چي کله دامن اوویري خبره پېښه سي ـ دالله جل جلاله دغه حکم عام دئ په جنګي اونورو ټولو شرعي چارو پوري اړه لري ځکه امن او وېره داسي څه دي ،چي دتکلیف په هر ډګر پوري اړه لري بالاخره داخبره ثابتیږي ،چي په آیت کي ،چي کوم امر سوی دئ یوازي په جنګي چارو پوري اړه نه لري.

همدا ډول امام ابوبکرحصاص رحمه الله هم دپورتني اعتراض جواب په همدغه ډول کړی دئ او ورسره تر څنګ يې دځینو نورو شبهاتو لیري والی هم کړی دئ ، همدا لامل دئ ،چي داهل حدیثو مشهور عالم نواب صدیق حسن خان پورتني آیت دقیاس دجواز لپاره دلیل بللی دئ ځکه نوموړی عالم په خپل تفسیر کي داسي لیکي:

في الایة اشارة الي جواز القیاس وان من العلم ما یدرک بالاستنباط.([2])

ژباړه : په پورتني آیت کي دقیاس جواز ته اشاره ده ځکه ځیني پوهه په استنباط سره درک کېدای سي.

که پورتنی آیت یوازي دامن او ویري دزمانې پوري خاص سي او ددغه زمانې پرته بل شي په ثابت نه سي نو دپورتني آیت څخه به څنګه قیاس ثابت سي.

---

[1]: تفسیر کبیر ج : ۳ ص : ۲۷۳

[2]: تفسیر فتح البیان ج : ۲ ص : ۳۳ ، دنواب صدیق خان تفسیر.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم آيت :

الله جل جلاله فرمايي:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ (١)

ژباړه : ولې ددوی څخه يوه ډله دهري ډلي څخه نه وزي څو په دين کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم وويروي ښايي خپل قوم به دا الله جل جلاله دنافرماني څخه وساتي.

په پورته آيت کريمه کي پر دې خبره باندي ټينګار سوی دئ ،چي ټول مسلمانان دي په جهاد او نورو کارونوکي بوخت نه پاتيږي بلکي يوه ډله دي دا الله جل جلاله په دين باندي دپوهاوي لپاره ځانونه وقف کړي څو خلکو ته دا الله جل جلاله ددين احکام ورسوي هغو خلکو ته ،چي ځانونه يې ددين په نورو څانګو بوخت کړي دي او ددين دا حکامو دزده کړي لپاره يې وخت نه دئ پيدا کړی، همدا لامل دئ ،چي پورتنی آيت پر هغو کسانو باندي ،چي علم يې زده کړی دئ دا خبره لازمه کړې ده ،چي دوی به خلکوته دا الله جل جلاله ددين احکام ورزده کوي او پر هغو کسانو باندي ،چي په نورو څانګو بوخت دي دا خبره يې لازمه کړې ده ،چي دهمدغه کسانو څخه به زده کړه کوي او عمل به په کوي څو په دې لاره سره دا الله جل جلاله دنافرماني څخه ځانونه وژغوري. امام ابوبکر جصاص رحمه الله پر همدې خبره باندي دتبصرې په بڼه ليکي:

فاوجب الحذر بانذارهم والزم المنذرين قبول قولهم.(١)

۱: سورة توبة الاية ۱۲۳

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر علماوو لازمه ده ،چي خلک دالله جل جلاله ښځه وبېروي او پر خلکو باندي لازمه ده ،چي ددوی قول ومني.
يعني علماوو ،چي دالله جل جلاله ددين احکام يې زده کړی دي داخبره پر لازمه ده ،چي الهي احکام خلکو ته ورسوي او پر خلکوباندي ددوی اطاعت لازم دئ ،حاصل داچي خلکو ته پکارده ،چي دالله جل جلاله دپورتني آيت حکم ومني دعلماوو خبري دي ومني او دالله جل جلاله دنافرمانۍ ښځه دي ځانونه خلاص کړي.

ځلورم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ (٢)

ژباړه : که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر ښځه پوښتنه وکړئ.
په پورتني آيت کي انسانانو ته اصولي لارښوونه سوې ده ،چي کوم کسان ،چي ديوه فن په اړه معلومات نه لري هغوی دي دعالمانو ښځه پوښتنه وکړي او بيادي عمل په وکړي همدې کار ته تقليد ويل کېږي.
علامه الوسي رحمه الله ليکي:

واستدل بها ايضا علي وجوب المراجعة للعلماء فيما لايعلم وفي الاكليل: للجلال الدين السيوطي انه استدل بها علي جواز تقليد العامي في الفروع.(٣)

ژباړه :په پورتني آيت کي پردې خبره باندي هم دليل ويل کېدای سي ،چي په هغه خبرو کي ،چي چاته يې علم نه وي علماوو ته رجوع کول

١: احکام القران لجصاص ج : ٢ ص : ٢٦٢ باب طاعة الرسول الله صلى الله عليه وسلم.
٢: سورة النحل الاية ٤٣
٣: روح المعاني ج : ١٤ ص : ١٤٨.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

واجب دي ، علامه سيوطي رحمه الله په اکليل نومي کتاب کي ليکي: په پورتني آيت کي پردې خبره باندي هم دليل دئ ،چي عامو خلکو ته په فروعي مسئلو کي تقليد کول جايز دئ.

که پورتنی آيت کريمه دتقليد لپاره ددليل په توګه وويل سي نو ځينو خلکو ته دا نيوکه ور پرزړه کېږي ،چي کله دمکې مشرکينو دحضرت محمد صلی الله علیه وآله وسلم درسالت څخه منکر سوه او دا يې ويل ،چي موږ ته ولي درسالت په توګه يوه ملايکه نه راځي؟ الله جل جلاله دا آيت نازل کړ :

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ إِلَّا رِجَالٗا نُّوحِيٓ إِلَيۡهِمۡۖ فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٤٣﴾ [1]

ژباړه : موږ ترتا وړاندي نور خلک هم درسولانو په ډول لېږلي وه ، که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.

په پورتني آيت کي ،چي(اهل ذکر) ياد سوي دي ،دځينو مفسرينو په آند داهل کتابو علماء ځيني مراد دي ، دځينو په آند هغه علماء ځيني مراد دي ،چي درسول الله صلی الله علیه وآله وسلم په زمانه کي يې اسلام راوړی وو ، دځينو په آند اهل قرآن ځيني مراد دي.

مطلب دا چي دټولو مفسرينو پردې خبره باندي اتفاق دئ ،چي دپورتني آيت مطلب دادئ ،چي مخکني ټول انبياء عليهم السلام انسانان وه ملايکي نه وې له همدې دپورتني آيت دسباق ، سوق او سياق څخه هيڅ دتقليد او اجتهاد خبره نه معلومېږي؟

[1]: سورة النحل الاية ۴۳

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنی سوال جواب دادئ : ،چي دآيت شريف څخه په دلالت النص باندي تقليد معلوميږي، او پر تقليد باندي دلالت کوي ، حاصل داچي داهل الذکر څخه ،چي هرڅوک مراد وي خو دوی ته درجوع حکم هغه چاته سوی دئ ،چي په هغو کي ذاتي ناپوهي نغښتې وي ، داخبره هغه وخت منل کېدای سي ،چي کله دا اصل ومنل سي ،چي هر پوه دي عالم ته رجوع کوي او دغه اصل دپورتني آيت څخه معلوميږي ،بالاخره پورتنی آيت دتقليد لپاره استدلال کېدای سي ، بله خبره داده ،چي مخکي موږ ويلي وه ،چي ټول فقهاء او مفسرين لاندي قاعده بيانوي:

العبرة لعموم اللفظ لا لخصوص المورد.

ژباړه : اعتبار عمومي الفاظو ته دئ خاص هغه مورد ته اعتبار نه ورکول کېږي په کوم کي ،چي آيت نازل سوی وي.

که څه هم پورتنی آيت دمکې دمشريکانو په جواب کي نازل سوی دئ خو دآيت الفاظ عام دي نو ځکه دآيت څخه دشک پرته دا اصول ثابتيږي ،چي هغه خلک ،چي علم نه لري هغه دي علماوو ته رجوع وکړي او پوښتنه دي ځني وکړي ، همدا خبره دتقليد مفهوم دئ ځکه خطيب بغدادي رحمه الله فرمايي:

اما من يسوغ له التقليد فهو العامي الذي لايعرف طريق الاحكام الشرعية فيجوز له ان يقلد عالما ويعمل بقوله قال الله تعالي فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (١)

ژباړه : داچي تقليد به چاته جايز وي (بايد وويل سي ،چي تقليد) دهغه عام سړي لپاره جايز دئ ،چي شرعي احکام نه پېژني داسي سړي ته جايز

[1]: الفقه والمتفقه للخطيب البغدادي رحمه الله ج : ۲ ص : ٦٧ ط : دارالافتاء سعودية رياض.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ ،چي ديوه عالم تقليد وکړي او په خبره يې عمل وکړي ځکه الله جل جلاله فرمايي: که تاسو نه پوهېږئ نو د اهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.
تر دې خبري وروسته علامه خطيب بغدادي رحمه الله په خپل سند سره د حضرت عمرو بن قيس رحمه الله قول رانقل کړی دئ ،چي د اهل ذکر څخه مراد علماء دي.

دتقليد ثبوت په حديث سره

لکه د قرآن د آياتونو څخه ،چي دتقليد ثبوت وسو په همدې ډول د ډېرو احاديثو څخه هم دتقليد جواز ثابتيږي ،چي ځيني احاديث يې په لاندي ډول دي:

۱: عن حذيفة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم : اني لادري مابقائي فيکم فاقتدوا باللذين من بعدي ابي بکر وعمر رضي الله عنهما.([1])

ژباړه :دحذيفة رضي الله عنه څخه روايت دئ ، دی فرمايي ،چي رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم وفرمايل: زه نه يم خبر ،چي زه به په تاسو کي څومره عمر يم نو تاسو زما وروسته په ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه پسي اقتداء وکړئ.
په پورتني حديث کي يوه خبره ديادولو وړ ده هغه دا چي په حديث کي د اقتداء لفظ استعمال سوی دئ دغه لفظ دې ته ويل کېږي ،چي ديو چا په ديني چارو کي پيروي وسي نه دا چي په انتظامي چارو کي دچا پيروي وسي ځکه دعربي لغت مشهور عالم ابن منظور ليکي: اَلْقُدْوَةُ وَالْقِدْوَةَ ما تسننت به.

---

[1]: رواه الترمذي وابن ماجة واحمد ، مرقاة المفاتيح ج : ۵ ص: ۵۴۹ باب مناقب ابي بکر رضي الله عنه وعمر رضي الله عنه.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : قدوة دې ته ویل کیږي ،چې دچا پر سنت باندي عمل وکړل سي.
نوموړی عالم زیاتوي: القدوة الاسوة.[۱]
ژباړه : قدوة نمونې ته وایي.
پورتنی لفظ په قرآنکریم کي دانبیاؤ علیهم السلام او صالحینو داطاعت لپاره استعمال سوی دئ ځکه الله جل جلاله فرمایي:

أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْ ......(۲)

ژباړه: داهغه کسان دي ،چې هدایت ورته کړل سوی دئ تاسو هم ددوی په هدایت پسې اقتداء وکړئ.
همدا ډول درسول الله ﷺ دوفات په قصه کي داسي راځي:
يقتدي ابوبكر رضي الله عنه بصلوة رسول الله ﷺ والناس مقتدون بصلوة ابوبكر رضي الله عنه .(۳)
ژباړه : ابوبکر رضي الله عنه په رسول الله ﷺ پسې اقتدا کړې وه او خلکو په ابوبکر رضي الله عنه پسې اقتدا وکړه.
په مسند احمد کي دحضرت ابووائل رحمه الله څخه روایت دئ ، دی مبارک فرمایي:
قَالَ جَلَسْتُ إِلَى شَيْبَةَ بْنِ عُثْمَانَ فَقَالَ جَلَسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي مَجْلِسِكَ هَذَا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَدَعَ فِي الْكَعْبَةِ صَفْرَاءَ وَلَا بَيْضَاءَ إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ النَّاسِ قَالَ قُلْتُ لَيْسَ ذَلِكَ لَكَ قَدْ سَبَقَكَ صَاحِبَاكَ لَمْ يَفْعَلَا ذَلِكَ فَقَالَ هُمَا الْمَرْءَانِ يُقْتَدَى بِهِمَا(۴)
ژباړه : ابووائل رحمه الله فرمایي: زه یوه ورځ دشیبة بن عثمان رحمه الله سره ناست وم ، شیبة بن عثمان رضي الله عنه راته وویل: یوه ورځ ستا پر ځای باندي

[۱]: لسان العرب ج : ۲ ص : ۳۱
[۲]:الانعام ،اية ۹۰
[۳]: صحیح بخاري ج : ۱ ص : ۹۹ ، باب الرجل یاتم بالامام.
[۴]: مسند احمد ، ج : ۳ ص : ۴۱۰ ، مسند شیبة بن عثمان ورقم الحدیث:۱۴۸۳۸

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه ناست و او وې ويل : زه داسي اراده لرم ،چي په كعبه كي ،چي كوم سره او سپين زر دي هغه ټوله دخلكو په منځ كي وويشم، شيبه وايي : ما ورته وويل : (اې عمره رضي الله عنه !) تر تا وړاندي دوه صاحبان يعني حضرت محمد صلى الله عليه وسلم او حضرت ابوبكر رضي الله عنه تېر سوي دي هغو خو داسي نه دي كړي لكه ته ،چي يې كوې؟ عمر رضي الله عنه وويل: دوى دواړه داسي خلک وه ،چي اقتدا پسي وسي.

همدا ډول په مسند احمد كي دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ ،چي يوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوه مجلس كي وفرمايل: اوس به ستاسو په مجلس كي يو جنتي سړى را داخل سي، دلږ وخت تېرېدو وروسته يو انصاري صحابي مجلس ته راغلى ، په دوهمه ورځ هم دغسي پېښه وسوه او په دريمه ورځ هم وسوه. حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه يوه شپه دغه انصاري صحابي مېلمه كړ، دعبدالله بن عمر رضي الله عنه داسي ګومان و ،چي دغه صحابي به ډېر عبادت كوي (چي رسول الله صلى الله عليه وسلم په جنتي يادكړ.)خو هغسي نه وه بلكي هغه انصاري صحابي څو اذكار وويل بيا تر سهاره پوري بيده و ، عبدالله بن عمر رضي الله عنه ورته وفرمايل:زه ستالوري ته ځكه راغلم ،چي تا وازمويم ،چي ته څومره عبادت كوې؟ ترڅو زه په تا پسي اقتدا وكړم هغه صحابي ورته وويل :زه خو خاص عبادت نه كوم مګر يو كار كوم هغه داچي دمسلمان سره په زړه كي حسداو ضد نه ساتم.(۱)

۱: اخرجه احمد من طريق عبدالرزاق ثنا معمر عن الزهري ،اخبر انس رضي الله عنه وهو اسناد صحيح، مسند احمد ، ج : ۳ ص : ۱۶۶، مسندات انس رضي الله عنه

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځايونه ،چي بيان سوه په ټولو ځايونو کي اقتدا په ديني کارونو کي داطاعت او پيروۍ په معنا راغلې ده په ځانګړي ډول په لومړنيو دوو حديثونو کي په خصوصي ډول داقتداء لفظ دابوبکر رضي الله عنه داطاعت لپاره استعمال سوی دئ. همدا لامل دئ ،چي په پورتني حديث کي ،چي دعمر او ابوبکر رضي الله عنهما داقتدا خبره سوې ده موخه ئيني داده ،چي تاسو ددوی دوو په ديني چارو کي پيروي او اطاعت وکړئ ، همدې کار ته تقليد ويل کېږي.

دعبدالله بن عمرو رضي الله عنهما څخه په بخاري او مسلم کي روايت سوی دئ ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي:

۲: " إن الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من العباد ولكن يقبض العلم بقبض العلماء حتى إذا لم يبق عالما اتخذ الناس رءوسا جهالا فسئلوا فأفتوا بغير علم فضلوا وأضلوا "([1])

ژباړه : باور وکړئ الله جل جلاله دخلکو څخه علم داسي نه پورته کوي ،چي دخلکو دزړونو څخه علم وباسي بلکي په داسي ډول يې پورته کوي ،چي علماء مړه سي ، هيڅ عالم به پاته نه سي خلک به خپل رئيسان جاهلان وټاکي نو خلک به پوښتني ځني کوي هغوی به بېله علمه فتواوي ورکوي ، خپله به هم ځانونه ګمراه کوي او نور به هم ګمراه کوي.

پورته حديث ته که وکتل سي په ښکاره معلوميږي ،چي دفتوا کار علماوو ته سپارل سوی دئ يعني داچي عام خلک به پوښتني ځني کوي او علماء به جوابونه ورکوي.همدا دتقليد حقيقت دئ.

[1]: مشکوة المصابيح ج : ۱ ص : ۳۳ ، کتاب العلم ،لومړی فصل.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني حديث کي يوه بله مهمه خبره هم دپام وړ ده هغه داچي رسول اللهﷺ ديوې داسي زمانې دراتګ خبر ورکړی دئ ،چي په هغه زمانه کي به علماء له منځه ځي او جاهلان خلک به فتواوي ورکوي ، په داسي زمانه کي علماء له منځه تللي وي او جاهلان فتواوي ورکوي په داسي زمانه کي به نو خلکو ته پرته له دې ،چي دپخوانيو علماوو تقليد وکړي بله به کومه لاره ورته پاته وي؟ ځکه علماء به له منځه تللي وي پاته خلک به جاهلان وي او نه به بل داسي څوک وي،چي مستقيما دقرآن او حديث څخه استنباط وکړي په داسي حالت کي به پرته له دي ،چي دپخوانيو علماوو ،چي وفات سوي وي تقليد وکړل سي بله لاره به نه وي. ددې حديث څخه دا معلومه سوه ،چي که په دنيا کي مجتهدين علماء موجود وه نو ددوی څخه دي دمسائلو پوښتني وکړل سي او بيا دي يې تقليد وکړل سي او که په دنيا کي داسي عالم پاته نه سو نو بيا دي دهغو علماوو تقليد وکړل سي ،چي ددنيا څخه تللي او رحلت يې کړی وي او دجاهلانو دفتواوو تقليد دي نه کيږي.

په بل حديث کي راغلي دي:

٣: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " من أفتي بغير علم كان إثمه على من أفتاه....... " . رواه أبو داود([1])

دابوهريرةؓ څخه روايت دئ ،چي رسول اللهﷺ وفرمايل: کوم سړي که دعلم پرته فتوا ورکړل نو ګناه به يې هم دده په غاړه وي.

پورتني حديث هم دتقليد پر ثبوت باندي ښکاره دليل دئ ځکه په پورتني حديث کي ويل سوي دي ،چي چا غلطه فتوا ورکړل نو ټوله

[1]: مشکوة المصابيح ، ج : ١ ص : ٣٧ ، کتاب العلم ، فصل الثاني

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه دده پر غاړه لویږي نو که تقلید جایز نه وای نو ټوله ګناه ولي پرده باندي لوېدل بلکي پر مستفتي باندي به هم ګناه وای ،چي ولي یې ددغه مسئلې دصحت تحقیق نه دئ کړی.

دپورته خبري په نظر کي نیولو سره داخبره ثابته سوه ،چي کوم کس ،چي علم نه لري پر هغه باندي فقط دومري خبره لازمه ده ،چي دخپلو معلوماتو له مخي دیوه داسي عالم څخه پوښتنه وکړي ،چي هغه په قرآن او حدیث باندي پوهیږي نور نو که هغه عالم غلطه فتوا ورکړل ټوله ګناه یې دهغه عالم پر غاړه ده ، پوښتونکی دګناه څخه خلاص دئ ګناه یې یوازي پر عالم باندي ده.

په یوه بل روایت کي راځي:

٤: وعن إبراهيم بن عبد الرحمن العذري قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تحريف الغالين وانتحال المبطلين وتأويل الجاهلين " . رواه البيهقي([1])

ژباړه : دابراهیم بن عبدالرحمن العذري رحمه الله څخه روایت دئ ، دی وایي ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دا علم به دهر راتلونکي نسل هغه ثقه خلک زده کوي ،چي دغلوکونکو تحریف ، ددرواغجنانو درواغ او دجاهلانو تاویل به لیري کوي.

په پورتني حدیث کي دجاهلانو او باطلو انسانانو بدي بیان سوې ده او دا ویل سوي دي ،چي دجاهلانو دتاویل او درواغو ردول دعلماوو فریضه ده ، همدا ډول په حدیث کي په ښکاره ډول ویل سوي دي ،چي څوک په قرآن او حدیث کي مجتهدانه بصیرت نه لري هغوی نسي کولای ،چي پر خپل فهم او فکر باندي اعتماد وکړي بیا دقرآن او حدیث

[1]: مشکوة ، ج : ١ ص : ٣٧، کتاب العلم ، الفصل الثاني.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاويلات وکړي،پکار داده ،چي دقرآن او حديث دښه پوهاوي لپاره دعلم څښتنانو ته رجوع وکړل سي. په پورتني حديث کي داخبره په ښکاره ډول بيان سوې ده ،چي دقرآن او حديث تاويلات يوازي دلوړو عالمانو کار دئ هغه خلک ،چي په علم کي پوره مهارت نه لري هغوی هيڅ حق نه لري ،چي دقرآن او حديث تاويلات وکړي او ددې کار په حديث کي په کلکه بدي او مذمت بيان سوی دئ ، دپورته خبرو څخه معلوميږي ،چي دقرآن او حديث دتاويل لپاره لږ علم بسنه نه کوي بلکي ددې کار لپاره مجتهدانه بصيرت او پوره مهارت ته اړتيا سته.

په بخاري شريف کي تعليقًا او په مسلم شريف کي سندا يو حديث راغلی دئ ،چي ابوسعيد خدري ﷺ روايت کوي ،چي ځيني اصحابان مبارکان نبوي مسجد ته نا وخته راتلل نو رسول اللهﷺ هغوی ته دوختي راتللو او په مخکني صف کي ددرېدو امر وکړ او ټينګار يې پر وکړ او دايې هم ورته وفرمايل:

ايتموا بي وليأتم بکم من بعدکم.([1])

ژباړه : تاسو ماته وګورئ او په ماپسي اقتدا وکړئ، نور خلک دي تاسوته وګوري هغوی دي په تاسو پسي اقتدا وکړي.

درسول اللهﷺ ددغه مبارکي وينا دوه مطلبه کېدای سي يو داچي مخکني خلک دي رسول اللهﷺ ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي او دشا خلک دي دمخکي صف خلکو ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي. دوهم مطلب دادئ ،چي اصحابان دي ژر ، ژر راسي څو درسول اللهﷺ دلمانځه طريقه ښه زده کړي څکه هغه نسلونه ،چي وروسته راځي

[1]: صحيح بخاري باب الرجل ياتم بالامام وياتم الناس بالماموم ، ج : ۱ ص : ٦٩.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی به داصحابانو څخه درسول اللهﷺ دلمانځه طریقه زده کوي ، په دوی پسې به اقتدا کوي او ددوی تقلید به کوي.
دپورتني حدیث په شرح کي حافظ ابن حجر رحمه الله لیکي :
وقیل معناه تعلموا مني احکام الشریعة ویتعلم منکم التابعون بعدکم وکذالک اتباعهم الي انقراض الدنیا.([1])
ژباړه : ځینو ویلي دي ،چي دپورتني حدیث معنا داده ،چي تاسو زما څخه دشریعت احکام زده کړئ، تابعین به ستاسو څخه شرعي احکام زده کړي، همدا ډول به ددوی متبعین شرعي احکام ددوی څخه زده کوي او دا لړۍ به ددنیا تر پای ته رسېدو پوري روانه وي.
په مسند احمد کي حضرت سهل بن معاذ دخپل پلار څخه روایت کوي :
ان امراة اتته فقالت یارسول الله انطلق زوجي غازیا وکنت اقتدي بصلاته اذا صلی وبفعله کله فاخبرني بعمل یبلغني عمله حتی یرجع.(۲)
ژباړه : یوه ښځه رسول اللهﷺ ته راغلل او ورته وې ویل : اې دالله جل جلاله رسوله ﷺ! زما خاوند غزا ته تللی دئ، زما خاوند داسي و ،چي کله به یې لمونځ کاوه ما به اقتدا پسي کول بلکي په ټولو لونځو کي ما په خپل خاوند پسي اقتدا کول او دهغه پیروي به مي کول، اوس ما ته یو داسي کار راوښیه ،چي زه دخپل خاوند سره په ثواب کي برابره سم څو دی بېرته راځي.

---

[1]: فتح الباري ج : ۲ ص : ۱۷۱ ، ط: میریه ، س : ۱۳۰۰
[2]: مسند احمد ، ج: ۳ ، ص : ۴۳۹ مسند معاذ بن انس رضي الله عنه واورده الثیمي رحمه الله في مجمع الزوائد وقال رواه احمد وفیه ذبان بن فائد وثقه ابوحاتم وضعفه جماعة وبقیة رجاله ثقا ت ، الفتح الرباني ج : ۱۴ ص: ۱۲، فضل المجاهدین.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حديث ته که وکتل سي په ښکاره ډول څني معلوميږي ،چي هغې ښځي رسول اللهﷺ ته وويل ،چي زه دخپل خاوند تقليد کوم ، په لمانځه او نور کارونو کي يې اطاعت کوم، رسول اللهﷺ ددې دتقليد خبره واوريده هيڅ ملامتي يې نه پر وويل ،چي ته ولي تقليد کوې؟

حضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما په ترمذي کي روايت کوي ،چي رسول اللهﷺ فرمايي: په کوم کس کي ،چي دوه خصلتونه پيدا سي الله جل جلاله به هغه کس صابر او شاکر وليکي ، هغه خصلتونه دادي:

من نظر في دينه الي من هو فوقه فاقتدی به ونظر في دنياه الي من هو دونه فحمد لله.(۱)

ژباړه : که چا په دين کي هغه چاته وکتل ،چي تر ده لوړ و او بيا يې پيروي وکړه او په دنيا کي يې و هغه چاته وکتل ،چي ترده کښته وي بيا يې دالله جل جلاله حمد ووايه.

داصحابانو رضي الله عنهم په وخت کي ددوی تقليد کول

داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي هم زيات ځايونه په تقليد عمل سوی دئ يعني کومو اصحابانو ،چي به دعلم لپاره زيات وخت نه سوای مصرفولای يا به يې په يوه خاصه مسئله کي په خپل فکر سره اجتهاد نه سوای کولای نو دنورو داسي اصحابانو څخه به يې پوښتنه کول ،چي هغوی به په قرآن او حديث کي پوهه درلوده بيا به دوی عمل په کاوه او تقليد به يې کاوه . پاته دي نه وي ،چي دداسي اصحابانو څخه مطلق او مشخص دواړه تقليدونه ثابت دي ، دمطلق تقليد خو دومره پيښې سته

[1]: جامع ترمذي بشرح ابن العربي رحمه الله ج : ۹ ص : ۱۳ ابواب القيامة.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي درست كتاب ځني جوړيږي خو دبيلګي لپاره به يې څو مثالونه دلته راوړو:

۱ : عن ابن عباس قال: خطب عمر بن الخطاب الناس بالجابية وقال: يا أيها الناس من أراد أن يسأل عن القرآن فليأت أبي بن كعب ومن أراد أن يسأل عن الفرائض فليأت زيد بن ثابت ومن أراد أن يسأل عن الفقه فليأت معاذ بن جبل ومن اراد أن يسأل عن المال فليأتني فإن الله جعلني له والياً وقاسماً. رواه الطبراني في الأوسط ([1])

ژباړه : ابن عباس رضي الله عنه فرمايي: عمر بن خطاب رضي الله عنه په جابيه ځای کي خطبه وويل ،په خطبه کي يې داسي وفرمايل: اې خلكو! كه ځوک غواړي ،چي قرآن زده کړي نو ابی بن کعب رضي الله عنه ته دي ورسي ، كه ځوک غواړي ،چي ميراث زده کړي زيد بن ثابت رضي الله عنه ته دي ورسي، كه ځوک په فقه کي زده کړه غواړي معاذ بن جبل رضي الله عنه ته دي ورسي او كه ځوک مال غواړي ماته دي راسي ځکه الله جل جلاله والي او وېشونكی ګرځولی يم.

په پورتنۍ خطبه کي حضرت عمر رضي الله عنه په ښكاره خلكو ته امر کړی دئ ،چي تاسو په فقه ، ميراث او تفسير په علومو کي دهمدغو علومو ماهرينو ته مراجعه وکړئ ، پوهه ځني تر لاسه کړئ او بيا عمل په وکړئ ، دا هم ښکاره ده ،چي خلک دوه ډوله دي ځيني هغه خلک دي ،چي پوهه په يوشي کي ترلاسه کولای سي خو ددليل دزده کولو جوګه نه وي ، ځيني بيا داسي کسان دي ،چي پوهه ددليل سره ترلاسه

[1]: ذكر الهيثمي رحمه الله وفيه سليمان بن داود بن الحصين لم ار من ذكره. مجمع الزوائد ، ج : ۱ ص : ۱۳۵، باب اخذ كل علم من اهله. قلت ذكره ابن ابي حاتم في الجرح والتعديل، ج : ۲ ، قسم : ۱ ص : ۱۱۱، والخطيب في تاريخ بغداد ج : ۱ ص : ۶۲، فلم يصف احدهما بجرح وتعديل، وهو ابن لداود بن الحصين رحمه الله ، تقي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای سي، پورتنۍ خبره دواړو ډلو کسانو ته راجع ده يعني کوم کسان ،چي ددليل جوګه دي هغه دي دعلماوو څخه پوهه ددليل سره ترلاسه کړي او کوم کسان ،چي ددليل جوګه نه دي هغه دي پوهه ترلاسه کړي ددليل غوښتنه دي نه کوي ددليل پرته دي عمل په وکړي.
داصحابانو په زمانه کي کومو اصحبانو ،چي به خپل ځانونه ددې جوګه نه ګڼل ،چي دقرآن او حديث څخه دي استنباط وکړي هغو به دعلم دماهرينو اصحبانو څخه پوښتنه کول ، مسايل به يې ځني زده کول او بيا به يې عمل په کاوه ،چي مثالونه به يې وروسته راسي.

۲ : عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الدَّيْنُ عَلَى الرَّجُلِ إِلَى أَجَلٍ فَيَضَعُ عَنْهُ صَاحِبُ الْحَقِّ وَيُعَجِّلُهُ الْآخَرُ فَكَرِهَ ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَنَهَى عَنْهُ.([1])

ژباړه : سالم بن عبدالله رضي الله عنه فرمايي: دعبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه پوښتنه وسوه ،چي ديوه کس پر بل سړي باندي تر ټاکلي وخت پوري مال باندي وي دمال مالک پوروړی ته ووايي ،چي زه به څه مال درته معاف کړم خو ته تر ميعاد مخکي ماته زما قرض راکړه ـ داسي کړنه جايز ده که يا؟ ابن عمر رضي الله عنهما دا کړنه خوښه نه کړه او هغه کس يې ځني منعه کړ.

پورتنۍ مسئله ،چي ابن عمر رضي الله عنهما جواب کړه په دغه مسئله کي کوم ځانګړی آيت يا حديث نه دئ راغلی ، کوم جواب ،چي ابن عمر رضي الله عنهما ووايه دا دده خپل اجتهاد و ، ابن عمر رضي الله عنهما ددليل پرته هغه ته جواب

[1]: موطا امام مالک، ص : ۲۷۹،ماجاء في الربا في الدين.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وايه هغه کس هم ددليل پرته ومانه دکوم دليل غوښتنه يې ونه کړه، همدغه کار ته تقليد ويل کېږي.

۳: عن عبدالرحمن قال سالت محمد بن سيرين عن دخول الحمام ، فقال : كان عمربن الخطاب رضي الله عنه يكرهه.(۱)

ژباړه : عبدالرحمان وايي ،چي ما دمحمد بن سيرين رحمه الله څخه پوښتنه وکړه ،چي دغسل لپاره حمام ته تلل جايز دي؟ ده په جواب کي راته وويل: حضرت عمر رضي الله عنه داکار نه خوښاوه.

تاسو وګورئ ! محمد بن سيرين رحمه الله څومره جليل القدر تابعي دئ بيا هم دحضرت عمر رضي الله عنه فقط په دومره وينا قناعت کوي ،چي هغه يې يوازي مکروه ګڼي او دهيڅ ډول دليل غوښتنه نه کوي سره ددې ،چي په دې اړه زيات مرفوع حديثونه هم سته ،چي يو يې خپله حضرت عمر رضي الله عنه روايت کړی دئ:

۴ :عن سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ خَرَجَ حَاجًّا حَتَّى إِذَا كَانَ بِالنَّازِيَةِ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ أَضَلَّ رَوَاحِلَهُ وَإِنَّهُ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَوْمَ النَّحْرِ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ عُمَرُ اصْنَعْ كَمَا يَصْنَعُ الْمُعْتَمِرُ ثُمَّ قَدْ حَلَلْتَ فَإِذَا أَدْرَكَكَ الْحَجُّ قَابِلًا فَاحْجُجْ وَأَهْدِ مَا اسْتَيْسَرَ مِنْ الْهَدْيِ.(۲)

ژباړه : سليمان بن يسار رحمه الله فرمايي: ابو ايوب انصاري رضي الله عنه دحج لپاره راوتلی وو ،چي نابېره پر نازيه نومي ځای باندي ،چي مکې ته پرلاري ديو ځای نوم دئ۔سورلی يې ورکه سوه ، دلوی اختر دمياشتي پر لسمه نېټه ورسېدئ پر دغه وخت دحج دارکانو وخت تېر سوی و ، ابوايوب انصاري رضي الله عنه دعمر رضي الله عنه لوري ته ورغلی خپل ټول حالات يې

[1]: اخرجه مسدود (المطالب العالية للحافظ ابن الجر ، ج ۱ ص : ۵۱ ، ح : ۱۸۷)

[2]: موطا امام مالک ص : ۱۴۹ ، هدي من فاته الحج.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته بيان كړ، يعني پوښتنه يې ځني وكړه ،چي زما څخه دحج مناسك تېر سوه زه اوس څه وكړم؟ عمر ﷺ په جواب كي ورته وويل: ته ورسه داسي كړني وكړه لكه يو عمره والا ،چي يې كوي يعني دعمرې اركان ترسره كړه، بيا ځان حلال كړه كله ،چي راتلونكى كال راسي بيا دحج اركان ترسره كړه كوم حيوان ،چي دي په توان وي هغه هديه كړه بيا ځان حلال كړه.

په پورتني حديث كي كه تاسو وګورئ ابو ايوب انصاري ﷺ دحضرت عمر ﷺ څخه دمسئلې پوښتنه وكړه هغه جواب وركړ، كله ،چي ابو ايوب انصاري ﷺ جواب واورېدئ دهيڅ دليل غوښتنه يې ونه كړه بلكي دحضرت عمر ﷺ پر پوهه او علم يې اعتماد وكړاو بيا يې عمل په وكړئ ، نه هم حضرت عمر ﷺ ابو ايوب انصاري ﷺ ته دليل وړاندي كړ، همدې كار ته تقليد ويل كېږي.

۵: وعن مصعب بن سعد قال كان أبي إذا صلى في المسجد تجوز وأتم الركوع والسجود وإذا صلى في البيت أطال الركوع والسجود والصلاة قلت يا أبتاه إذا صليت في المسجد جوزت وإذا صليت في البيت أطلت قال يا بني إنا أئمة يقتدى بنا.([1])

مصعب بن سعد ﷺ فرمايي: زما پلار سعد ،چي به كله په مسجد كي لمونځ كاوه نو په مختصر ډول به يې لمونځ كاوه خو كله ،چي به يې په كور كي لمونځ كاوه نو ډېر اوږد به يې كاوه ، ماپوښتنه ځني وكړه ،چي اې پلاره ! ته په كور كي اوږد او په مسجد كي مختصر لمونځ كوې په دې كي څه حكمت دئ؟ پلار په جواب كي راته وويل: اې زويه! موږ دقوم امامان يو خلك په موږ پسي اقتداء كوي كه موږ په مسجد كي

۱: رواه الطبراني في الكبير ورجاله رجال الصحيح. مجمع الزوائد للهيثمي ج : ۱ ص : ۱۸۲ ، باب الاقتداء بالسلف.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږد لمونځ وکړو خلک به یې هم کوي او داکار به پر ځان لازم وګڼي حال داچي دومره اوږد لمونځ لازم نه بلکي تقوا ده.

دپورتني روایت څخه معلومیږي چي دمخورو اصحابانو داقوالو ترڅنګ ددوی مبارکانو دافعالو تقلید هم کیږي یعني داچي تش ددوی افعال ولیدل سي په کټ مټ ډول یې تقلید وسي ، په داسي حالت کي ،چي یوازي ددوی په لیدلو په اعمالو کي تقلید کیږي ، ددلیل غوښتولو خو هیڅ فکر هم نه پیداکیږي همدا وجه ده چی دوی مبارکان به دومره باریکیو ته متوجه کېدل.

په موطا امام مالک رحمه الله کي روایت دئ:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى عَلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَهُوَ مُحْرِمٌ فَقَالَ عُمَرُ مَا هَذَا الثَّوْبُ الْمَصْبُوغُ يَا طَلْحَةُ فَقَالَ طَلْحَةُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّمَا هُوَ مَدَرٌ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الرَّهْطُ أَئِمَّةٌ يَقْتَدِي بِكُمْ النَّاسُ فَلَوْ أَنَّ رَجُلًا جَاهِلًا رَأَى هَذَا الثَّوْبَ لَقَالَ إِنَّ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ كَانَ يَلْبَسُ الثِّيَابَ الْمُصَبَّغَةَ فِي الْإِحْرَامِ فَلَا تَلْبَسُوا أَيُّهَا الرَّهْطُ شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الثِّيَابِ الْمُصَبَّغَةِ.(1)

ژباړه : عمر رضي الله عنه طلحة بن عبیدالله رضي الله عنه داحرام په حالت کي ولیدئ ،چي رنګ سوي جامې یې اغوستي وې ، عمر رضي الله عنه پوښتنه وکړه ،چي اې طلحة! دادي څنګه رنګ سوي جامې اغوستي دي؟ طلحة رضي الله عنه په جواب کي وویل : اې امیرالمؤمنین! داجامې په داسي رنګ ، رنګ کړل سوي دي ،چي خوشبویه نه دي ، (داسي رنګ سوي جامې ،چي خوشبویي ونه لري په احرام کي اغوستل جایز دي،) عمر رضي الله عنه ورته وفرمایل: اې طلحة! تاسو امامان یاست خلک ستاسو کړنو ته ګوري بیا ستاسو پیروي کوي، که یو ناپوه او ناخبره کس ستاسو رنګ سوي

۱: مسند احمد ، ج ۱ ص : ۱۹۲ ، ح : ۶۲۶، احادیث عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جامې ووينې نو هغه به ووايي ،چې طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه رنګ سوي جامې اغوستي وې نو هغه به هم داکار وکړي خو دا فکر به نه کوي ،چې طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه داسي رنګ سوي جامې اغوستي وې ،چې خوشبويي يې نه درلوده ، دوى به دافرق نه کوي هرډول رنګ سوي جامې به اغوندي.

يوه ورځ حضرت عمر رضي الله عنه عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه په داسي حالت کي وليدئ ،چي يو ډول موزې يې په پښو وې نو حضرت عمر رضي الله عنه ورته وويل:

...فَقَالَ عُمَرُ عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَانَزَعْتَهُمَا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَنْظُرَ النَّاسُ إِلَيْكَ فَيَقْتَدُونَ بِكَ([1])

ژباړه : زما قصد سي ،چي دغه موزې در څخه وکاږم ،ځکه زه ويريږم ،چي خلک به تا ووينې او ستا پيروي به وکړي.

پورتنيو درو پيښو ته که وکتل سي په څرګند ډول معلوميږي ،چي هغه اصحابان ،چي په علم کي يې مهارت درلودئ سره ددې ،چي دهغو داقوالو تقليد کېدئ ددوى دافعالو تقليد هم کېدئ داچي يوازي دهغه دعمل په ليدلو سره يې تقليد کېږي په داسي صورت کي ښېخي ددليل غوښتلو فکر لاهم نه پيدا کېږي همدا وجه وه چي دوى مبارکانو به په خپلو اعمالو ترسره کولو کي ډېر احتياط څخه کار اخيستى او نورو ته به يې هم دا توصيه کول ،چي په اعمالو کي د احتياط څخه کار واخلي.

۷: وعن حارثة بن مضرب قال كتب عمر إلى أهل الكوفة قد بعثت عمارا أميرا وعبد الله بن مسعود معلما وزيرا وهما من النجباء من أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم من أهل بدر فاقتدوا بهما واسمعوا من قولهما ... ([1])

---

[1]: الاستيعاب لابن عبدالبر تحت الاصابة ج : ۲ ص : ۳۱۵، ولاصابه للحافظ ابن حجر رحمه الله ج : ۲ ص ۳۶۱ ، ولاعلام الموقعين لابن القيم ، ج ۲ ص : ۱۷۱.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : دحارثة بن مضرب څخه روايت دئ ،چي حضرت عمر رضي الله عنه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دکوفې خلکو ته ولېږئ او بيا يې دکوفې خلکو ته يو ليک وليکئ په ليک يې دوى ته وليکل: ما تاسو ته عمار بن ياسر رضي الله عنهما داميرپه توګه در ولېږئ او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه مي دمعلم او وزيرپه توګه در ولېږئ دوى دواړه درسول الله صلى الله عليه وسلم دسپېڅلو اصحابانو څخه دي ، بدريان صحابه دي تاسو يې تقليد وکړئ او ددوى ويناوو ته غوږ کښېږدئ.

۸ :... فَمَنْ عَرَضَ لَهُ مِنْكُمْ قَضَاءٌ بَعْدَ الْيَوْمِ فَلْيَقْضِ بِمَا فِي كِتَابِ اللَّهِ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَلْيَجْتَهِدْ رَأْيَهُ...([۲])

ژباړه : حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دقضاء اصول بيانول په اصولو بيانولو کي يې داسي وفرمايل: کوم چاته که دقضا معامله ور دغاړه سوه نو فيصلې دي دالله جل جلاله په کتاب (قران) سره کوي ، که يې دکومي مسئلې حل په قرآن کي پيدا نه کړ، نو درسول الله صلى الله عليه وسلم داحاديثو په رڼا کي دي فيصله کوي ، که يې په قرآن او نبوي احاديثو کي حل پيدا نه کړ، نو دصالحينو او سلفو علماوو دويناوو مطابق دي مسئله حل کړي

۱: رواه الطبراني ورجاله رجال الصحيح غير حارثة وهو ثقة.مجمع الزوائد ، ج : ۹ ص: ۲۹۱ ، ط : المکتبة الشاملة.

[۲]: سنن النسائي ، ج :۲ ، ص : ۳۰۵ ، کتاب ادب الاقضية ، الحکم بالاتفاق اهل العلم وسنن الدارمي ، ج :۱ ص : ۵۴ ، مقدمة ، باب الفتيا وما فيه من الشده.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يې په درو واړو کي حل پيدا نه کړ، نو په خپل اجتهاداو رايه دي مسئله حل کړي.

په پورتني روايت کي عبدالله بن مسعود ﷺ څلور مرتبې بيان کړي دي لومړۍ داچي مسئله به دقرآن په رڼا کي حليږي ، دوهمه مرتبه دا احاديثو ده ، دريمه مرتبه دسلفو صالحينو دويناوو ده ، څلورمه مرتبه دا جتهاد او قياس ده.

په پورتنی روايت کي يوه خبره زياته دپام وړ ده هغه داچي لومړی مرتبه دقرآن ده دوهمه مرتبه دحديث ده نو په کومه مسئله کي ،چي قرآن ته رجوع وسي هيڅ يو عقل لرونکی کس ددې مطلب دا نه اخلي ،چي په داسي صورت کي دي نو حديث بېخي له پامه وغورځول سي او دقرآن تفسير ، ترجمه او مطلب اخستل دي په خپل فکر او رايه سره وسي بلکي دټولو علماوو پردې خبره اتفاق دئ ،چي دقرآن په تفسير کي بايد لومړی حديث ته رجوع وسي او دقرآن تشريح به داحاديثو په رڼا کي کېږي که يې تشريح په احاديثو کي موجوده وه. که داسي ونه کړو يعني دقرآن تشريح داحاديثوپه رڼاکي ونه کړو نوحتما به داسي وايو ،چي زناکونکی ،چي کله زنا وکړي په قرآن کي ورته سل درې سزا ټاکل سوې ده اوس نو که احاديثو ته رجوع ونه کړل سي نو بايد وويل سي ،چي رجم په قرآن کي نه سته په دې عمل نه کړل کېږي (العياذ بالله) ځکه دزنا حکم واضح دئ کوم تفصيل ته اړتيانه لري حال داچي دا دټول امت پردې خبره اتفاق دئ ،چي رجم په احاديثو ثابت دئ بايد عمل په وسي .
همدا ډول دصالحينو ويناوو ته دريم مقام ورکړل سوی دئ په دې لحاظ که څوک په قرآن او احاديثو عمل کوي ددې معنا دا نه ده ،چي دصالحينو ويناوو ته دي هيڅ پاملرنه کېږي بلکي دقرآن او احاديثو تشريح اوتفصيل به دصالحينو او اسلافو دويناوو مطابق کېږي،

سرچینه: تعلیم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی دفيصلو په رڼا کي به په قرآن او حديث عمل کېږي ، دتقليد مفهوم اومطلب دادئ ،چي که کومه مسئله دقرآن او حديث څخه په څرګنده توګه نه معلومېدل نو بيا دي دبېلابيلو ممکنو معانيو څخه ديوې معنا په ټاکلوکي ديوه مجتهد قول ته وکتل سي او هغه معنا دي وټاکل سي لکه مخکي ،چي يې بيان وسو ،چي عبدالله بن مسعود رضي الله عنه يو ځوک قاضي ټاکلی و او بيا يې ورته توصيه کول.

دپورته خبرو څخه دا معلومېږي ،چي تقليد کول يوازي دجاهل کار نه بلکي علماوو ته هم پکاردئ ،چي په احکامو کي پر خپلو رايو باندي اعتماد ونه کړي بلکي داسي ځوک ،چي په علم کي تر ده لوړ وي هغه ته دي وګوري او دويناوو تقليد دي يې وکړي دا بيا بېله خبره ده ،چي دجاهل او عالم دتقليد ترمنځ توپير سته ،چي وروسته به يې بيان راسي.

دپورتنی تشريح څخه دعلامه ابن القيم دويناوو ټول اعتراضات جواب سوه ،چي دپورتنی روايت پراستدلال باندي يې کړي وه.(١)

٩ : كان ابن عمر رضي الله عنهما لايقرء خلف الامام ، قال فسالت القاسم بن محمد عن ذالک فقال ان ترکت فقد ترکه ناس ، يقتدي بهم وان قرئت فقد قرءه الناس يقتدي بهم ، وكان القاسم ممن لايقرء.(٢)

ژباړه : حضرت سالم بن عبدالله رحمه الله فرمايي: ابن عمر رضي الله عنهما په امام پسي قرئت نه وايه نو ما دحضرت قاسم بن محمد رحمه الله څخه پوښتنه

١: اعلام الموقعين ، ج ٢ ص : ١٧٨.

٢: موطا امام محمد رحمه الله ، ص : ٩٦ ، اصح المطابع ، باب القرءة خلف الامام وفيه اسامة بن زيد المدني وثقه يحيي بن معين وابن عدى رحمه الله وضعفه بعضهم موقال ، الحافظ في التقريب صدوق بهم.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ،چي ابن عمرﷺ ولي په امام پسي قرئت نه وايي ، حضرت قاسم رحمه الله په جواب کي راته وويل: که غواړي ،چي په امام پسي قرئت ووايي کولای سې ځکه ډېرو داسي کسانو په امام پسي قرئت ويلی دئ ،چي ددې جوګه دي ،چي اقتدا پسي وسي او که ته غواړې ،چي قرئت په امام پسي نه ووايي نو هم کولای سې ځکه ډېر داسي کسان سته ،چي په امام پسي يې قرئت نه دئ ويلی او هغه داسي کسان دي ،چي ددې وړ دي ،چي اقتدا پسي وسي.

حضرت قاسم رحمه الله ،چي دسترو تابعينو څخه دئ او دمدينې داوو سترو فقهاوو له ډلي څخه دئ هغه په څرګند ډول دا جمله ويلې ده ،چي کله ددلايلو تعارض راسي نو بيا دي دهر امام په ښه نيت تقليد وکړل سي.

عن الحسن انه سئله رجل اتشرب من ماء هذه السقاية التي في المسجد فانها صدقة ، قال الحسن : قدشرب ابوبكر وعمر رضي الله عنهما من سقاية ام سعد فمه.([1])

ژباړه : په کنز العمال کي دطبقات ابن سعد په حواله يو روايت دئ ،چي دحضرت حسن رضي الله عنه څخه يو چا پوښتنه وکړه ،چي ته دمسجد ددغه اوبو څخه اوبه ځيښې حال داچي داصدقه دي؟ حضرت حسن رضي الله عنه په جواب کي ورته وويل: حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه دام سعد دصدقه سوي ويالې څخه اوبه ځيښلي دي نو ما هم دغسي وکړه لکه دوی دوو مبارکانو ،چي کړی وه.

که دغه روايت ته وکتل سي نو ګويا حضرت حسن رضي الله عنه يوازي دشيخينو دعمل تقليد وکړ، دکوم دليل غوښتنه يې ونه کړه.

[1]: کنزالعمال ، ج ٣ ص : ٣١٨، کتاب الزکات فصل في المصرف.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته ،چي بيان سوه دا دمباركو اصحابانو دتقليد ځو مثالونه وه ،چي په لنډ ډول بيان سوه كه نه نو په دغه ډول په كتابونو كي خورا زياتي پيښي راغلي دي.

علامه ابن القيم فرمايي:

والذين حفظت عنهم الفتوى من اصحاب رسول اللهﷺ مائة ونيف وثلاثون نفسا مابين رجل وامراة.([1])

ژباړه : كومي فتواوي ،چي درسول اللهﷺ داصحابانو ؓ ځخه ساتل سوي دي ځه باندي يو سل او دېرش فتواوي دي ،چي نارينه او ښځينه دواړه پكښي داخل دي.

پورته فتواوي ،چي اصحابانو كړي دي په دغه فتواوو كي دواړي طريقې په كار لوېدلي دي يعني داچي ځيني فتواوي داسي دي ،چي دقرآن او حديث ځخه دليل ورته ويل سوى دئ او دځينو لپاره بيا دليل نسته بيله دليله فتواوي صادري سوي دي ،چي مثالونه يې مخكي بيان سوه.

دنورو مثالو لپاره دي لاندي كتابونه مطالعه كړل سي:

كتاب الاثار للامام ابي حنيفة ، مصنف عبدالرزاق ، مصنف ابن ابي شيبةرحمه الله ، شرح معاني الاثار ، للطحاوي ، المطالب العالية للحافظ ابن حجر.

دپورته كتابونو په څېر نور كتابونه هم سته ،چي دتقليد مثالونه پكښي وي.

❁❁❁

[1]: اعلام الموقعين لابن القيم ، ج ۱ ص : ۹.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحابانو ﵃ په زمانه کي شخصي تقلید

پورته ،چي کوم مثالونه بیان سوه دمطلق تقلید مثالونه وه یعني داچي داصحابانو ﵃ دتقلید مثالونه وه ،چي کله به یې دیوه عالم تقلید کړی و او کله به یې دبل عالم تقلید کړی و، دیوه خاص فرد تقلید یې نه و کړی داصحابانو ﵃ دتقلید داسي ډېر مثالونه هم سته ،چي شخصي تقلید یې کړی وي یعني دیوه خاص فرد تقلید یې کړی وي لکه ،چي ځیني مثالونه یې په لاندي ډول دي:

لومړی نظیر :

أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ سَأَلُوا ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ امْرَأَةٍ طَافَتْ ثُمَّ حَاضَتْ قَالَ لَهُمْ تَنْفِرُ قَالُوا لَا نَأْخُذُ بِقَوْلِكَ وَنَدَعُ قَوْلَ زَيْدٍ.(١)

ژباړه: دمدینې څه خلکو دابن عباس ﵄ څخه دهغه ښځي په اړه پوښتنه وکړه ،چي تر طواف زیارت وروسته حایضه سي ،چي دغه ښځه به دطواف وداع لپاره پاتیږي او که دطواف وداع پرته تلای سي یعني داچي طواف وداع دې ته معاف دئ که یا؟ ابن عباس ﵄ ورته وویل : هو ، تلای سي، هغو خلکوورته وویل : موږ ستا په خبره دزید ﵁ قول نه سو پرېښودای.

پورتنی روایت دعبدالوهاب ثقفي له طریقه هم روایت سوی دئ په دغه روایت کي دمدینې دخلکو وینا داسي رانقل سوې ده:

لانبالي افتينا او لم تفتنا ،زيد بن ثابت يقول لاتنفر.(١)

---

(١) رَوَاهُ خَالِدٌ وَقَتَادَةُ عَنْ عِكْرِمَةَ ، بخاري ، کتاب الحج ، باب اذا حاضت المراة بعد ما افاضت . ح : ١٦٣٩

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که ته موږ ته فتوا راکړې او که يې را نه کړې موږ ستا په فتوا عمل نه کوو ځکه دزيد رضي الله عنه فتوا داسي ده ،چي دغه ښځه دطواف پرته نه سي تلای.

پورتنی روايت دمسند ابوداود طياليسي له طريقه هم روايت سوی دئ په دغه روايت کي دمديني دخلکو وينا داسي رانقل سوې ده:

لانتابعک يا ابن عباس رضي الله عنهما! وانت تخالف زيدا فقال سلوا صاحبتکم ام سليم رضي الله عنها.(۲)

ژباړه : اې ابن عباسه! په دغه مسئله کي موږستا پيروي نه کوو ځکه ته دزيد څخه په دې مسئله کي مخالفت کوې، ابن عباس رضي الله عنهما ورته وفرمايل: تاسو مدينې ته تر رسېدو وروسته دام سليم څخه پوښتنه وکړئ ، زما خبره صحيح ده.

په پورتنی پيښه کي دابن عباس رضي الله عنهما او دمدينې دخلکو دخبرو څخه دوې خبري په څرګند ډول معلوميږي لومړی داچي دمدينې خلکو دزيد بن ثابت رضي الله عنه شخصي تقليد کاوه ، دده دوينا پرته يې دبل چا وينا نه منل بلکي داسماعيلي معجم څخه داهم معلوميږي ،چي ابن عباس رضي الله عنهما دخپلي فتوا دثبوت لپاره دام سليم او نور اصحابانو احاديث هم بيان کړي دي ځکه کله ،چي ابن عباس رضي الله عنه مدينې منورې ته راغلی خلک ملاقات ورته راغلل او ورته وې ويل:

وجدنا الحديث ماحدثتنا.(۳)

ژباړه : موږ هغه حديث پيدا کړ ، ،چي تا موږ ته بيان کړی و.

---

[1]: فتح الباري ، ج : ۳ ، ص: ۴۶۸، ط :ميريه ، کال : ۱۳۰۰ ، عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

[2]: مسند ابوداود الطياليسي ، ص : ۲۲۹ ، مرويات ام سليم رضي الله عنها

[3]: عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي دمدينې دخلکو دزيد رضي الله عنه پر علم او فتوا باندي اعتماد و، نو کله ،چي يې دابن عباس رضي الله عنه فتوا دزيد رضي الله عنه دفتوا څخه مخالفه وليدل نو ځکه يې دابن عباس رضي الله عنهما فتوا ونه منل، دوی يوازي دزيد رضي الله عنه وينا دځان لپاره دليل وګرځاوه دابن عباس رضي الله عنهما دفتوا دنه منلو لپاره يې بل کوم دليل نه درلودئ.

دوهمه خبره دپورتنی پیښي څخه دامعلوميږي ،چي ابن عباس رضي الله عنهما خلک وليدل ،چي شخصي تقليد يې کاوه ده ځني منعه نه کړل ،چي دغسي تقليد شرک ، يا معصيت دئ دا مه کوئ بلکی دوی ته يې امر وکړ، ،چي تاسو دتحقيق لپاره ام سليم ته ورسئ او بيا بېرته زيد رضي الله عنه ته رجوع وکړئ، کله ،چي دغه خلک مدينې ته ورسېده نو دابن عباس رضي الله عنهما دلاربښووني سره سم دتحقيق او څېړني لپاره ام سليم ته ورغلل ، کله ،چي يې تحقيق وکړ، خبره هم هغسي وه لکه ،چي ابن عباس رضي الله عنهما وايه ، نو بېرته دزيد رضي الله عنه ولوري ته راغلل ، زيد رضي الله عنه هم څېړنه وکړه او په پايله کي دخپلي فتوا څخه واوښتی، وروسته بيا خلکو دغه حال ابن عباس رضي الله عنهما ته بيان کړ.

دپورتنيو روايتونو څرنګوالی مسلم ، نسائي ، بيهقي او داسي نورو کتابونو کړی دئ.(١)

ځينو خلکو ددغه دليل څخه داسي جواب ويلی دئ ،چي که دمدينې خلک مقلدين وای نو بيا ولي ام سليم ته ورتلل.(٢)

١: فتح الباري ج : ٣ ص : ٤٦٧ تر ٤٦٩

٢: تحريک ازادي فکر. ص ١٣٦ ، دمولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنۍ نيوکي بنياد پر غلط فهمۍ باندي ولاړ دئ ځکه دغير مقلدينو له آنده دتقليد څخه وروسته داحاديثو تقليد ګواګي حرام دئ حال داچي داسي نه ده ځکه تقليد فقط دې ته وايي ،چي يو څوک مستقيمًا دقران او احاديثو څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای ، نه ظاهري تعارض رفع کولای سي او نه دناسخ او منسوخ توپير کولای سي ،همداسي ديوه مجتهد څخه دمسئلې سوال کوي او هغه جواب ورکوي ،دی يې ددليل پرته مني ، بيا عمل په کوي همدا دتقليد مفهوم دئ ، ددې معنا دانه ده ،چي دی نو ددې اجازه نه لري ،چي احاديث زده کړي او يا دي تر تقليد وروسته په احاديثو کي څېړنه وکړي بلکي تر تقليد وروسته هر وخت دمقلد پرمخ داحاديثو دزده کړي او تحقيق دروازه خلاصه ده همدا وجه ده ،چي په سلهاوو مقلدينو دخپل امام شخصي تقليد کړی دئ او ورسره يې دقرآنکريم تفاسير او داحاديثو شروح ليکلي دي، په کوم مسئله کي ،چي په څرګند ډول ورته معلومه سي ،چي نومړې مسئله دقرآن يا حديث څخه ښکاره مخالفه ده نو دخپل امام دتقليد پرځای په هغه حديث عمل کوي ،چي پوره تحقيق به يې وروسته راسي. همدا وجه ده ،چي کوم مقلد ته دخپل امام وينا دحديث خلاف معلومه سي دتحقيق حق لري دغه تحقيق دتقليد خلاف کار نه دئ ، په پورتنۍ پېښه کي دتقليد او تحقيق دواړو لپاره لاري سته ځکه پر دغه مهال زيد ﵁ ژوندی دئ هغه دتحقيق په پايلو خبر کړل سو ، زيد ﵁ ،چي کله خبر سو نو دخپل پخواني قول څخه يې رجوع وکړه بالاخره ددغه تحقيق په برکت دزيد ﵁ مقلدين دحديث دمخالف څخه خلاص سوه او دخپل امام دمخالفت څخه هم خلاص سوه، البته په پورتنۍ پېښه کي دمدينې دخلکو داخبره زياته دپام وړه ده ،چي ابن

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس ﷺ ته یې وویل : موږ دزید ﷺ خبره نه پرېږدو ، موږ ستا په خبره عمل نه کوو. ددوی دغه وینا شخصي تقلید بلل کېږي.

دوهم نظیر :

په بخاري شریف اونورو کتابونو کي یوه پېښه دهزیل بن شر حبیل څخه رانقل سوې ده ،چي ځینو خلکو دابو موسي اشعري ﷺ څخه دیوې مسئلې پوښتنه وکړه ده مبارک جواب ورکړ، دلیل یې ورته ووایه او دایې هم ورته وویل ،چي تاسو ددې مسئلې په اړه دعبدالله بن مسعود ﷺ څخه هم پوښتنه وکړئ ، خلکو دعبدالله بن مسعود ﷺ څخه پوښتنه وکړه دعبدالله بن مسعود ﷺ فتوا دابوموسی اشعري ﷺ دفتوا څخه خلاف وه ، خلک بیا راغلل ابو موسي اشعري ﷺ ته یې خبر ورکړ، ،چي دعبدالله بن مسعود ﷺ فتوا ستا دفتوا څخه خلاف ده ، ده مبارک په جواب کي ورته وویل:

لاتسالوني مادام هذا الحبر فيكم.

ژباړه : تاسو زما څخه پوښتنه مه کوئ څو ،چي دغه ستر عالم یعني عبدالله بن مسعود ﷺ په تاسو کي موجود وي.

مسند احمد بیا دغه الفاظ په لاندي ډول رانقل کړي دي:

لاتسالوني عن شيئ مادام هذا الحبر بين اظهركم.

ژباړه : تاسو زما څخه دهیڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چي دغه ستر عالم یعني عبدالله بن مسعود ﷺ په تاسو کي موجود وي.([1])

تاسو وګورئ ابو موسی اشعري ﷺ خلکو ته مشوره ورکوي ،چي عبدالله بن مسعود ﷺ ژوندی دئ تاسو هم دده مبارک څخه په ټولو

[1]: صحیح بخاري ، کتاب الفرائض ، باب میراث ابنت ابن مع ابنت ، ج : ۲ ص : ۹۹۷، ح : ۶۲۳۹، مسند احمد ، ج : ۱ ، ص : ۴۶۴، احادیث عبدالله بن مسعود ﷺ

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئلو کي پوښتنه کوئ او هم دده تقلید کوئ ، دغه کار ته شخصي تقلید ویل کېږي.

ځیني خلک پر پورتنۍ خبره باندي داسي نیوکه کوي ،چي ابوموسی اشعري ﷺ دعبدالله بن مسعود ﷺ په شتون کي دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل، دا په دې معنا دئ ،چي تقلید ښه کار نه دئ.

ابوموسی اشعري ﷺ ،چي کله دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل دا په دې معنا نه دئ ،چي دنورو اصحابانو تقلید دي نه کېږي ،هغو ته دي رجوع نه کېږي بلکي په هغه وخت کي لوی ، لوی اصحابان موجود وه ددوی مبارکانو دتقلید څخه هیڅا منعه نه سوای کولای.

نیوکه کونکی زیاتوي: دپورتنی خبري حاصل داکېږي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کړل کېږي؟(۱)

جواب دادئ: ،چي دغه پېښه په کوفه کي منځته راغلې ده په دغه زمانه کي تر عبدالله بن مسعود ﷺ لوی عالم په کوفه کي نه و، دغه پېښه دحضرت عثمان ﷺ په خلافت کي منځته راغلې ده.(۲)

په دغه زمانه کي حضرت علي ﷺ کوفې ته تشریف نه و راوړی له همدې امله ابن مسعود ﷺ په دغه وخت کي تر ټولو لوی عالم و، ددې سره که دابوموسي اشعري ﷺ دوینا علت همدا سي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کېږي نو بیا هم دده مبارک دخبرو خلاصه داده ،چي ابن مسعود ﷺ ښه عالم دئ ځو ،چي دی

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۳۸

۲: عمدة القاري ، ج : ۱ ، ص : ۹۸ ، فتح الباري ، ج : ۱۲ ، ص : ۱۴.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندی وي ، دده په شتون کي دده څخه دمسئلو پوښتني کېږي او زما څخه هيڅ پوښتني مه کوئ څکه په کوفه کي ترټولو ښه عالم دی دئ.

په معجم طبراني کي هم يو روايت راغلی دئ ،چي دابوموسي اشعري رضي الله عنه څخه درضاعت ديوې مسئلې پوښتنه وسوه ده په جواب کي همغه خبره وکړه ،چي پورته ذکر سوه يعني داسي يې وويل:

لاتسالوني عن شيئ ماقام هذا بين اظهرنا من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم .

ژباړه : تاسو زما څخه دهيڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چي درسول الله صلى الله عليه وآله وسلم داصحابانو رضي الله عنهم څخه يو څوک په موږ کي موجود وي.(۱)

ابو موسي اشعري رضي الله عنه ،چي په کوم محيط اوچاپيريال کي اوسېدئ هغه پردې دلالت کوي ،چي ده مبارک کومه لارښوونه کړې ده يوازي دشخصي تقليد خبره ده. ددې څخه په څرګند ډول ثابتيږي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شخصي تقليد منعه نه و.

۱: مجمع الزوائد ، ج : ۴ ص : ۲۶۲، باب الرضاع. په کنزالعمال کي دعبدالرزاق په حواله هم داسي جمله سته ،چي وايي:لاافتيکم ماکان بها، ج : ۶ ، ص : ۱۴۷

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم نظير :

په ترمذي ، سنن ابوداود او داسي نورو کتابونو کي د معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه يو روايت رانقل سوی دئ :

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ قَالَ كَيْفَ تَقْضِي إِذَا عَرَضَ لَكَ قَضَاءٌ قَالَ أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ أَجْتَهِدُ رَأْيِي وَلَا آلُو فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدْرَهُ وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَا يُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ.([1])

ژباړه : معاذ بن جبل رضي الله عنه وايي ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم زه يمن ته لېږلم نو ما ته يې وويل: که تا ته يوه مسئله راسي نو ته به څنګه فيصله کوې؟ ما ورته وويل: ،چي د الله جل جلاله د کتاب په رڼا کي به يې کوم ، رسول الله صلی الله علیه وسلم راته وويل: که دغه مسئله په قرآن کي نه وه بيا به يې څنګه فيصله کوې؟ ما ورته وويل: د نبوي احاديثو په رڼا کي يې فيصله کوم، رسول ا لله صلی الله علیه وسلم راته وفرمايل: که دغه مسئله په احاديثو کي نه وه بيا به يې څنګه فيصله کوې؟ ما ورته وويل : بيا به يې په خپله رايه ، فکر او اجتهاد سره فيصله کوم اوکوشش به کوم ،چي حقه فيصله وکړم. رسول الله صلی الله علیه وسلم زما په دغه خبرو سره خوشاله سو او لاس يې زما پر سينه راکښېښودئ او وې فرمايل: الله جل جلاله لره دي حمد وي ،چي د الله جل جلاله د رسول صلی الله علیه وسلم قاصد ته يې د داسي تګ لاري توفيق ورکړ، ،چي د الله جل جلاله رسول صلی الله علیه وسلم په راضي کېږي.

---

[1] سنن ابي داود ، كتاب الاقضيه ، باب الاجتهاد الراي في القضاء، ح : ٣١١٩، ج : ٩ ، ص : ٤٨٩، ط : المكتبة الشاملة ، الاصدارالثاني.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی روایت او پېښه دتقلید او اجتهاد په مسئله کي داسي ډېره ده ،چي څو مره غور او فکر پر کېږي په هغه کچه مشکلات له منځه په ځي . په دې روایت کي زموږ اصلِ موخه یوه لوري ته ده هغه دا چي رسول الله ﷺ دخپلو فقیه عالمانو اصحابو څخه یو تن فقیه عالم معاذ رضي الله عنه دیمن خلکو ته دقاضي او معلم په توګه ولېږی او پرهغوی باندي یې دده اتباع او پیروي لازمه وګرځول. رسول الله ﷺ نه یوازي ،چي معاذ رضي الله عنه ته یې په قرآن او دحدیث دمسائلو حل وفرمایه بلکي ددې اجازه یې هم ورکړه ،چي په خپله رایه او فکر سره اجتهاد وکړي او بیا یې مسائلي په رڼا کي حل کړي. دا چي رسول الله ﷺ دیمن پر خلکو لازمه کړه ،چي دمعاذ رضي الله عنه اتباع وکړي په دې کي خو نو بل شی نه سي جوړېدای پرته له دې ،چي رسول الله ﷺ دوی ته دشخصي تقلید امر وکړ بلکي ورباندي لازم یې کړ.(١)

[1] دشخصي تقليد لپاره ،چي ما كوم حديث ددليل په توګه وړاند كړ، پردغه استدلال باندي يو چا اعتراض كړى دئ،چي ما او زما په څېر نورو مقلدينو علماؤ ته مشركين او كافران وايي، نوموړى په خپل اعتراض كي ليكي: لومړى بايد وكتل سي ،چي دغه حديث صحيح دئ كه يا؟(التحقيق في جواب التقليد)، نوموړي كس ورپسي پر دغه حديث باندي دابوداود دحاشيې ټول هغه اعتراضات رانقل كړى دي ،چي علامه جوزقاني رضي الله عنه پر نوموړي حديث باندي كړي دي.
ددغه اعتراض په اړه بايد وويل سي ،چي كوم كس ،چي دغه اعتراضات كړي دي هغه خپله هم دتقليد مرتكب ګرځېدلى دئ ، بيا دا،چي دحديث درد لپاره يې ولي يوازي دخپل كتاب لپاره دجوزقاني پر نيوكو باندي بسنه كړې ده دبل لوري څخه يې ولي كوم ترديد نه دئ راوړى ، دوهم دا،چي دجوزقاني دنيوكو لپاره جوابونه سوي دي كه ده يوازي دابن القيم رحمه الله تحقيق كتلى واى لابه يې شبهات رفعه سوي واى، ابن القيم دجوزقاني داعتراضاتو جوابونه كړي دي او ويلي يې دي د

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاذ رضي الله عنه ،چي کله یمن ته تلی نو دیوه زور ځواکي واکمن په توګه نه بلکي دیو معلم او مفتي په توګه تللی دئ ، ځوک ،چي دا فکر کوي ددغه حدیث تعلق دقضا او واکمنۍ سره دئ دافتا سره تعلق نه لري دا فکر بېخي درست نه دئ ځکه دبخاري شریف په یوه روایت کي راځي:

٦٢٣٧ - عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ أَتَانَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِالْيَمَنِ مُعَلِّمًا وَأَمِيرًا فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَجُلٍ تُوُفِّيَ وَتَرَكَ ابْنَتَهُ وَأُخْتَهُ فَأَعْطَى الِابْنَةَ النِّصْفَ وَالْأُخْتَ النِّصْفَ.(١)

ژباړه : اسود بن یزید رحمه الله فرمایي: موږ ته معاذ رضي الله عنه دامیر او معلم په توګه راغلی نو موږ دیوه کس په اړه پوښتنه ځني وکړه ،چي وفات سوی وي او ترشایې یوه خور او یوه لور پاته وي ،چي میراث یې څنګه وېشل کېږي؟ معاذ رضي الله عنه په جواب کي راته وویل: نیم مال یې دلور دئ او نیم مال یې دخور دئ.

پورتني روایت ته که وکتل سي نو معاذ رضي الله عنه دیوه مفتي په توګه خلکو ته جواب ورکړی دئ او کوم دلیل یې هم نه دی ورته بیان کړی او نه هغو ددلیل غوښتنه کړې ده او بیا دمعاذ رضي الله عنه دغه فیصله هم قبوله سوې ده. معاذ رضي الله عنه که څه هم په ښکاره دلیل نه دئ بیان کړی خو دمعاذ رضي الله عنه

معاذ رضي الله عنه کوم حدیث ،چي اصحابانو رانقل کړی دئ په هغو کي ځوک متهم ، کذاب او مجروح نسته. همدا ډول ابن القیم دغه حدیث دخطیب بغدادي په حواله دیوې بلي طریقې ځخه هم رانقل کړی دئ او ویلي یې دي: عن عبادة بن نسي عن عبدالرحمن بن غنم عن معاذ...او بیا یې لیکلي دي: وهذا اسناد متصل ورجاله معروفون بالثقه. نوموړی عالم دپورتني تحقیق په تعقیب زیاتوي: دغه حدیث دامت دتلقي بالقبول په وجه هم ددې جوګه دئ ،چي په استدلال کي دي وکارول سي. اعلام الموقعین ، ج : ١ ص : ١٧٥ ، تر ، ١٧٦. نیوکه کونکی او دغه فکر کونکی مولانا محمد اسماعیل سلفي رحمه الله دئ ، تحریک ازادي فکر ، ص: ١۴٠

١: بخاري ، کتاب الفرایض ، باب المیراث ،ج : ٢ ، ص : ٩٩٧، ح :٦٢٣٧.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيصلې دقرآن او حديث سره مطابقي وې ځکه تاسو دمعاذ ﷺ يوې بلې فتوا ته وګورئ ،چي هلته ده مبارک درسول اللهﷺ حديث رانقل کړی دئ دده مبارک دغه فتوا پهلاندې ډول ده:

عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيْلِيِّ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ بِالْيَمَنِ فَارْتَفَعُوا إِلَيْهِ فِي يَهُودِيٍّ مَاتَ وَتَرَكَ أَخًا مُسْلِمًا فَقَالَ مُعَاذٌ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ الْإِسْلَامَ يَزِيدُ وَلَا يَنْقُصُ فَوَرَّثَهُ.(١)

ژباړه:ابي الاسود ديلمي ويلي دي ،چي معاذ ﷺ په يمن کي يوه مسئله ديهودي په اړه بيان کړه ،چي هغه مړ سوی و او ترشايې ورور مسلمان پاته سوی و په اړه يې داپوښتنه راپورته سوې وه ،چي دغه مسلمان ديهودي په مال کي ميراث وړلای سي که يا؟ معاذ ﷺ وفرمايل: ما درسول اللهﷺ څخه اورېدلي دي ،چي اسلام زيادت کوي کمښت نه کوي نو ځکه زما څېړنه او فکر دادئ ،چي دمسلمانی په وجه بايد څوک دميراث څخه محروم نه سي، بالاخره معاذ ﷺ مسلمان ته ديهودي ورور ميراث ورکړ.(٢)

په پورتني روايت کي معاذ ﷺ داسي حديث په دليل کي ووايه ،چي دميراث دموضوع سره هيڅ اړه نه لري ، داچي ده مبارک داسي حديث وايه دا دده خپل اجتهاد او څېړنه وه خو بيا هم ديمن خلکو هغه قبول کړ.

---

[١]: مسنداحمد ، ج : ٥ ، ص : ٢٣٠، او ١٣٦، ح : ٢١٠٤٥، واخرجه الحاكم رحمه الله وقال صحيح الاسناد لم يخرجاه، وقال الذهبي رحمه الله صحيح، مستدرک حاکم ، ج : ۴ ، ص: ٣۴٥،

[٢]: پاته دي نه وي ،چي دا دمعاذ ﷺ خپل تحقيق او فکر و که نه نو دجمهورو اصحبانو ﷺ او فقهاوو له انده مسلمان دکافر څخه ميراث نه سي وړلای ځکه رسول اللهﷺ فرمايي: لايرث المسلم من الکافر.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسند احمد او معجم طبراني کي یو بل روایت هم راځي:

۲۱۰۶۳ ... أَنَّ مُعَاذًا قَدِمَ عَلَى الْيَمَنِ فَلَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَوْلَانَ ... فَسَلَّمَتْ عَلَى مُعَاذٍ ... فَقَالَتْ مَنْ أَرْسَلَكَ أَيُّهَا الرَّجُلُ قَالَ لَهَا مُعَاذٌ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ الْمَرْأَةُ أَرْسَلَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْتَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَلَا تُخْبِرُنِي يَا رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهَا مُعَاذٌ سَلِينِي عَمَّا شِئْتِ...([1])

ژباړه: کله، چي معاذ رضي الله عنه یمن ته راغلی نو دخولان قوم څخه یوه ښځه ورته راغله سلام یې ورته وو ایه او بیا یې ځني وپوښتل: اې سړیه! ته چا رالېږلی یې؟ معاذ رضي الله عنه ورته وویل: زه دالله جل جلاله رسول صلی الله علیه وسلم رالېږلی یم، ښځي ورته وویل: ایا ته رسول الله صلی الله علیه وسلم رالېږلی یې؟، دالله جل جلاله درسول صلی الله علیه وسلم استازی یې؟، اې دالله جل جلاله درسول استازې؟ ته موږ ته ددین احکام نه رابښيې معاذ رضي الله عنه ورته وویل: زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه وکړه، چي ستا خوښه وي؟.

دپورتني حدیث څخه معلومیږي، چي معاذ رضي الله عنه یوازي دوالي او واکمن په توګه یمن ته نه و لیږل سوی بلکي معاذ رضي الله عنه درسول الله صلی الله علیه وسلم استازی او نماینده و، دده دنده داوه، چي الهي احکام خلکو ته ورزده کړي، همدا لامل و، چي هغې ښځي دده څخه پوښتنه وکړه او ده ورته وویل، چي ته زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه کوه، چي ستا زړه غواړي.

[1]: اورده الهيثمي في مجمع الزوائد، ج: ۴، ص: ۳۰۷، ۳۰۸، باب حق الزوج علي المرء وقال رواه احمد والطبراني من رواية عبدالحميد بن بهرام عن شهر وفيها ضعف وقد وثقا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني حدیث په اخره کي هغې ښځي دمعاذ ﷺ څخه پوښتلي دي ،چي پر ښځه باندي دخپل مېړه څه حقوق دي؟ معاذ ﷺ داسلام داصولو مطابق جواب ورکړی دئ او دجواب په ویلو سره یې دې ته کوم آیت یا حدیث ددلیل په توګه نه دی ویلی ، ددې څخه دامعلومیږي ،چي معاذ ﷺ یوازي دانتظامي چارو دسرته رسولو لپاره نه و لیږل سوی بلکي معاذ ﷺ درسول اللهﷺ دنماینده په توګه دیمن خلکو ته ورغلی و او دایې دنده وه ،چي خلکو ته دشریعت احکام ورزده کړي او خلک دده تقلید وکړي.

بله خبره لاداده ،چي رسول اللهﷺ دمعاذ ﷺ په اړه داسي فرمایلي دي:

اعلمهم بالحلال والحرام.

ژباړه :په اصحابانو ﷺ کي تر ټولو زیات په حلالو اوحرامو ښه عالم معاذ ﷺ دئ.(۱)

په بل ځای کي رسول اللهﷺ دمعاذ ﷺ په اړه داسي فرمایلي دي:

انه يحشر يوم القيامة بين يدى العلماء نبذه.(۲)

ژباړه : الله جل جلاله به معاذ ﷺ دقیامت په ورځ داسي را وپاڅوي ،چي دعلماوو قیادت به کوي او ددوی څخه به دومره مخکي وي څومره ،چي غشي ځي ،ځکه معاذ ﷺ نه یوازي ،چي دیمن خلکو دده تقلید کاوه بلکي نورو اصحبانو ﷺ هم دده تقلید کاوه.

۱: رواه النسائي ،والترمذي وابن ماجة باسانيد صحيحة حسنة ، وقال الترمذي: هو حديث حسن، صحيح، تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمه الله ، ج : ۱ ، ص : ۹۹.

۲: اخرجه احمد في مسنده عن عمر ﷺ وفي رواية برثوة والرتوة والنبذة كلاهما رمية سهم. الفتح الرباني ، ج : ۱ ص : ۳۵۲.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢١٠٥٢ - ... عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ قَالَ أَتَيْتُ مَسْجِدَ أَهْلِ دِمَشْقَ فَإِذَا حَلْقَةٌ فِيهَا كُهُولٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (وفي رواية كثير بن هشام فاذا هي ثلاثين كهلا من اصحاب رسول اللهﷺ)وَإِذَا شَابٌّ فِيهِمْ أَكْحَلُ الْعَيْنِ بَرَّاقُ الثَّنَايَا كُلَّمَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ رَدُّوهُ إِلَى الْفَتَى فَتًى شَابٌّ قَالَ قُلْتُ لِجَلِيسٍ لِي مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ...([1])

ژباړه : ابومسلم خولاني وايي:زه ددمشق دخلکو مسجد ته ورغلم که مي کتل په دې مسجد کي يوه ډله سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، په يوه روايت کي راغلي دي ،چي دېرش تنه سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، ناڅاپه مي يو ځوان وليدئ ،چي سترګي يې توري وي غاښونه يې سپين وه ځلېدل ، کله ،چي به دا اصحابانو رضي الله عنهم په يوه مسئله کي اختلاف سوه نو دغه ځوان ته به يې رجوع کول ، دغه ځوان به فيصله ورکول،ما دځنګ ديوه ملګري څخه پوښتنه وکړه ،چي دا څوک دئ؟ هغه ملګري راته وويل: دا معاذ بن جبل رضي الله عنه دئ.

تاسو وګوري معاذ بن جبل رضي الله عنه داسي يو څوک و ،چي ويوې ډلي اصحابانو رضي الله عنهم دده تقليد کاوه او ده به يې اختلافي مسئلې ور فيصله کولې.

ديوه بل روايت الفاظ داسي راغلي دي:

اذا اختلفوا في شيئ اسندوه اليه وصدروا عن رايه.([2])

ژباړه : کله ،چي به ددوی ترمنځ کومه اختلافي مسئله راغلل نو دغه مسئله به يې معاذ رضي الله عنه ته سپارل او دده رايه به يې قبلول.

[1]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ح :٢١٠٥٢، ج : ٥ ، ص : ٢٣٦

[2]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ج : ٥ ، ص : ٢٣٣

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه داچي معاذ ﷺ دهغه ښو علماوو او فقهاوو له ډلي څخه دئ ،چي رسول اللهﷺ خپله ورته (اعلم بالحلال والحرام) ورته ويلي دي او خپله اصحابانو ﷺ هم دده تقليد کړی دئ. کله ،چي رسول اللهﷺ معاذ ﷺ يمن ته ولېږی نو دقضاء څخه نيولې بيا ترپوره تعليم ، افتاء او نور مسؤليتونه يې ده ته حواله کړل ، رسول اللهﷺ ديمن پر خلکو لازم وګڼل ،چي دده اطاعت وکړي او ديمن خلکو هم داسي وکړل دده تقليد يې وکړ، همدا دشخصي تقليد حقيقت دئ.

څلورم نظير :

په سنن ابوداود کي روايت دئ :

٣٦٨ - ... عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ قَالَ قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ الْيَمَنَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا قَالَ فَسَمِعْتُ تَكْبِيرَهُ مَعَ الْفَجْرِ رَجُلٌ أَجَشُّ الصَّوْتِ قَالَ فَأُلْقِيَتْ عَلَيْهِ مَحَبَّتِي فَمَا فَارَقْتُهُ حَتَّى دَفَنْتُهُ بِالشَّامِ مَيِّتًا ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى أَفْقَهِ النَّاسِ بَعْدَهُ فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَلَزِمْتُهُ حَتَّى مَاتَ[1]

حضرت عمرو بن ميمون رحمة الله عليه وايي : کله ،چي رسول اللهﷺ معاذ ﷺ يمن ته داستازي په توګه راو لېږئ نو ما دسهار په لمانځه کي دده تکبير واورېدئ ،چي اواز يې ډک او دروند و نو زما مينه ورسره پيداسوه او بيا دده مبارک دمرګ تر مهاله زه څني جلا نه سوم تر داسي بريده ،چي ما په خپل لاس باندي په شام کي دفن کړ، بيا په خلکو کي ښه عالم وليدئ نو زه ابن مسعود ﷺ ته راغلم او دمرګ ترمهاله پوري څني جلا نه سوم.

---

[1] : ابوداود ، باب اذا اخر الامام الصلوة عن الوقت ، ج : ١ ، ص : ٦٢، ومسند احمد ، ج : ٥ ، ص : ١٣١

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني روايت کي دحضرت ميمون رحمة الله عليه وينا ،چي زه دمعاذ رضي الله عنه سره ملګری وم تر هغه وخت پوري ،چي دی ژوندی و او بيا ،چي کله دی وفات سو نو ما ابن مسعود رضي الله عنه ته ځکه رجوع وکړه ،چي ابن مسعود رضي الله عنه تر معاذ رضي الله عنه وروسته ښه عالم و، دده مبارک دغه وينا پردې باندي دلالت کوي ،چي لومړی بايد هغه چا ته رجوع وکړل سي ،چي هغه ترټولو ښه عالم وي تر هغه وروسته بيا هغه چاته رجوع وکړل سي ،چي تر پاته خلکو ښه عالم وي مطلب داچي ميمون رحمة الله عليه دمعاذ رضي الله عنه په ژوند کي ابن مسعود رضي الله عنه ته هيڅ رجوع نه کول دمسائلو زده کړه يې يوازي دمعاذ رضي الله عنه څخه کول داچي ميمون رحمة الله عليه يوازي دمعاذ رضي الله عنه تقليد کوي او ابن مسعود رضي الله عنه ته دده په ژوند کي نه ورځي همدا دشخصي تقليد معنا ده.

څو بېلابېل مثالونه

۵ : داصحابانو رضي الله عنهم په څېر ډېرو تابعينو هم تقليد کړی دئ ځينو تابعينو يو صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او ځينو بيا بل صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او دوی مبارکانو يې شخصي تقليد کړی دئ لکه ،چي امام شعبي رحمة الله عليه فرمايي:

من سره ان ياخذ بالوثيقة في القضاء فلياخذ بقول عمر و رضي الله عنه ([1])

ژباړه :که څوک په دې خوشاليږي ،چي په قضا کي وثيقه واخلي نو دعمر رضي الله عنه قول دي ټينګ ونيسي.

٦ : حضرت مجاهد رحمة الله عليه فرمايي:

[1]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اذا اختلف الناس في شيئ فانظروا ما صنع عمر فخذو به.(۱)

ژباړه : کله ،چي دخلکوپه کومه مسئله کي اختلاف پیدا سي نو و دي ګوري ،چي عمر رضي الله عنه په دغه اړه څه کړي دي همدغسي دي وکړي.

۷ : دابراهیم نخعي په اړه اعمش رحمة الله علیه لیکي :

انه کان لایعدل بقول عمر رضي الله عنه وعبدالله رضي الله عنه اذا اجتمعا فاذااختلفا کان قول عبدالله رضي الله عنه اعجب الیه.(۲)

ژباړه : ابراهیم نخعي رحمة الله علیه دحضرت عمر رضي الله عنه او عبدالله رضي الله عنه په قول عمل کاوه کله ،چي به دوی دواړه سره متفق وه خو کله ،چي به یې په منځ کي اختلاف پیښ سو نو دابراهیم نخعي رحمة الله علیه دعبدالله رضي الله عنه په قول عمل کول خوښ وه.

۸ : حضرت ابوتمیمه رحمة الله علیه فرمایي :

قدمنا الشام فاذا الناس مجتمعون یطیفون برجل ، قال قلت من هذا ، قالوا هذا افقه من اصحاب النبي صلی الله علیه وآله وسلم هذاعمر والبکائي رضي الله عنهما.(۳)

ژباړه : موږ شام ته راغلو که مو کتل خلک پر یو کس باندي شاوخوا راټول دي او پر راګرځي ، دی وایي ،چي مادیوه چا څخه پوښتنه وکړه ،چي دا کس څوک دئ؟ دوی راته وویل: دا په ژوندیو اصحابانوکي ترټولو ښه فقیه دئ.

۹ : امام محمدبن جریر طبري رحمة الله علیه فرمایي :

لم یکن احد له اصحاب معروفون حرروا فتیاه ومذاهبه في الفقه غیر ابن مسعود رضي الله عنه وکان یترک مذهبه وقوله لقول عمر رضي الله عنه وکان لایکاد یخالفه في شیئ من مذاهبه ویرجع

---

[1]: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱۵

[2]: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱۳ ، ۱۴

[3]: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱۴

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

من قوله الي قوله وقال الشعبي كان عبدالله لايقنت ، وقال : ولوقنت عمر لقنت عبدالله.(۱)

ژباړه : دابن مسعود ﷺ پرته بل څوک داسي نسته ،چي دومره ډېر شاګردان دي يې وي، فتاواوي او فقهي مذاهب دي يې مدون سوي وي ،سره ددې ،چي ابن مسعود ﷺ دحضرت عمر ﷺ دومره تقلید کاوه ،چي خپله وینا یې دعمر ﷺ دوینا په مقابل کي پرېښوول په هیڅ شي کي یې ورسره مخالفت نه کاوه، امام شعبي رحمة الله علیه فرمايي: ابن مسعود ﷺ قنوت نه لوستی ، که عمر ﷺ لوستلی وای نو ده هم خامخا لوستی.

پورته ،چي بیان سوه داټول دشخصي تقلید مثالونه وه البته یوه خبره دیادولو وړ ده هغه داچي تقلید دمقلد په اعتبار درجې لري ، ددغه درجو په اعتبار سره کله داسي ،چي یو مقلد سره ددې ،چي دخپل امام تقلید کوي مګر بیا هم په ځینو مسائلو کي ورسره اختلاف کوي ، دې ته هم شخصي تقلید ویل کېږي لکه ځیني حنفي مشایخ ،چي دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه په خلاف یې ځیني ځایونه فتوا ورکړې ده ،خو بیاهم دوی ته دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه مقلدین ویل کېږي، ددې خبري پوره تفصیل به انشاء الله وروسته راسي. دپورتنیو خبرو په نظر کي نیولوسره ویلای سو ،چي ابن القیم رحمة الله علیه دتقلید په وړاندي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعینو داختلافاتو کوم مثالونه ویلي په هغو سره زموږ استدلال نه اغېزمن کېږي.(۲)

۱: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱٦

۲: علامه ابن القیم رحمة الله علیه ،چي دتقلید په خلاف کوم اوږد بحث کړی دئ او زیاتي نیوکي او اعتراضونه یې باندي وارد کړي دي ددغه اعتراضونه لپاره پوره تفصیل

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاصل داچي دپورتنيو روايتونو څخه داخبره په ثبوت رسيږي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي په دواړه تقليدونو يعني په شخصي او مطلق دواړو سره عمل سوی دئ ، داچي دوی مبارکانو دواړه ډوله تقليد کړی دئ نو حقيقت هم دادئ ،چي هغه کس ،چي داصل په اعتبار سره دقرآن او حديث څخه مستقيما دمسئلو استنباط نه سي کولای هغو ته دا جايزه او صحيح ده ،چي دواړه ډوله تقليد وکړي ځکه حضرت شاه والي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه ليکي:

وليس محله فيمن لايدين الا بقول النبي صلى الله عليه وسلم ولايعتقد حلالا الا ما احله الله ورسوله ولاحراما الا ما حرم الله ورسوله لكن لما يكن له علما بماقاله النبي صلى الله عليه وسلم ولابطريق الجمع بين المختلفات من كلامه ولابطريق الاستنباط من كلامه اتبع عالما راشدا علي انه مصيب فيما يقول ويفتي ظاهرا متبع سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم فان خالف مايظنه اقلع من ساعته من غير جدال ولا اصرار فهذا كيف ينكره احد مع ان الاستفتاء ولافتاء لم يزل بين المسلمين من عهد النبي صلى الله عليه وسلم ولافرق بين ان يستفتي هذا دائما او يستفتي هذا حينا وذالک حينا بعد ان يكون مجمعا علي ماذكرناه.(۱)

ژباړه : کوم څوک ،چي دتقليد په اړه بد وايي دهغه اطلاق پر هغه چا نه کيږي ،چي دالله جل جلاله اورسول الله صلى الله عليه وسلم دويناوو پرته دبل چا قول حجت او دليل نه مني ، عقيده يې داوي ،چي فقط کوم څه ،چي الله جل جلاله او رسول صلى الله عليه وسلم حلال کړي دي هغه حلال دي او فقط کوم څه ،چي الله جل جلاله او

لرونکي او قناعت ورکونکي جوابونه يې دهر جز لپاره په ج: ۲ ص : ۴ تر ٦ پوري په انهارالسکن کي وګورئ ،چي داعلاء السنن مقدمه ده. همدا ډول وګورئ: الفائده الثالثة دمولانا حبيب احمد کيرانوي تاليف، ط : کرا،چي ، کال : ۱۴۷۸

[1]: حجة الله البالغة ، ج : ۱، ص : ۵٦، ط: مکتبة سلفية لاهور، نېټه : ۱۴٦۵هـ ، عقد الجيد، ص: ۳۹، ط : مجتبايي ، ډهلی ، نېټه : ۱۴۴۴، هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغه رسولﷺ حرام کړي وي هغه حرام دي مګر داچي درسول اللهﷺ احاديث ورته معلوم نه وي ، نه درسول اللهﷺ دمتعارضو احاديثو په تطبيق پوهيږي ، نه درسول اللهﷺ داحاديثو څخه دمسائلو داستنباط په طريقه پوهيږي نو ځکه ديوه داسي عالم تقليد وکړي ،چي دهدايت لاره يې خپله کړې وي او په ښکاره دسنتو متبع وي نوموړی کس دي ددغه عالم اتباع او پيروي ځکه وکړي ،چي دده په آند نوموړی عالم حق ته رسېدلی وي او دده په ګومان نوموړی عالم پر هدايت او دسنت متبع وي خو کله ،چي دده دغه ګومان غلط ثابت سو نو دڅه جنګ جګړې پرته دده دتقليد څخه لاس واخلي، دداډول تقليد څخه څنګه انکار وکړل سي؟ لکه دفتوا او فتوا ورکولو سلسله ،چي درسول اللهﷺ دزمانې څخه راپيل ده ، کله ،چي پوښتنه کول جايز سوه نو بيا په دې کي هيڅ فرق نسته ،چي يو کس ديوه خاص عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته شخصي تلقيد ويل کيږي او داچي کله ديوه عالم ، څخه پوښتنه کوي او کله بيا په بله مسئله کي دبل عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته مطلق تقليد وويل سي. البته داخبره لازمي ده ،چي په پوښتل سوي عالم کي به پورته ذکر سوي شرطونه موجود وي.

شخصي تقليد ته اړتيا

اصلاً د شخصي او مطلق دواړو تقليدونو څخه په يوه باندي عمل کول جايز دي ،خو داچي الله جل جلاله ددې وروستۍ زمانې پر علماوو باندي خپل خاص رحمت کړی دئ ، دوی ته يې داسي ذکاوت ، فکر او پوهه ورکړې ده ،چي دمعاصري زمانې بدلېدونکي حالات درک کولای سي او نظر ورباندي ورکولای سي ، دوی ديوه ځواکمن مصلحت پر بنسټ

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي داسي پرېکړه کړې ده ،چي په دواړه ډوله تقليدونو کي دي يوازي په شخصي تقليد عمل وکړل سي يعني داچي کله مقلد ديوه امام خبره عملي کوي او کله دبل امام خبره عملي ددې پرځای دي ديوه امام تقليد دي وسي.

اوس پوښتنه داده ،چي دغه ځواکمن مصلحت نو څه شي دئ؟ دپورتنۍ پوښتني په جواب کي بايد لومړی داخبره وسي او په ذهن کي وساتل سي ،چي خواهش پرستي هغه سخته او ناوړه ګناه ده ،چي ډېر وخت انسان تر کفره پوري رسوي، همدا لامل دئ ،چي په قرآنکريم کي په بېلابيلو ځايونو کي پر دې خبره باندي ټينګار سوی دئ ،چي انسان بايد په کلکه دخواهشت پرستۍ څخه ځان وساتي ، دقرآنکريم په ډېرو آياتونو او احاديثو کي ددې خبري تلقين ورکړل سوی دئ ،چي تاسو بايد دخواهش پرستۍ څخه ځانونه وژغورئ.

دخواهش پرستۍ څخه يو ډول داهم ده ،چي يوڅوک بداو ګناه حرام بولي مګر دخواهش پرستۍ په وجه په دغه ګناه اوحرام کارلاس پوري کوي دا ډول خواهش پرستي که څه هم لويه ګناه ده مګر يوه ورځ نه يوه ورځ انسان پرخپله ګناه باندي پښېمانه کېږي او توبه ايستونکی جوړيږي.

دخواهشت پرستۍ دوهم ډول دادئ ،چي انسان دخواهشت پرستۍ په غلامۍ کي تر داسي بريده ورسېږي ،چي حلال حرام وبولي او حرام حلال وبولي او ددين څخه دلوبو ګين جوړ کړي ، ښکاره خبره ده ،چي دخواهشت پرستۍ دغه دوهم صورت زيات دروند او سخت تاوان لرونکی دئ. دفقه شريفي علماوو ثابته کړې ده ،چي دخلکو ديانت ورځ تربلي دټيټ والي پر لوري ځي که دمطلق تقليداجازه ورکړل سي نوډېر خلک به په قصده او ډېر خلک به دناپوهۍ په وجه په خواهشت

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرستۍ اخته سي. دمثال په ډول دامام ابوحنیفةرحمة الله علیه پر مذهب دبدن څخه په وینه وتلو باندي اودس ماتیږي او دامام شافعيرحمة الله علیه پر مذهب دبدن څخه په وینه وتلو باندي اودس نه ماتیږي ، که ،چیري دمطلق تقلید اجازه ورکړل سي نو یوکس به دګرمۍ په موسم کي دامام ابوحنیفةرحمة الله علیه په مذهب وي په وینه سره به اودس ماتوي او نوی اودس به تازه کوي ، دیخنۍ په موسم کي به دامام شافعيرحمة الله علیه په مذهب وي په وینه سره به اودس نه ماتوي او نوی اودس به نه تازه کوي ،بې اودسه به پرلمانځه دریږي، همدا ډول دامام شافعيرحمة الله علیه مذهب دادئ ،چي که دیوچا پر ښځه باندي لاس ولګېدئ اودس یې مات دئ او دامام ابوحنیفةرحمة الله علیه پر مذهب ددغه کس اودس نه دئ مات. اوس خواهشت پرست یا ناپوه انسان به دخپلي اسانۍ په وجه په دغه ځای کي دامام ابوحنیفةرحمة الله علیه په مذهب وي ، دامام شافعيرحمة الله علیه له نظره به بې اوسه پرلمانځه باندي ودریږي ،مطلب داچي دکوم امام قول ،چي ده ته اسانه وي هغه به عملي کوي او دکوم امام قول ،چي ده ته ګران وي دهغه څخه به مخ اړوي همدا ډول به دده نفس دهغه امام ،چي دده دطبیعت سره یې قول سم دئ دهغه دقول پر صحت به شاهدي ورکوي، ددغه کار په کولو سره به نوموړی کس په غیر شعوري ډول په خواهشت پرستۍ اخته سوی وي او شرعي احکام به دنفساني خواهشات تابع محض ګرځېدلي وي ، که خدای مه کړه داسي وسي نو دداسي کړني په حرمت کي دمسلمان امت څخه هیچا اختلاف نه دئ کړی ، علامه ابن تیمیهرحمة الله علیه دنوموړي کار خرابي په ګوته کوي او فرمایي:

وقدنص الامام احمد وغيره ان ليس لاحد ان يعتقد الشيئ واجبا او حراما ثم يعتقده غير واجب او حراما ،ثم يعتقده غيره واجب اومحرم بمجرد هواه ،مثل ان يكون طلباالشفعه الجوار يعتقدها انها حق له ثم اذا طلبت منه شفعة الجوار اعتقدها انها ليس ثابتة او مثل من

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعتقد اذاکان اخا مع جد ان الاخوه تقاسم الجد فاذا صار جدا مع اخ اعتقد ان الجد لالقاسم الاخوة... فمثل هذا ممن یکون في اعتقاده حل الشيئ وحرمته ووجوبه وسقوطه بسبب هواه هو مذموم مجروح خارج عن العدالة وقد نص احمد وغیره علي ان هذا لایجوز.([1])

ژباړه : امام احمد او نورو داخبره څرګنده کړې ده ،چي چا ته ددې خبري اجازه نسته ،چي شی دي واجب یا حرام وبولي او بیا دي دنفسي هوا په غوښتنه هغه شی نه واجب او نه حرام وبولي، دمثال په ډول کله ،چي نو موړی کس دچا څخه دشفع غوښتنه کوي نو دی دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه مذهب اختیاروي ،چي شفع دده حق دئ او که دده څخه چا دشفع غوښتنه وکړه نو دی دامام شافعي رحمة الله علیه مذهب اختیاروي ،چي دشفع حق ثابت نه دئ. او یاداچي که دیو سړي ورور مړ سي او نیکه یې هم ژوندی وي نو دده دا عقیده وي یعني دهغه مذهب پیروان وي ،چي ورور د نیکه سره میراث وړلای سي او که دی خپله نیکه وي لمسی یې مړسي نو دده دا عقیده وي یعني دهغه مذهب پیروان وي ،چي دنیکه سره ورور میراث نه سي وړلای داسي کړنه یعني داچي دنفسي خواهشاتو په سبب دیو شي حلالوالی یا حرام والی ثابتوي او یا دیو شي دوجوب او جواز حکم کوي داسي کړنه بده ، غلطه او دعدالت څخه دباندي کړنه ده، امام احمد او داسي نورو علماوو په همدغه خبره سره تصریح کړې ده او داکار یې ناجایز ګڼلی دئ.

په بل ځای کي لیکي:

[1] : الفتاوی الکبري لابن تیمیه رحمة الله علیه ، ج: ۲ ، ص : ۲۳۷ ، ط : دارالکتب الحدیث مصر ،التزام مذهب والمسائل التي یذکر فیها وجهان.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يکونون في وقت يقلدون من يفسده وفي وقت يقلدون من يصححه بحسب الغرض والهوى ومثل هذا لايجوز باتفاق الائمة.

ژباړه : داسي خلک يو وخت ددا سي امام تقليد کوي ،چي نکاح فاسدوي او بل وخت بيا ددا سي امام تقليدکوي ،چي نکاح صحيح کوي دخپل نفسي هوا په وجه باندي داسي کړنه دټولو امامانو په آند نه ده جايزه.

ځو کرښي وروسته ليکي:

ونظيرهذا ان يعتقد الرجل ثبوت شفعه الجوار اذا کان طالبا لها وعدم ثبوتها اذا کان مشتريا فان هذا لايجوز باالاجماع وکذا من صحة ولاية الفاسق في حاله نکاحه وبني علي فساد ولايته حال طلاقه لم يجز ذالک باجماع المسلمين ،ولوقال المستفتي المعين انا لم اکن اعرف ذالک وانامن اليوم التزم ذالک لم يکن ذالک لان ذالک يفتح باب التلاعب بالدين وفتح الذريعة الي ان يکون التحليل والتحريم بحسب الاهواء.(۱)

ژباړه : ددې مثال داسي دئ لکه يوسړی ،چي دشفع دعوه کوي نو دشفع پر ثبوت باندي عقيده لري خو کله ،چي بيا رانيونکی وي نو بيا دشفع دنه ثبوت عقيده لري، داکار دامت په اجماع سره حرام اوناروا دئ، همدا ډول کوم سړی ،چي دنکاح دقيام پر مهال دفاسق ولايت جايز بولي خو کله ،چي مغلظ طلاق ځني واقع سي نوبيا دفاسق ولايت بې ځايه بولي او نکاح فاسده بولي ،داکار دامت په اجماع سره حرام اوناروادئ او که کوم مستفتي ووايي ،چي دغه نوي لاره ماته پخوا معلومه نه وه اوس معلومات راته وسو زه اوس عقيده ورته لرم داخبره هم دمنلووړ نه ده ځکه په داسي کړنه سره ددې لاره خلاصيږي ،چي په

[1]: ايضا فتاواى ابن تيميمه ، ج : ۲ ص : ۲۸۵ ، ۲۸٦ ، فيمن تزوج امراة بولاية فاسق.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دين خلک بازۍ وکړي او ددې ذريعه جوړه سي ،چي حلال او حرام دهوا پر بنسټ باندي صورت ونيسي.

حاصل داچي دخپل نفساني خواهشاتو پر بنسټ يو شی ته کله حلال او کله حرام ويل او يا دخپل ځاني ګټي په وجه باندي کله مذهب منل او کله نه منل لوی جرم او سخته ګناه ده آن ترديې ،چي هيڅوک ورته روا او جايز کار نه وايي.

که څه هم په دې اړه زيات نصوص راغلي دي او دعلماوو څرګندوني هم په دې اړه خورا زيات دي خو موږ دلته يوازي دابن تيميه رحمة الله عليه په ويناوو باندي بسنه وکړه ځکه کوم کسان ،چي تقليد ته جايز کار نه وايي هغه هم دابن تيميه رحمة الله عليه علميت او لوړ منزلت پېژني، که څه هم ابن تيميه رحمة الله عليه خپله هم شخصي تقليد نه مني مګر دا وايي ،چي څوک دخپلو خواهشاتو په وجه کله يوه مذهب ته ځي او کله بل مذهب دا کار دټول امت په اجماع سره جايز نه دئ.

څرنګه ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو په زمانه کي دالله جل جلاله وېره زياته وه په هغه وخت کي مطلق تقليد جايز و ، ځکه په هغه وخت کي دا وېره نه وه ،چي خلک دي دخپلو ځاني خواهشاتو په وجه کله يو شی حلال وبولي او کله دي يې حرام وبولي يعني داچي کله دي ديوه مجتهد خبره ومني او کله دي دبل مجتهد خبره ومني ، په هغه وخت کي پر مطلق تقليد باندي هيڅ بنديز نه و کوم چا ،چي به مطلق تقليد کاوه هيچا بد نه باندي ويل ، کله ،چي ددې وروستۍ زمانې فقهاوو وليدل ،چي دخلکو ديانت پر کمېدو دئ ، ورځ تربلي خلک دخپلو خواهشاتو تابع کېږي ، پر خلکو باندي خواهشات غالبه کېږي نو ځکه دغه فقهاوو ديوه انتظامي مصلحت په وجه باندي دا پرېکړه وکړه ،چي شخصي تقليد دي لازم سي او مطلق تقليد دي پاته کړل سي يعني مطلق تقليد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي جایز نه سي که څه هم دغه پرېکړه یوه شرعي فتوا نه ده بلکي دیوه انتظامي مصلحت پربنسټ دغه پرېکړه سوې ده.

دشخصي تقلید دوجوب وجهه دصحیح مسلم شارح شیخ الاسلام علامه نووي رحمة الله علیه داسي لیکلې ده:

ووجهه انه لوجاز اتباع ای مذهب شاء لافضي الي ان یلتقط رخص المذاهب متبعا هواه ویتخیر بین التحلیل والتحریم والوجوب والجواز وذالک یودي الي انحلال ربقه التکلیف بخلاف العصر الاول فانه لم تکن المذاهب الوافیة باحکام الحوادث مهذبة وعرفت فعلی هذا یلزمه ان یتجهد في اختیار مذهب یقلده علي التعین .([1])

ژباړه :دشخصي تقلید دوجوب وجه داده ،چي که ددې اجازه ورکړل سي ،چي هر سړي دي دخپلي خوښي جواب سوې مسئله رااخلي په هر مذهب کي ،چي دده دطبیعت سره سم حل سوې وي په هغه دي عمل کوي نو خلک به دخپلو نفساني هواوو تابع وګرځي ، حلالوالی ، حراموالی ، جواز او وجوب اختیار به دخلکو په لاس کي سي کوم شی ،چي په هرمذهب کي اسانه و هغه به عملي کوي اوکوم شي ، چي ګران وي هغه به نه کوي ، په لومړیو وختو کي مطلق تقلید ځکه جایز و ،چي په هغه وختو کي زیات نوي مسائلي نه وي حل سوي نو بناءً په اوس وخت کي لازمي ده ،چي هر څوک شخصي تقلید وکړي.

علامه نووي رحمة الله علیه په خپله لیکنه کي ویلي دي ،چي که دمطلق تقلید ښکاره اجازه خلکو ته ورکړل سي نو خلک به دخپل طبیعت مطابق حلال ، حلال بولي اوحرام به دخپل طبیعت مطابق حرام بولي ، دشرعي احکامو پابندي به بېخي له منځه ولاړه سي ، دلاښه روښانتیا لپاره

[1] المجموع شرح المهذب ، للنووي رحمة الله علیه ، ج : ۱ ص : ۹۱، ط : مطبعه العاصمه قاهره ، مقدمه ، فصل في اداب المستفتي ، مسئله نمبر: ۳.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلای سو ،چي داصحابانو رضي الله عنهم دزمانې څخه تراوسه پوري په زرهاوو علماء او مجتهدين راغلي دي دهر يوه په مذهب كي داسي اسانتياوي سته ،چي دنورو په مذهبو كي بيا نه وي، همدا ډول ټول مجتهدين داسي نه دي ،چي هيڅ غلطي ځني نه وي سوې بلكي دهر يوه په مذهب كي داسي څو مسئلې سته ،چي دامت دجمهورو علماوو له نظره خلاف وي . كه دمطلق تقليد دروازه خلاصه پرېښوول سي او خلكوته اجازه وركړل سي نو يقينا به خلك دمجتهدينو دمذهبونو څخه دخپلي خوښي مسئلې راټولي كړي او بيابه عمل په كوي نو يقينا به هغه خبره سي كومه ،چي امام نووي رحمة الله عليه ورته اشاره كړې ده ، دمثال په ډول دامام شافعي رحمة الله عليه پرمذهب باندي شطرنج كول جايز دي ، همدا ډول عبدالله بن جعفر ته ددې خبري نسبت كېږي ،چي دده له آنده موسيقي جايزه وه.(۱)

دحضرت قاسم رحمة الله عليه څخه روايت دئ ،چي دده په آند صوري تصويره جايز دي.(۲)

امام اعمش رحمة الله عليه ته ددې خبري نسبت كېږي ،چي دده پر مذهب باندي په روژه كي خوله بندول دسپېدو څخه نه بلكي دلمر ختو څخه پيلېږي.(۳)

۱: انحاف السادة المتقين، للزبيدي رحمة الله عليه ، ج : ٦ ، ص : ۴۵۸ ، ۴۵۸

۲: نووي شرح مسلم ،ج : ۲ ص : ۱۹۹، باب صورة الحيوان.

۳: روح المعاني للالوسي ، ج : ۲ ص : ٦٧، سورة بقرة الاية ۱۸۷ ، دعلامه الوسي رحمة الله عليه څخه داسي جمله رانقل سوې ده ،چي ډېره دلچسپه ده: خالف الاعمش ولايتبعه الا الاعمي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عطاء بن ابي رباح رحمة الله عليه فرمايي: که داختر ورځ دجمعې دورځې سره برابر سي نو په دغه ورځ باندې دماپښين لمونځ نسته او نه دجمعې لمونځ سته بلکي تر مازديګر پوري هيڅ لمونځ نسته.(۱)

دداود ظاهري رحمة الله عليه او ابن حزم رحمة الله عليه څخه داسي رانقل سوي دي ،چي ځوک که دکومي ښځي سره نکاح کول غواړي نو دهغې ښځي کتل داسي جايز دي ،چي لوڅه وي.(۲)

ابن سحنون رحمة الله عليه او څه نورو علماوو ته ددې خبري نسبت کېږي ،چي ددوی له آنده دښځي سره په دبره کي وطي کول جايز دي.(۳)

حاصل دا چي که هر چا ته اجازه ورکړل سي ،چي مطلق تقليد وکړي نو ډېر خلک به داسي وي ،چي دخپل نفس دپيروی په وجه به هر هغه مسئله ،چي يې خوښه سي په هغه به عمل کوي بلکي دټولو مذهبونو څخه به اسانه ، اسانه مسئلې راټولي سي يو نوی دين او مذهب به ځني جوړ سي او ددغه مذهب او دين بنسټ ايښودونکي به نفس او شيطان وي، ددين څخه به دلوبو يو شی جوړ سي داسي کړنه دهيڅ مذهب په رڼا کي جايزه نه ده لکه ،چي حضرت معمر رحمة الله عليه فرمايي:

لو ان رجلا اخذ بقول اهل المدينة في استماع الغناء واتيان النساء في ادبارهن ، وبقول اهل مكة في المتعة والصرف وبقول اهل الكوفة في المسكر شر عباد الله.(٤)

۱: تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمة الله عليه ، ج : ۱ ، ص : ۳۳۴.

۲: تحفة الاحوذي للمباركپوري، ج : ۲ ، ص : ۱۷۰، فتح الملهم ، ج : ۳ ص : ۴۷٦.

۳: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله عليه، ج : ۳ ، ص: ۱۸٦، ۱۸۷.

۴: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله عليه، ج : ۳ ، ص: ۱۸۷، كتاب النكاح، نمبر ۱۵۴۲، عقد الجيدو ص: ٦۲.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که يو څوک دموسيقۍ داورېدلو او دښځو سره دلواطت اړونده دمدينې دخلکو څه خبري ومني، دمتعي اوصرف اړونده دمکې دخلکو څه خبري ومني ، دمنشياتو اړونده دکوفې دخلکو څه خبري ومني نو دغه کس به دالله جل جلاله دشريرو بندګانو څخه وي.

همدا وجه ده ،چې وروستيو فقهاوو شخصي تقليد لازمي ګرځولی دئ څو خلکو ددې لاره پيدا نه سي ،چې حلال او حرام دخپلو طبيعتونو سره برابر وټاکي.

علامه عبدالرؤف مناري رحمة الله عليه په دې اړه خورا تفصيلي بحث کړی دئ نوموړی عالم ددغه مسئلې اړونده ابن الهمام رحمة الله عليه قول رانقل کړی دئ اوليکلي يې دي:

والغالب ان مثل هذا التزامات لكف الناس عن تتبع الرخص ([1])

ژباړه : غالبه داده ،چې دغه التزامات له دې امله دي ،چې خلک دنفسي غوښتنو پر بنسټ داسانيو دلټولو څخه منع کړل سي.

علامه ابواسحاق شاطبي رحمة الله عليه په خپل کتاب الموافقات کي په دې اړه تفصيل واره بحث کړی دئ اوويلي يې دي:

دبېلابيلو مذاهبو څخه اسانه شيان راجمع کول او بيا عمل په کول سخت ناروا دئ.

نوموړي عالم پر دغه موضوع باندي خورا زيات دلايل ويلي دي په لړ کي يې دمالکي مذهب ديوه مشهور عالم مازري رحمة الله عليه پېښه رانقل کړې ده ،چې دده مبارک څخه پر يوه غير مشهور قول باندي دفتوا غوښتنه وسوه ده نه ومنل او په جواب کي يې وويل:

[1]: فيض القدير ، شرح جامع الصغير .للمناوي رحمة الله عليه ، ج : ۱ ص : ۲۱۱

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولست ممن يحمل الناس علي غير المعروف المشهور من مذهب مالك رحمة الله عليه واصحابه لان الورع قل ،بل كاد يعدم والتحفظ علي الديانات كذالک وكثرت الشهوات وكثر من يدعي العلم ويتجاسر علي الفتوي فيه فلو فتح لهم باب في مخالفت المذهب لاتسع الخرق علي الراقع، وهتكوا حجاب هيبة المذهب وهذا من المفسدات التي لاخفاء بها.([1])

ژباړه: زه دهغو خلکو څخه نه یم ،چي خلک دې ته اماده کړم ،چي دامام مالک رحمة الله عليه او دده دملګرو په غیر مشهورو اقوالو باندي عمل وکړي ځکه اوس خلک په تقوا کي کم راغلي دي بلکي تقوا بېخي له منځه تللې ده ، ددینداری دساتني احساس کم سوی دئ ، دخلکو نفساني خواهشات زیات سوي دي ،دعلم دعوه کونکي زیات سوي دي ،په معاملاتو کي په فتوا ورکول کي تېز او دلاوره دي، له همدې امله که دمالکي مذهب څخه دمخالفت دروازه خلاصه سي نو داصلاح تر هڅي به فساد ډېر سي ، دمذهب دویري (دبدبې) ،چي کومه پرده غوړېدلې ده هغه به څیري سي ، دایو داسي فساد دئ ،چي دخلکو څخه هیڅ پټ نه دئ او نه څوک ځني منکر کېدای سي.

علامه شاطبي رحمة الله عليه زیاتوي:

فانظر كيف لم يستجز وهو المتفق علي امامته الفتوي بغير مشهور المذهب ، ولابغير مايعرف منه بناء علي قاعدة مصلحية ضرورية ، اذ قل الورع والديانة من كثير ممن ينتصب لبث العلم والفتوي ،كما تقدم تمثيله فلو فتح لهم هذا الباب لانحلت عري المذهب بل جميع المذاهب.([2])

---

[1]: الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، كتاب الاجتهاد

[2]: : الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، ۱۴۷ ، كتاب الاجتهاد ، الطرف الاول ، مسئله : ۳ ، فصل : ۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : تاسووګورئ ! علامه مازري رحمة الله عليه څنګه دمالكي مذهب په غيرمشهورو اقوالو باندي فتوا غلطه وبلل، دده مبارک دغه وينا دمصلحت اوضرورت دقاعدې پر بنسټ بنا ده ځکه دډېرو هغو خلکو څخه تقوا او ديانت کم سوی دئ ،چي دعلم او فتوا په نشر اوخپراوي کي بوخت دي ، لکه مخکي ،چي يې مثالونه تېر سوه ، که دوی ته دمالكي مذهب دباندي اجازه ورکړل سي نو نه يوازي مالكي مذهب بلكي ټول مذهبونه به له منځه ولاړسي.

ابن خلدون رحمة الله عليه دشخصي تقليد دسببونو په اړه داسي ليکلي دي:

ووقف التقليد في الامصارعند هؤلاء الاربعة ودرس المقلدون لمن سواهم وسد الناس باب الخلاف وطرقه لما كثر تشعب الاصطلاحات في العلوم ولما عاق عن الوصول الي رتبة الاجتهاد ولماخشي من اسناد ذالک الي غير اهله ومن لايوثق برايه ولابدينه فصرحوا بالعجز والاعواذ وردوا الناس الي تقليد هؤلاء كل من اختص به من المقلدين وحظروا ان يتداول تقليدهم لما فيه من التلاعب .([1])

ژباړه: په ټولوښارونو کي دڅلورو امامانو تقليد حصرکړل سوی دئ دنورو امامانو تقليدله منځه تللی دئ ، خلکو دڅلورو امامانو سره داختلافاتودروازه بنده کړې ده يو لامل يې دادئ ،چي دعلومو اصطلاحات په لاس راوړل خورا پېچل سوي دي او داجتهاد تر بريده رسېدل ګران کار جوړ سوی دئ، بل لامل يې دادئ ،چي که داجتهاد لاره خلاصه سي نو دنااهله خلکو په لاس به اجتهاد ورسي ، که داسي وسي نو داسي خلک به داجتهاد څخه ګټه پورته کړي ،چي دهغوی رايه او نظر داعتماد وړ نه وي همدا لامل و ،چي علماوو داجتهاد څخه عجز

---

[1] مقدمة ابن خلدون رحمة الله عليه ، ص: ۴۴۸، ط : مكتبة تجاريه كبر مصر، كتاب : ۱ ، باب : ۹، فصل : ۷.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلان کړ، او خلک يې دڅلورو امامانو شخصي تقليد ته را وبلل او دا يې هم خلکو ته وښوول ،چي دوی دي مذهبونه بدلول او رابدلول نه کوي يعني داچي کله يو مذهب انتخابوي او کله دي بل مذهب انتخابوي داسي دي نه کوي ځکه که داسي کړنه جايز سي نو په دين به دبازيو کولو سبب جوړ سي ، حاصل داچي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شفافيت او صفوف زيات و په هغه وخت کي مطلق تقليد کېدئ ځکه ددوی سره درسول الله صلی الله علیه وسلم دملګرتيا فيوضات وه او ددوی نفسونه بېخي مغلوب وه په ځانګړي ډول په شرعي احکامو کي پر دوی باندي بېخي ددې وېره نه وه ،چي دوی دي دخواهشاتو پيروي وکړي ، همداوجه وه ،چي په هغه وخت کي شخصي او مطلق دواړه تقليدونه جايز وه ځکه په هغه کي دنفسي خواهشاتو دپيروی وېره نه وه ، وروسته ،چي دغه وېره پيداسوه نو تقليد يوازي په شخصي تقليد کي منحصر سو.

حقيقت دادئ ،چي که داسي نه وای سوي يعني يوازي دشخصي تقليد دلزوم پرېکړه نه وای سوې نو شرعي احکام به پر بې ساري ډولو باندي څرګند سوی وای په دين کي به داسي تفرق رامنځته سوی وای ،چي حل به يې بيا ناشونی وای .

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه ليکي:

واعلم ان الناس كانوا في المائة الاولي والثانية غير مجتمعين علي التقليد لمذهب واحد بعينه وبعد المائتين ظهر فيهم المتذهب للمجتهدين باعيانهم وقل من كان لايعتمد علي مذهب بعينه وكان هذا هو الواجب في ذالک الزمان .([1])

[1]: الانصاف في بيان سبب الاختلاف ، ص : ۵۷ تر ۵۹، باب : ۴ ، ط: مجتبائي ، كال : ۱۹۳۵، اردو ترجمه والا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : يوه سئ! په لومړۍ اودوهمه پېړۍ کي خلک پر يوه مذهب باندي راغونډ نه وه تر دوو پېړيو وروسته دټاکلي مجتهد دتقليد رواج ييل سو ترداسي بريده ،چي ډېرکم خلک داسي پيدا کېدل ،چي ديوه مذهب تقليدبه يې نه کاوه.

ځينوخلکوته داسوال پيداکېږي ،چي کوم شی داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي لازمي نه و اوس نوولي لازمي سي په دې اړه ده مبارک قناعت بخشه جواب ويلی دئ اوفرمايلي يې دي:

قلت الجواب الاصلي هو ان يكون في الامة من يعرف الاحكام الفرعية من ادلتها التفصيلية ، اجمع علي ذالک اهل الحق ومقدمة الواجب واجبة ، فاذا كان للواجب طرق متعددة وجب تحصيل طريق من تلک الطرق من غير تعين ،واذا تعين له طريق واحد وجب ذالک الطريق بخصوصه ... وكان السلف لايكتبون الحديث ثم صار يومنا هذا كتابة الحديث واجبة لان رواية الحديث لاسبيل لها اليوم الامعرفة هذه الكتاب وكان السلف لايشتغلون بالنحو واللغة وكان لسانهم عربيا لايحتاجون الي هذه الفنون ثم صاريومناهذا معرفة اللغة العربية واجبة لبعد العهد عن العرب الاول وشواهد ما نحن فيه كثيرة جدا وعلي هذا ينبغي ان يقاس وجوب التقليد لامام بعينه فانه قد يكون واجبا وقد لايكون واجبا.

ژباړه: ددغه پوښتني په جواب کي وايم ،چي په حقيقت کي خو بايدپه امت کي داسي وي ،چي شرعي احکام ددلايلو سره په تفصيلي ډول پېژني څو خلک مسائلي ځني زده کړي اوبيا عمل په وکړي ، پردې خبره باندي دټول امت اجماع ده البته دواجب لپاره مقدمه هم واجب دي يعني داچي که دواجب دادا لپاره ډيري لاري وي نو ديوې لاري په انتخاب سره دواجب غوښتنه پوره کېږي او که دواجب ادا لپاره يوه لاره وي نو دهمدې لاري لاسته راوړل هم واجب دي دمثال په ډول زموږ اسلافو احاديث نه ليکل خو زموږ په زمانه کي داحاديثو ليکل واجب دي ځکه ددې پرته بله لاره نه پاته او نه دروايت لپاره بل مرجع کېدای سي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول زموږ اسلاف په صرف ، نحو او دلغتو په علوموبوخت نه وه ځکه عربي ژبه دهغو مورنۍ ژبه وه ، دوی صرف ، نحو او داسي نورو علومو ته اړتیا نه درلوده مګر اوس دعربي ژبي زده کړه واجب ګرځېدلې ده مګر موږ داسي نه یو ځکه موږ دعربو څخه ډېر لیري یو حتما پورتنیو فنونو ته اړتیا لرو.

ددې څخه دا معلومه سوه ،چي دزمانې تغیر او بدلون په وجوباتو کي هم بدلون راوستای یعني داچي یو شی په یوه زمانه کي واجب نه وي وروسته بیا واجب سي لکه پورته ،چي یې مثالونه ذکر سول ددغه جملې څخه شخصي تقلید هم دئ ،چي په تېره زمانه کي واجب نه و او اوس واجب ګرځېدلی دئ

شاه ولي الله رحمة الله علیه لیکي:

فاذا کان انسان جاهل في بلاد الهند وماوراء النهر ولیس هناک عالم شافعي ولامالکي ولاحنبلي ولا کتاب من کتب هذه المذاهب وجب علیه ان یقلد لمذهب ابي حنیفة رحمة الله علیه ویحرم علیه ان یخرج من مذهبه لانه حینئذ یخلع من عنقه ربقه الشریعة ویبقي سدی مهملا، بخلاف ما اذا کان في الحرمین.([1])

ژباړه : ک،چیري کوم ناپوه کس په هندوستان او یا ماوراء النهر کي وي او هلته نه شافعي ، نه مالکي او نه حنبلي عالم وي ، نه ددغه مذهبونو څخه کوم کتاب وي پر نوموړي کس باندي دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه تقلید واجب دئ ، همدا ډول دده مبارک دمذهب څخه وتل ورته حرام دي ځکه په دغه حالت کي نوموړی کس دشریعت دپابندۍ څخه بېخي ازادیږي او که په حرم شریف کي و بیا نو هر مذهب ،چي یې خوښ وي هغه انتخابولای سي.

[1]: الانصاف ، ص : ۶۹ تر ۷۱ .

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې وروستۍ زمانې علماوو ،چي دشخصي تقليد په مټ دکومو لويو ګناهونو مخه نيولې ده شاه ولي الله رحمة الله عليه اشاره ورته کړې ده او ليکلي يې دي:

وبالجملة فالمتذهب للمجتهدين سر الهمه الله تعالي العلماء وجمعهم عليه من حيث يشعرون او لايشعرون.([1])

ژباړه : خلاصه داچي مذهب انتخابول داسي يو پټ سر دئ ،چي الله جل جلاله دعلماوو په زړونو کي واچوئ او دوی يې په شعوري او غيرشعوري توګه باندي متفق کړل.

په بل ځای کي شاه ولي الله رحمة الله عليه ليکي :

ان هذه المذاهب الاربعة المدونة المحررة قد اجتمعت الامة او من يعتد به منها علي جواز تقليدها الي يومنا هذا وفي ذالک من المصالح ما لايخفي لاسيما في هذه الايام التي قصرت فيها الهمم جدا واشربت النفوس الهوي واعجب کل ذي راي برايه.([2])

ژباړه : بېشکه دغه څلورمذهبونه ،چي تدوين سوې دي او په ليکلي ډول پاته دي ، ددغه مذهبونو د تقليد پرجواز باندي دټول امت اجماع ده، په دغه کار کي ،چي کومي ځانګړتيا وي سته بېخي ښکاره دي په ځانګړې توګه زموږ په زمانه کي ،چي همتونه ټيټ سوي دي او خواهشت پرستۍ دخلکو په رګونو باندي ننوتلي دي کوم کسان ،چي نظر لري هغه هريو پر خپل نظر باندي پرېکړه کوي.

دشخصي تقليد دلزوم يو څرګند مثال

---

[1]: الانصاف ، ص : ۶۴

[2]: حجة الله البالغة ، ج : ۱ ص : ۵۴. باب حکاية اهل الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه فرمايلي دي:
په لومړيو پېړيو کي خلک ديوه ټاکلي مجتهد پر تقليد باندي راجمع نه وه وروسته بيا دشخصي تقليد پر کولو باندي متفق سوه او شخصي تقليد واجب وګرځېدئ ، يو ښکاره مثال يې دحضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کي دقرآن راجمع کېدل دي، دابن جرير رحمة الله عليه او نورومشهور نظرونو مطابق حضرت عثمان رضي الله عنه داوو حروفو څخه شپږ حروف له منځه يو وړل يوازي دقريشو حرف يې پرېښودئ نور ټول حروف يې وسوځل ، تاسو وګورئ درسالت په زمانه کي ، حضرت ابوبکر رضي الله عنه دخلافت په زمانه کي اودحضرت عمر رضي الله عنه په خلافت کي دپورتني کار اجازه نه وه بلکي داوو قرئتونو څخه ،چي به هر چا غوښتي هغه به يې لوستلای سوای خو کله ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه پوه سو ،چي که دغه اختلاف پاته سي نو ددغه اختلاف څخه به فتنه جوړه سي نوځکه يې ددې اقدام وکړ او هغه شپږ حروف يې له منځه يووړل او يو دقريشو حرف يې پرېښودئ او پرهمدې حرف باندي يې تلاوت لازم وګرځاوه.
حافظ ابن جرير طبري رحمة الله عليه دپورتنۍ خبري لامل داسي بيانوي:

فکذالک الامة امرت بحفظ القرآن وقرائته وخيرت في قرائته بای الاحرف السبعة شاءت قرئت ، لعله من العلل اوجبت عليها الثبات علي حرف واحد قرائته بحرف واحد ، ورفض القرائت بالاحرف الستة الباقية.([1])

ژباړه : همدا ډول ټول امت ته امر کړل سوی و څو دقرآن حفظ وکړي او تلاوت يې وکړي خوپه دې لاره کي اختيار ورکړل سوی و ،چي داوو حروفو څخه يې هر حرف خوښ وي پر هم هغه طريقه دي يې وايي خو

[1]: تفسير ابن جرير طبري رحمة الله عليه ج : ۱ ص : ۱۹

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځینو لاملونو په وجه پر امت باندي لازمه کړل سوه څو پریوه حرف باندي تلاوت وکړي او پاته شپږ حروف پریږدي.
داسي پوښتنه حتما پیدا کیږي ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي اوه واړه حرفونه ویل جایز وه وروسته ناجایز سوه یوازي یوه طریقه جایز سوه نو کوم شی ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي جایز و هغه شی نو ولي وروسته ناجایز وګرځېدئ؟
ددغه سوال په جواب کي ابن جریر طبري رحمة الله علیه لیکي:
امت په لومړیو کي داوو واړو حروفو اجازه ورکړل سوې وه ،چي تلاوت باندي وکړي خو دغه کار پردوی باندي واجب یا فرض نه و، وروسته امت په دې کي مصلحت ولیدئ ،چي یوازي یوه حرف پاته او نور له منځه ولاړ سي نو همداسي یې وکړل هغه یو حرف یې پرېښودئ او نور یې له منځه یو وړل.
ابن جریر طبري رحمة الله علیه زیاتوي:

کان الواجب علیهم من الفعل مافعلوا اذاکان الذي فعلوا من ذالک کان هو النظر للاسلام واهله فکان القیام بفعل الواجب علیهم بهم اولي من فعل مالو فعلوه کانوا الي الجنایة الي الاسلام واهله اقرب منهم الي السلامة من ذالک.([1])

ژباړه :کوم کار ،چي ددوی مبارکانو دنده وه هغه کار دوی ترسره کړ،کوم کار،چي دوی ترسره کړی دئ یعني داوو حروفو څخه یې یو پرې ایښی دئ او نور یې له منځه وړي ددوی مبارکانو دغه کار داسلام او مسلمانانو لپاره زیات ګټمن دئ تر هغه ،چي دا کاریې نه وای ترسره کړی دهغه فتنه به داسلام او مسلمانانو لپاره زیاته وای.

[1]: تفسیر ابن جریر ، ج : ۱ ، ص : ۲۲ ، مقدمة.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته بحث ،چي ذکر سو دا دابن جریر رحمة الله علیه دنظر سره برابر و خو ددې نظر پرته دحضرت عثمان رضي الله عنه دکړني ،چي داوو حرفونو څخه يې يو پرېښودئ په اړه بل نظر هم سته ،چي امام مالک رحمة الله علیه ، علامه ابن قتیبة رحمة الله علیه ، ابوالفضل الرازي رحمة الله علیه ، علامه ابن الجزري رحمة الله علیه او داسي نورو لوړو علماوو غوره کړی دئ. دغه علماء وايي ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه نور شپږ حروف لمنځه نه دي وړي بلکي هغه حروف اوس هم په تواتر سره سته ، لوستل کېږي او محفوظ دي دحضرت عثمان رضي الله عنه يوازني کار داو ،چي يو دقرآنکريم اړونده ده يو ټاکلی رسم الخط وټاکی.(١)

دغه دوهم نظر ته زياتو علماوو رجحان ورکړی دئ په هر صورت که دغه نظر ومنل سي نو داهم دشخصي تقليد لپاره يو ښه مثال دئ ځکه ،چي دحضرت عثمان رضي الله عنه تر دغه کار وړاندي قرآنکريم په ډول ، ډول رسم الخطونو باندي ليکل کېدئ او ترتيب يې هم بېل ،بېل و ده مبارک دخاص مصحلت پر بنسټ دټولو رسم الخطونو څخه يو خاص رسم الخط وټاکی ، خاص ترتيب يې ورکړ، دنورو رسم الخطونو جواز يې له منځه يو وړئ او وې سوځل ، يوازي ټاکلی رسم الخط يې پرېښووئ.(٢)

په هر صورت کي که حضرت عثمان رضي الله عنه نور حروف لمنځه وړي وي يو يې پرې ايښي وي ، که يې خاص رسم الخط ټاکلی وي په دواړو صورتو

١: ددغه نظر دپوره تفصيل لپاره وګورئ : غرائب للنيشاپوري رحمة الله علیه بهامش ابن جرير، ج :١ ص :٢١ ، فتح الباري ، ج : ٩ ، ص : ٢٥، ٢٦. ط : بهيه

٢: ددغه موضوع دپوره تحقيق لپاره دي دشيخ الاسلام محمد تقي صاحب علوم القران کتاب وکتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دتقليد لپاره مثال دئ او دا حال په کتې متې ډول مخته راغلی دئ ځکه داصحابانو رضي الله عنهم اوتابعينو په زمانه کي شخصي تقليد واجب نه و ، وروسته علماوو ديوه خاص مصلحت پربنسټ باندي شخصي تقليد لازم وګرځاوه همدا وجه ده ،چي دغه کار ته بدعت نه ويل کيږي ځکه دحضرت عثمان رضي الله عنه پورتنی کړنه دتقليد دجواز لپاره ښه دليل دئ.
که ،چيري امت ته ديوې ځانګړي موخي لپاره څو لاري ورکړل سوي وي نو دوی دهغو لارو څخه يوه لاره وټاکي دخپلي زمانې داصلاحاتو په نظر کي نيولو سره او دفساد دله منځه وړلو لپاره دا کار کولای سي ،چي يوه لاره وټاکي او نوري پريږدي، دشخصي تقليد اړونده په دې لړ کي نور څه نه دي سوي.

دڅلور مذهبونو تخصيص

کله ،چي دشخصي تقليد حقيقت او اړتيا څرګنده سوه نو يو بل سوال پيدا کيږي هغه داچي شخصي تقليد لازم سوه نوبيا ولي دڅلورو خاصو امامانو تخصيص وسو؟ ،چي خامخا به ددغه څلورو مذهبونو تقليد کيږي دبل مذهب تقليد جايز نه دئ حال داچي نور وتلي علماء هم سته لکه سفيان ثوري رحمة الله عليه ، امام اوزاعي رحمة الله عليه ، عبدالله بن مبارک رحمة الله عليه ، اسحاق بن راهوية رحمة الله عليه ، امام بخاري رحمة الله عليه ، ابن ابي ليلي رحمة الله عليه ، ابن شبرمة رحمة الله عليه ، حسن بن صالح رحمة الله عليه او داسي نور ډېر علماء او مجتهدين وه دهغو تقليد ولي نه کيږي ،چي ددغه څلورو خاصو امامانو تقليد کيږي؟ ددغه پوښتني جواب دادئ ،چي دپورتنيو علماوو ،چي نومونه يې دځينو وليکل سوه او دځينو نومونه، نه دي ليکل سوي دنه تقليد لامل يې مجبوريت دئ ځکه ددوی مبارکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهبونه په مدون او ليکلي ډول نه دي ساتل سوي ، که ددوی مذهبونه په مدون شکل باندي پاته وای نو يقيني خبره ده ،چي ددوی تقليد به هم داسي کېدای لکه ددغه څلور مذهبونو تقليد ،چي کېږي ، وجه يې هم داده ،چي ددغه علماوو نه کتابونه په مدون شکل پاته دي او نه يې دمذهب علماء سته نو ځکه ددوی دتقليد لپاره هيڅ لاره نه ده پاته.

مشهور محدث علامه عبدالرؤف مناري رحمة الله عليه دامام ذهبي رحمة الله عليه څخه داسي نقل کړی دئ:

ويجب علينا ان نعتقد ان الائمة الاربعة والسفيانين والاوزاعي وداود الظاهري واسحاق بن راهوية وسائر الائمة علي هدى ...وعلي غير المجتهد ان يقلدمذهبا معينا...لكن لايجوز تقليد الصحابة وكذا التابعين كما قاله امام الحرمين من كل من لم يدون مذهبه فيمتنع تقليده غير الاربعة في القضاء والافتاء لان المذاهب الاربعة انتشرت وتحررت حتي ظهر تقييد مطلقها وتخصيص عامها بخلاف غيرهم لانقراض اتباعهم وقد نقل الامام الرازي رحمة الله عليه اجماع المحققين علي منع العوام من تقليد اعيان الصحابة واكابرهم.([1])

ژباړه : پر موږ باندي لازمه ده ،چي داسي عقيده ولرو ،چي څلور ګوني امامان ، سفيان ثوري ، سفيان بن عينه ، امام اوزاعي ، داود ظاهري اسحاق بن راهوية او نور ټول امامان پر هدايت باندي دي ...کوم کس ،چي خپله مجتهد نه وي پر هغه کس باندي واجبه ده ،چي ديوه خاص امام تقليد وکړي ...البته دحرمينو دامام په آند دهغه اصحابانو ، تابعينو او امامانو ،چي مذهب يې مدون نه وي تقليد يې نه دئ جايز ، دڅلورو امامانو ماسوا دبل چا پر قول باندي په قضا او افتاء کي پريکړه کول جايز نه دي ځکه څلور ګوني مذاهب خپاره سوي ، ليکل سوي دي ،

---

[1] فيض القدير ، شرح الجامع الصغير للمناوي رحمة الله عليه ج : ۱، ص : ۲۱۰، حديث اختلاف امتي رحمة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعامو الفاظو تخصيصات او دمطلق الفاظ قيود يې څرګند سوي دي او دنورو مذهبونو پيروان له منځه تللي دي ، امام رازي رحمة الله عليه پر دې خبره باندي دامت اجماع رانقل کړې ده ،چي عوام خلک دي داصحابانو او نورومخورو اکابرينو دتقليد څخه منع سي.

پورتني خبره علامه نووي رحمة الله عليه داسي رانقل کړې ده:

وليس له المتذهب بمذهب احد من ائمة الصحابة رضي الله عنهم وغيرهم من الاولين وان كانوا اعلم واعلي درجة من بعدهم لانهم لم يتفرغوا لتدوين العلم وضبط اصوله وفروعه فليس لاحد منهم مذهب مهذب محرر مقرر وانما قام بذالک من جاء بعدهم من الائمة الناحلين لمذاهب الصحابة والتابعين القائمين بتمهيد احكام الوقائع قبل وقوعها الناهضين بايضاح اصولها وفروعها كمالک رحمة الله عليه وابي حنيفة رحمة الله عليه([1])

ژباړه : اصحابان رضي الله عنهم او دلوړې پېړۍ وتلي او مخور علماء که څه هم دعلم او مرتبې له اړخه تر وروستيو علماوو لوړ دي مګر دوی ته ددې زمنه نه ده برابره سوې ،چي دوی دي خپل علم تدوين کړي ، داصولو او فروعو مسائلي دي ضبط کړي همدا لامل دئ ،چي هيچا ته ددې اجازه نسته ،چي په دوی کي دي ديوه تقليد وکړي ځکه په دوی کي يو هم داسي کس نه دئ پيدا سوی ،چي ليکلی او ټاکلی مذهب دي ولري پر همدې بنسټ باندي دفقه شريفي تدوين وروستيو علماوو ته پاته سوی دئ داسي امامان ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو مذاهب يې دګل،چين په څېر راټول کړل او داسي مسائل او احکام يې وضع کړل ،چي لاپېښ سوي نه وه ، دوی مبارکانو خپل مذاهب ، اصول او فروع څرګند او تدوين کړل لکه امام مالک رحمة الله عليه او امام ابو حنيفة رحمة الله عليه.

---

[1]: المجموع شرح المذهب للنووي رحمة الله عليه ج : ۱ ص : ۹۱ ، فصل في اداب المستفتي.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم پردې موضوع باندې دډېرو علماوو اقوال سته مګر موږ دلته يوازې دلنډوالي او اختصار په وجه ددووعلماوو وېناوې رانقلوو ځکه دغه علماء دعلم او ديانت په اعتبار سره تر نورو لوړ مقام لرې نوموړې دوه علماءيو ابن تيميه رحمة الله عليه دئ او بل شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه دئ.

علامه ابن تيمية رحمة الله عليه په خپله فتاوا کې ليکي:

وليس في الكتب والسنة فرق في الائمة المجتهدين بين شخص وشخص فمالك والليث بن سعد والاوزاعي والثوري هؤلاء ائمة في زمانهم وتقليد كل منهم كتقليد الاخر لايقول مسلم انه يجوز تقليد هذا دون هذا ولكن من منع من تقليد احد هؤلاء في زماننا فانما يمنعه لاحد شيئين احدهما اعتقاده انه لم يبق من يعرف مذاهبهم وتقليد الميت فيه خلاف مشهور فمن منعه قال هؤلاء موتي ومن سوغه قال لابد ان يكون في الاحياء من يعرف قول الميت الثاني ان يقول الاجماع اليوم قد انعقد علي خلاف هذا القول ... واما اذا كان القول الذي يقول به هؤلاء الائمة او غيرهم قد قال به بعض علماء الباقية مذاهبهم فلاريب انه قوله مؤيد بموافقة هؤلاء ويعتضد به.([1])

ژباړه : دقرآن او حديث په اعتبار سره دمجتهدينو اوامامانو ترمنځ کوم توپير نسته .امام مالک رحمة الله عليه ، سفيان الثوري رحمة الله عليه اوزاعي رحمة الله عليه ليث بن سعد رحمة الله عليه دغه ټول دخپلي زمانې امامان وه داسې يې تقليد کېږې لکه دنورو ،چې تقليد کېږي هيڅ مسلمان داسې نه سي ويلای ،چې په دغه امامانو کې ديوه امام تقليد جايز نه دئ او دبل امام تقليد جايز دئ البته دکوموامامانو تقليد،چې منعه کړل سوی دئ ددوو وجوهاتو له امله سوی دئ:

---

[1]: الفتاوى الكبري لابن تيمية رحمة الله عليه ، ج : ۲ ص : ۴۴۶، فيمن صلي خلف الصف منفردا.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی داچي ،چي دهغو امامانو پیروان پاته سوي نه دي ، داسي ځوک نسته ،چي دهغو امامانو دمذهبونو په اړه دي ورته پوره معلومات وي ، اودوفات سوي په تقليد كي دعلماوو خپل منځی اختلاف خورا مشهور دئ ، ځوک دوفات سوي امام تقليد جایز نه بولي او ځوک ،چي يې جايز بولي هغه وايي حتما به په ژوندو كي داسي ځوک وي ،چي دوفات سوي عالم په اقوالو پوره علم لري. داچي دچا دمذهب په اړه پوره معلومات نه وي نو دداسي چا نو ځنګه تقليد وسي، دکومو امامانو مذهبونو ته ،چي زياته توجه سوې ده كه څه هم دغه امامان وفات سوي دي يعني ژوندي نه دي خو تر دوی وروسته علماء يې دمذهب په اړه پوه او ژور معلومات لري او پيروان يې هم پاته دي له همدې امله ددوی تقليد لازمي دئ.

دوهمه وجه دهغو علماوو دمذهبونو دنه پاتېدو داده ،چي دامت اجماع ددوی دقول خلاف واقع سوي ده .کومه خبره ،چي دهغه علماوو څخه پاته وي ،چي ددې مجتهدينو دقول سره برابر وي نو دشک پرته دوروستيو علماوو وينا دهغه پخوانيو علماوو دوينا تائيد كوي.

يو بل مخور او ستر عالم شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه په خپل كتاب عقد الجيد كي په دې اړه خورا تفصيلي بحث کړی دئ او ددغه موضوع لپاره يې بېل باب ټاكلی دئ او دهغه باب نوم دئ: (باب تاكيد الاخذ بهذه المذاهب الاربعة والتشديد في تركها والخروج عنها) ددغه باب پیل په لاندي الفاظو سوی دئ:

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلم ان في الاخذ بهذه المذاهب الاربعة مصلحة عظيمة وفي الاعراض عنها كلها مفسدة كبيرة ونحن نبين ذالک بوجوه ...الخ (۱)

ژباړه : پوه سئ! دڅلور ګونو مذهبونو په غوروالي کي لوی مصلحت پروت دئ ،چي مخ ځني اړول ډېر لوی فساد منځته راوړي او دا موږ په څو وجوهاتو بیانوو :

ترپورتنۍ خبري وروسته شاه صاحب رحمه الله ياد وجوهات په پوره تفصيل سره بيان کړي ، ددغه ټولو وجوهاتو دلته دعربي متن سره بيانول خورا اوږد کار دئ ځکه اوږدوالی منځته راوړي موږ يې دلته يوازي خلاصه بيانوو :

۱ : په شريعت دپوهاوي لپاره داسلافو پر ويناووباندي اعتمادکول دټول امت په اجماع لازمي دئ ،مګردايوه خبره لازمي ده هغه داچي هغه وخت ددوی مبارکانوپر ويناوو باندي اعتماد کېدای سي ،چي دغه ويناوي په صحيح سند ترموږپوري راسېدلي وي اويا په صحيح ډول تدوين سوي وي ، داهم لازمي ده ،چي وروستيوعلماوو ددوی پرويناووباندي شروحي کړي وي ، ددوی ويناوي يې څرګندي کړي وي او که ددوی يو نظر دڅو معناوو احتمال لري نو يوه خاصه معنايې ځني ټاکلې وي اوتر بحث کولو وروسته يې راجح کول ځني معلوم کړی وي ، همدا ډول کله داسي وي ،چي ديوه مجتهد قول عام وي مګر دده دغه قول څخه کوم خاص صورت مراد دا وي ،چي يوازي هغه علماء په پوهيږي ،چي په دنوموړي مجتهد په مذهب کي برلاسی او معلومات ولري ، دا هم لازمي ده ،چي ددغه مذهب علماء به داسي صورتونه

(۱): عقد الجيد في احكام الاجتهاد والتقليد ، ص : ۳۱ ، ط : مجتبائي،ډهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمه الله ، داردو ترجمې سره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح کړي او ټاکلي وي او دداسي مسائلو علتونه به يې څرګند کړي ، په کوم مذهب کي ،چي داشرطونه موجود وي يعني دغه کارونه ورته سوي دهغه مذهب تقليد کېداى سي او که پورتني کارونه ،نه وي ورته سوي دهغه مذهب تقليد نه سي کېداى ، موږ ،چي ا وس وګورو نو دڅلورمشهورو مذهبونو پرته دبل مذهب لپاره پورته کارونه ، نه دي سوي ، يوازي زيديه او امامية ډلي ددې څخه مستثني دي ځکه هغوى بدعتيان (روافض) دي دهغوى تقليد کول او يا يې پر ويناووباندي اعتمادکول جايز نه دئ.

۲ : شاه ولي الله رحمة الله عليه دڅلورګونو مذهبونو دتقليد دوهمه وجه داسي بيان کړې ده:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

اتبعواالسواد الاعظم.

ژباړه : تاسو دسواد اعظم پيروي وکړئ.

داچي دڅلورومذهبونوپرته نور حق مذهبونه نسته نو ځکه دڅلور مذهبونوپيروي کول دسواد اعظم اتباع ده او ددې څلورو مذهبونو څخه مخالفت دسواد اعظم څخه مخالفت دئ.

۳ : شاه والي الله رحمة الله عليه دڅلورګونو مذهبونو دتقليد دريمه وجه داسي بيان کړې ده:

که چيري دڅلورو مذهبونو پرته دنورو مجتهدينو پر قول دفتوا اجازه ورکړل سي نو عُلَمَاءِ سُوء (خواهش پرسته علماء) به دخپلو نفساني خواهشاتو په وجه خپله وينا او فتوا دسلفو علماوو څخه يوه پخواني مشهور عالم ته منسوبوي او دا به وايي ،چي دا وينا فلانکی عالم کړې ده او دهغه څخه ثابته ده ، همدا لامل دئ ،چي دکوم مذهب

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دڅرګنوالي لپاره ،چي زيات شمېر علماء بوخت وي دداسي مذهب په پيروي کي پورتنی خطر موجود نه وي .
پاته دي نه وي ،چي په ټوله دنيا کي داسي نه ده بلکي دځينو مجتهدينو ځينو اقوال پيدا کېږي مګر ددغه اقوالو په وړاندي ددې سخته وېره ده ،چي دغه ويناوي به غلطي تعبير سوي وي نو ځکه ځان ځني ژغورل لازمي دئ څو ددې لاره ډب سي ،چي خلک دخپلي خوښي پايله ځني وباسي.(۱)

دتقليد بېلابېلي درجې

الله جل جلاله لره دي حمد وي دپورتني بحث څخه دا خبره ثابته سوه ،چي دڅلورو مذهبونو څخه ديوه مذهب تقليد کول لازمي دئ ، يعني داچي دڅلورو امامانو څخه ديوه امام پر شخصي تقليد باندي زيات ټينګار کېږي.
اوس موږ تاسو ته يو اړين او ګټور وړانديز کوو ،چي دتقليد ددرجو اړونده دئ يعني داچي تقليد بېلابېلي درجې لري او دتقليد دبېلوالي له امله بېلابېل احکام لري ، که ددغه درجو توپير ونسي نو زيات تاوانونه به رامنځته سي کوم خلک ،چي پر تقليد باندي نيوکي او اعتراضونه کوي زماله آنده دوی دتقليد ددرجو ترمنځ توپير نه سي کولای او يا دتقليد درجې نه ورته معلومېږي نظر ځني اړوي موږ ددغه درجو بيان په لاندي ډول باندي کوو :

---

[1] عقد الجيد في احكام الاجتهاد والتقليد ، ص : ۳۱ ، ۳۳، ط : مجتبائي،ډهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمه الله ، داردو ترجمې سره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

والله الموفق للحق والصواب.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوامو خلكو تقليد

ترټولو وړاندي دعوامو دتقليد درجه ده دلته په دې ځای کي دعوامو خلکو څخه لاندي کسان مراد دي:

الف : هغه خلک ،چي دعربي ژبي اونورو اسلامي علومو اړونده هيڅ معلومات نه لري نور علوم لازم نه دي په هغه کي که معلومات لري او که يې نه لري خو دلته يوازي اسلامي علوم مراد دي.

ب : هغه کسان ،چي په عربي ژبه پوهيږي مګر په تفسير ، فقه ، حديث او نورو اړونده ديني علومو داسي نه پوهيږي ،چي پر استاد باندي يې ويلي وي او په حقيقي ډول په پوه وي.

ج : هغه کسان ،چي په رسمي ډول داسلامي علومو څخه فارغه وي مګر په تفسير، حديث او فقه کي پوره مهارت ، بصيرت او بر لاسی نه لري.

پورته درې ډلي خلک ،چي ذکر سوه درې واړه ډلي دعوامو په لړليک کي داخل دي يعني داچي په تقليد کي دعوامو په څېر دي دتقليد په موضوع کي ددوی اودعوامو حکم يو دئ. ددغه خلکو لپاره پرته له دې ،چي محض تقليد وکړي بله چاره نه لري ځکه په دوی کي هيڅ داسي استعداد نه سته ،چي دوی دي مستقيما دقرآن او حديث څخه استنباط وکړي.يا دي دمتعارضو احاديثو تطبيق وکړي او بيا دي دترجيح فيصله وکړي له همدې امله پردغه کسانو باندي لازمه ده ،چي دوی ديوه مجتهد لمن ټينګه ونيسي دهغه څخه ديني احکام زده کړي او بيا عمل په وکړي ځکه دوی خپله اجتهاد نه سي کولای نوبله چاره نه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري پرته له دې ،چي تقليد وکړي لکه ،چي علامه خطيب بغدادي رحمة الله عليه ليکي:

اما من يسوغ له التقليد فهو العامي الذي لايعرف طرق الاحكام الشرعية فيجوز له ان يقلد عالما ويعمل بقوله ... ولانه ليس من اهل الاجتهاد فكان فرضه التقليد كتقليد الاعمي في القبلة فانه لما لم يكن معه آلة الاجتهاد في القبلة كان عليه تقليد البصير فيها.[1]

ژباړه: داچي چاته تقليد جايز دئ؟ هغه عام سړی دئ هغه سړی ،چي دشرعي احکامو طريقې نه ورته معلوميږي نو داسي کس ته پکارده ،چي ديوه عالم تقليد وکړي او بيا يې په وينا عمل وکړي ... ځکه داسي کس داجتهاد کولو جوګه نه دئ نو پرده باندي تقليد کول فرض دئ لکه ړوند سړی ،چي په قبله کي دليدونکي کس تقليد کوي په داسي حال کي ،چي دړانده سره دقبلې پيدا کولو کومه آله شتون نه لري دداسي ړانده لپاره لازمي ده ،چي دليدونکي کس دقبلې په تعين کي تقليد وکړي.

ددغه مرتبې لرونکي کس ته هيڅ جايزه نه ده ،چي ددلائلو په بحث ځان مشغول کړي يا دا ،چي راجح قول په خپل فکر سره پيدا کړي او بيا په هغه عمل وکړي ځکه داسي کس ددې جوګه نه دئ ،چي دمجتهدينو دلايل سره پرتله کړي او بيا پردې پريکړه وکړي ،چي دغه قول راجح دئ او دامرجوح دئ ، دغه کس ته فقط دومره پکار ده ،چي دکوم مجتهد شخصي تقليد وکړي او عمل په وکړي ترداسي بريده که داسي کس ته يو حديث په مخه ورغلی ،چي دده دامام دنظر سره مخالف و بيا هم دده لپاره لازمي او فرض ده ،چي دخپل امام تقليد وکړي اوحديث په اړه

[1]: الفقيه المتفقه للخطيب البغدادي ،ج : ۱ ، ص : ٦٨ ، ط: دارالافتاء السعودية ، رياض . نېټه : ۱۳۸۹هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي داسي فكر وكړي ،چي زه دحديث په مفهوم پوه سوى نه يم او يا دي داسي فكر وكړي ،چي زما دامام سره حتما داسي قوي دليل سته ،چي تردې حديث قوي دئ.

كه څه هم په ښكاره داخبره ډېره عجيبه معلومېږي ،چي مقلد دي دحديث عمل پرېږدي دمجتهد قول دي عملي كړي او دحديث دي تاويل كړي مګر دداسي مقلد لپاره ،چي اوس موږ بحث كوو بله چاره نسته ځكه كه دغه ډول مقلد په حديث عمل كولو باندي اجازه وركړل سي اوددې اجازه وركړل سي ،چي هر كله دي دخپل امام قول دحديث څخه مخالف وليدئ دامام قول پرېږده په حديث عمل كوه نو يو لوى تاوان به رامنځته سي او پايلي به يې ډيري خطرناكه وي ، بالاخره به دغه كس په يولويه ګمراهي كي لوېدلى وي ځكه دقران او حديث څخه دمسائلو استنباط خوار وسيع ، عميق او پراخ فن دئ كه ديو كس ټول عمر هم په دغه فن كي مصرف سي بيا هم ورته ګرانه ده ،چي دقران او حديث څخه دي دمسائلو استنباط وكړي ځكه ډېر وخت داسي پيښيږي ،چي ديوه حديث څخه يو مفهوم ثابت سي مګر دقرآن او حديث دنورو دلايلو په رڼا كي بېخي بل مفهوم ثابت سي اوس نو كه ،چيري يو عام سړى دحديث په ليدلو سره دحديث په ظاهري معنا باندي عمل وكړي ددې څخه به ډول ، ډول ګمراهياني پيدا سي.

دلاروښانتيا لپاره ويلاى سم ،چي زما خپله تجربه ده ،چي څوك دقرآن او حديث باندي په عميق ډول پوه نه وي او عميقه مطالعه يې نه لري دحديثو كتابونه مطالعه كړي او بيا عملورباندي كوي دداسي كس څخه به ستره اشتباه سوې وي لار وركى او ګمراه سوى به وي ځكه زما يو دوست ،چي تعليم لرونكى او دمطالعې سره يې هم زياته مينه درلوده په ځانګړي ډول دحديثو مطالعه يې بېخي زياته كول ، دده په ذهن كي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داشي کښېناستلی و ،چي که زه کوم حدیث پیدا کړم ،چي دحنفي مذهب څخه مخالف وي نو زه به په حدیث عمل کوم او مذهب به پرېږدم ، یوه ورځ یې زما په مخکي یو چاته وویل ،چي دانسان ددبري څخه ،چي کوم باد راووزي ،چي اواز او بوږ ونه لري اودس نه په ماتیږي ده ،چي دا خبره وکړه زه پوه سوم ،چي دا غریب په حدیث نه دئ پوه سوی ما ډیري خبري ورته وکړې ده په جواب کي راته وویل ،چي زه څنګه ترحدیث تېر سم ما په حدیث کي لیدلي دي ،چي دغه ډول باد اودس نه ماتوي ، بیا ما په پوره تفصیل بیان ورته وکړ، ،چي ته په حقیقت نه یې پوه سوی دحدیث مفهوم داسي نه دئ لکه تا ،چي فهمولی دئ، ده په جواب کي راته وویل ،چي داخو زه دډېره وخته په دې عقیده ،چي دغه باد اودس نه ماتوي ، خدای خبر ،چي داسي ما څومره لمونځونه کړي وي یعني څومره لمونځونه به مي بې اودسه کړي وي.

داچي نوموړی کس په دومره لویه غلطي اخته سوی و، لامل یې داوو ،چي ده خوارکي دترمذي شریف لاندي حدیث لیدلی و :

عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لاوضوء الا من صوت او ريح.

ژباړه : دابي هریرة رضي الله عنه څخه روایت سوی دئ ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي دي یوازي دهغه باد څخه اودس سته ،چي بوږ ولري او یابوی ولري.

دپورتني حدیث ترڅنګ یې لاندي هم لیدلی دئ:

اذا كان احدكم في المسجد فوجد ريحا بين اليتيه فلايخرج حتى يسمع صوتا او ريحا.([1])

[1]: جامع الترمذي ، ج : ۱ ص : ۳۱ ، باب ماجاء في الوضوء من الريح.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي ستاسو څخه یو کس دخپلوکوناتو په منځ کي باد محسوس کړي نو تر هغه دي دمسجد څخه نه وزي ځو ،چي ددغه باد ږغ یې نه وي اورېدلی او یا یې بد بوی نه وي محسوس کړی.

هغه زما دوست ددغه حدیث دظاهرالفاظو څخه دامقصد ترلاسه کړی و ،چي ځوک که دباد احساس وکړي نو ترهغه یې اودس مات نه دئ ځو ،چي ددغه باد ږغ یې اورېدلی نه وي او یا یې بد بوی محسوس کړی نه وي ، حال داچي دټولو فقهاوو پر دې خبره اتفاق دئ ،چي دغه حدیث او ددغه حدیث مفهوم دهغه چا لپاره دئ ،چي وسواسي او ډېر ژر یې په اودس ماتېدو کي شک پیدا کېږي نو ددغه کس لپاره داحکم دئ ،چي تر هغه پوري یې اودس نه ماتیږي ځو ،چي دباد وتلو یې داسي یقین نه وي راغلی لکه ،چي یې ږغ واوري او یایې بوی محسوس کړي یعني داچي ځوک ددغه باد ږغ واوري او یا یې بوی محسوس کړي نو یقیني خبره ده ،چي اودس یې ماتیږي ، هغه سړی ،چي وسواسي وي دهغه لپاره هم داحکم دئ ،چي هغه وخت یې اودس ماتیږي ،چي پوره یقین یې راځي.

همدا ډول په یو بل حدیث کي راځي ،چي ددغه مطلب ښه څرنګوالی په راځي حدیث په دې ډول دئ:

اذا کان احدکم في الصلوة فوجد حرکةفي دبره احدث او لم یحدث فاشکل علیه فلاینصرف حتي یسمع صوتا اویجد ریحا.([1])

ژباړه : که ستاسو څخه یوه کس ته په لمانځه کي په کوناتو کي حرکت محسوس سو او داسي شک ورته پیدا سو ،چي دده به اودس مات

[1]: سنن ابي داود ، ج : ۱ ص : ۲۴ ، باب من شک في الحدث.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی وي که يا؟ نو تر هغه پوري دي دلمانځه څخه نه ګرځي يعني اودس يې نه دئ مات شو ،چي اوازيې نه وي اورېدلی او يا يې بد بوی نه وي محسوس کړی.

همدا ډول په يو بل روايت کي راځي ،چي عبدالله بن زيد ﷺ فرمايلي : رسول الله ﷺ پورتنی جواب داسي چا ته ووايه ،چي وسواسي و دوسوسې په ناروغۍ باندي اخته و.

داچي احاديث په بېلابيلو طريقو اوالفاظو سره راځي نو ،چي ټولي طريقې او الفاظ سره راجمع سي هغه کس مطلب ځني اخستلای سي ،چي په حديثو کي مهارت او برلاسی ولري يوازي ،چي څوک په کتاب کي حديث ووايي او يا يې يوازي ترجمه ولولي په دې کار سره د حديث څخه څوک صحيح مفهوم نه سي اخستلای او نه حقيقي مطلب ځني پورته کولای سي.

همدا ډول که هر چاته دا اختيار ورکړل سي ،چي که تا داسي حديث وليدئ ،چي ستا مذهب ورسره مخالف و نو خپل مذهب پرېږده په دغه حديث عمل کوه کېدای سي ،چي دغه کس ته دي دترمذي شريف لاندي حديث هم ترنظر تير سي ،چي راغلي دي:

عن ابن عباس ﷺ قال جمع رسول الله ﷺ بين الظهر والعصر وبين المغرب والعشاء بالمدينة من غير خوف ولامطر ، قال فقيل لابن عباس ﷺ ما اراد بذالک؟ قال : اراد ان لاتحرج امته.([1])

ژباړه : دابن عباس ﷺ څخه روايت دئ ،چي رسول الله ﷺ په مدينه منوره کي دماپښين او مازديګر لمونځه يوځای وکړه ، دماښام او ماخوستن لمونځه يې يوځای وکړه ،هيڅ وېره او باران هم نه ، چا دابن

[1]: ترمذي ، ج :۱ ص : ۴۶.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس ﷺ څخه پوښتنه وکړه ،چي رسول الله ﷺ ولي داکار وکړ؟ څه حکمت يې پکښي و؟ ابن عباس ﷺ وفرمايل: درسول الله ﷺ داکار ددې لپاره و ،چي دده مبارک پر امت باندي څه تکليف رانسي.

دپورتني حديث دښکاره الفاظو څخه داسي معلوميږي ،چي هر څوک کولای سي ،چي په کور کي وي دعذر ، ويري او سفر پرته دماپښين لمونځ دمازديګر په وخت کي دمازديګر دلمانځه سره يوځای وکړي او دماښام لمونځ دماخوستن په وخت کي دماخوستن دلمانځه سره يوځای وکړي.

کله ،چي څوک پورتنی حديث ترنظر تير کړي او بيا خپل مذهب وګوري ،چي ددې حديث سره مخالف وي نو دی وايي ،چي زه خپل مذهب نه منم زه په دې حديث عمل کوم حال داچي څلور واړه مذهبونه او اهل حديث په يوه خوله پردې باور دي ،چي دعذر پرته جمع بين الصلاتين يعني ددوو لمونځونو په يوه وخت کي جمع کول ناجايز دي.

څرګنده خبره ده ،چي دقرآن اوحديث په رڼا کي نه يوازي داحنافو بلکي دڅلور واړه مذهبونو او اهل حديثو له آنده پورته حديث پر جمع صوري باندي محمول دئ.([1])

حقيقت دادئ ،چي دپورتنی حديث مطلب دادئ ،چي رسول الله ﷺ دماپښين لمونځ په آخر وخت کي ادا کړ، اودمازديګر لمونځ يې په اول وخت کي ادا کړ، ددې مطلب داوو ،چي خپل امت ته داتعليم ورکړي ،چي په لومړی وخت کي هم يومسلمان لمونځ ادا کولای سي او په اخر کي يې هم ادا کولای سي څو دمسلمانانو څخه تکليف پورته سي

[1]: تحفة الاحوذي للمباركپوري، ج :١ ، ص: ١٦٦، ١٦٧.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،همدا ډول رسول الله ﷺ دمابنام او ماخوستن په لمونځونو کي پورته کړنه ترسره کړه، په ښکاره داسي معلوميږي ،چي رسول الله ﷺ دوه لمونځونه پر يوه ځای باندي ادا کړه مګر په حقيقت کي يې په دوو وختونو کي ادا کړه همدې کار ته جمع صوري ويل کيږي.
پورته ،چي دوه حديثونه ذکرسوه يوازي دنمونې لپاره وه که نه نو داسي ډېر احاديث سته ،چي څوک په قرآن او حديث کي پوره مهارت نه لري او دا حديث وګوري نو خامخا به تېروتنه وکړي په غلطۍ به اخته سي ، همدا لامل دئ ،چي علماء وايي : کوم کس ،چي په ديني علومو کي پوره برلاسی نه لري هغه ته پکارده ،چي دحديث مطالعه دماهر استاد دلارښووني پرته ونه کړي.
ترپورتنيو خبرو وروسته داخبره هم درسره ياد لرئ ،چي ديوه مجتهد امام تقليد هغه وخت کېدای سي ،چي دقرآن او حديثو په دلايلو کي تعارض محسوس سي ، همدا وجه ده ،چي کله په يوه مسئله کي دامام ابوحنيفةؒ او امام شافعيؒ ترمنځ اختلاف وي معلومه خبره ده ،چي ددغه دوو امامانو دواړو سره دلايل سته.
دتقليد کولو موخه داده ،چي که څوک دراجح او مرجوح دلايلو توپير نه سي کولای هغه ته پکارده ،چي مذهبونو څخه دي ديوه مذهب تقليد وکړي .
داچي په يوه اختلافي مسئله کي دامام ابوحنيفةؒ او امام شافعيؒ دواړو سره دلايل سته يعني هر يو دځان لپاره آيت يا حديث دليل لري نو ته ،چي په ديني علومو کي پوره معلومات نه لري ناڅاپه پر هغه حديث برابر سوې ،چي امام شافعيؒ دليل په ويلی دئ تاته نو پکار نه ده ،چي ته نو دامام ابوحنيفةؒ مذهب پرېږدې ځکه تاته مخکي هم دا معلومه ،چي امام شافعيؒ خامخا يو دليل

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري دا چي امام ابو حنيفة رحمه الله دغه دليل پرې ايښی دئ خامخا بل دليل لري هغه داسي دليل دئ ،چي د امام شافعي رحمه الله تر دليل قوي او ټينګ دئ ته نو داسي مه کوه ،چي ددواړو امامانو دلايل دي نه وي مطالعه کړي خپل مذهب پرېږدې بلکي دلته ،چي موږ دکومي درجې دمقلد بحث کوو هغه داسي مقلد دئ ،چي ددلايلو دتوپير او تميز وړتيا نه لري يعني دا نه سي معلومولای ،چي ددواړو امامانو دلايل سره پرتله کړي او بيا دي يو دليل قوي او راجح وبولي او بل دليل دي ضعيف او مرجوح وبولي ځکه مخکي موږ وويل ،چي ددغه درجې مقلد دتوپير او تميز وړتيا نه لري نو ځکه ده لره پکار ده ،چي يوازي دخپل امام تقليد وکړي او کله که يې داسي دليل وليدئ ،چي دده دمذهب خلاف و ورته پکار ده ،چي وو وايي : دا داسي دليل دئ ،چي زه يې پوره په مفهوم نه يم پوه سوی او يا يې په محمل باندي زما عقل نه دئ رسېدلی.

ددې مثال داسي دئ لکه ،چي څوک ځان ديو هيواد په قانون پوهول غواړي نو داسي نه کوي ،چي پر خپل سر باندي کتابونه مطالعه کړي بلکي دخپل سري کتابونو پرځای يو قانون پوه ته ورځي دهغه څخه زده کړه کوي، که دغه کس ديوه داسي قانون پوه څخه زده کړه کړې وي ،چي دهغه پوهه منل سوې وي ، پوښتونکي کس ته هم دا ثابته وي ،چي دغه کس زما سره دوکه نه کوي بلکي په صحيح ډول قانون راته ښيي او س نو که دغه قانون پوه ده ته دقانون دکوم ټکي وضاحت او څرنګوالی کړی وي نو دی پوره اعتماد باندي کوي ، که نو موړي کس ته ،چيري يو ځای کوم کتاب په لاس ورسي او په هغه کتاب کي داسي يوه جمله ووينې ،چي دقانون پوه دوينا سره په ټکر کي وي نو ده ته پکار نه ده چي دی دا ووايي ،چي قانون پوه پر غلطه باندي دئ ددې کتاب خبره صحيح ده بلکي ورته پکارده ،چي داسي فکر وکړي ،چي دقانون پوه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره درسته ده اوزه په هغه عمل کوم داچي په دې کتاب کې دقانون دخبرې خلاف وینا سوې ده نو اصلاً زه ددې کتاب په جمله نه یم پوه سوی اوصحیح مطلب مې نه دئ ځني اخستی ځکه دقانون دکتابونو څخه هرڅوک صحیح مطلب نه سي پورته کولای بلکي ددې کار لپاره پوره مهارت او تجربې ته اړتیا سته.

پورتنی مثال پر قرآن او حدیث باندي صادقیږي یعني داچي څوک دقرآن او حدیث څخه دشرعي احکامو استنباط کوي کلکه دې ته اړتیا لري ،چي په دیني علومو کي پراخ مهارت اوبرلاسی ولري همدا لامل دئ ،چي زموږ علماوو فرمایلي دي : عاموخلکو ته هیڅ اجازه نسته ،چي مستقیما دقرآن او حدیث څخه دمسائلو استنباط وکړي بلکی دوی ته پکار ده ،چي فقیهو علماوو ته رجوع وکړي ، که فرضا یو عام سړي ته یوه مفتي غلطه فیصله ورکړې وي نو ددې مسئلې دغلطتیا ګناه پر عام سړي نسته بلکي ګناه یې پرمفتي ده او که عام سړی پر خپل سرباندي دحدیثونو مطالعه وکړي او دخپل سوال جواب مستتقیما دقرآن او یا حدیث څخه واخلي او دی په خپله دغه جواب کي تېروتلی وي نو ګناه یې پر ده باندي ده ځکه دقرآن او حدیث څخه مستقیما دمسائلو استنباط دده کار نه و بلکي دده کار داو ،چي دیوه مفتي څخه دخپلي پوښتني جواب وغواړي.

دپورتنی خبري دلاروښانتیا په موخه ویلای سو ،چي زموږ دجمهورو علماوو له آنده په ښکر لګولو سره روژه نه ماتیږي ، یو ناخبره کس دمفتي څخه دښکر لګولو په اړه پوښتنه وکړي ،چي روژه په ماتیږي اوکه یا؟ مفتي صاحب په غلطۍ سره ورته وویل ،چي هو روژه ماته ده ، سړي فکر وکړ، ،چي روژه دي ماته سوه ولاړی خوراک اوڅیښاک یې وکړ، دغه کس ،چي روژه یې ماته نه وه په قصدي توګه یې خوراک او

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیښناک وکړ، په اړه یې هدایه ووایي ،چې پر دغه کس باندي یوازي قضا سته او کفاره باندي نه سته وجهه یې داسي بیانوي:

لان الفتوا دلیل شرعي في حقه.

ژباړه : ځکه د دغه عام سړي په اړه فتوا شرعي دلیل دئ.

او که کوم کس دابوداود ،ترمذي اونورو کتابونو هغه حدیث مطالعه کړي ،چې رسول الله ﷺ په روژه کي تېرېدئ پر ښکرلګونکي یې سترګي وموښتي نو وې فرمایل:

افطر الحاجم والمحجوم.([1])

ژباړه : دښکرلګونکي او ورلګونکي دواړو روژه ماته سوه.

که دپورتني حدیث څخه ځوک دا مطلب واخلي ،چې په ښکر لګولو سره هغسي روژه ماتیږي نو نور شیان هم وخوري ، امام ابي یوسف رحمه الله فرمایي ،چې پر دغه کس باندي قضاوکفاره دواړه لازم دي ځکه پردغه کس باندي دمفتي څخه پوښتنه کول لازم وه اوده پوښتنه ونه کړه. امام ابویوسف رحمه الله فرمایي:

لان علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحاديث.([1])

---

[1] داحدیث سندا صحیح دئ مګرپه صحیح بخاري کي یوبل حدیث هم راغلی دئ ،چې رسول الله ﷺ په خپله دروژې پر مهال ښکر لګولی دئ. همدا ډول په نسائي کي هم یو حدیث راځي ،چې ابوسعیدخدري رضي الله عنه روایت کړی دئ ،چې رسول الله ﷺ روژه نیونکي کس ته دښکر لګولو اجازه ورکړې ده. دپورتنیو احادیثو پر بنسټ امام ابوحنیفة رحمه الله ، امام مالک رحمه الله ، امام شافعي رحمه الله او نور جمهور علماء وايي ،چې د (افطر الحاجم والمحجوم) حکم یا خومنسوخ سوی دئ اویا رسول الله ﷺ دځه خاصي وجهي پربنسټ ځه خاصو کسانو ته اجازه کړې ده اودې ته ورته نوري یوشمېر وجوهات هم راغلی دي. دلا زیاتومعلوماتو لپاره وګورئ: تحفة الاحوذي ، ج ۲ ص: ۶۴ ، ۶۵.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : ځکه پر عامي باندي لازمه ده ،چي دفقهاوو تقليد وکړي ځکه دی داحاديثو څخه دصحيح نتيجې ايستلو جوګه نه دئ.

خلاصه داچي دتقليد دغه لومړی درجه دعوامولپاره تاکل سوې ده دوی ته پکار ده ،چي په هره مسئله کي دخپل امام تقليد وکړي ، په هرحالت کي دي دخپل امام په قول عمل کوي ، که يې داسي حديث پيدا کړ، ،چي دده دامام دوينا خلاف و نوداسي فکر دي وکړي ،چي زه ددې حديث په صحيح مطلب او مفهوم نه يم پوه سوی ،زما مذهب ،چي کوم حديث ددې مسئلې اړونده لري هغه حتما تر دغه حديث قوي دئ ،دعام سړي لپاره ددې پرته بله هيڅ چاره نسته او که داسي ونه سي نو په دين کي به ډېر سخت او شديد اختلافات پيدا سي او دادين به پر ډېرو برخو وو پشل سي.

دجيد او متبحر عالم تقليد

دتقليد دوهمه درجه:

دتقليد دوهمه درجه دجيد اومتبحر عالم ده.

دمتبحر عالم څخه زموږ هغه څوک مراددئ ،چي داجتهاد مرتبې ته که څه هم نه وي رسېدلی مګر په اسلامي علومو کي يې پوره مهارت او پوهه دتکړه استادانو څخه ترلاسه کړې وي. دتاليف ، تصنيف اوتدريس په کارونو کي مشغول وي ، تفسير ، حديث ، فقه او ددوی اړونده اصول يې په ياد وي ، دهر ډول مسئلې په څېړنه کي دپخوانيو

[1]: هداية ، ج : ۱ ،ص : ۲۲٦ ،باب مايوجب القضاء والكفارة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخورو علماوو دنظرياتو او ويناوو څخه ښه استفاده کولای سي ، همدا ډول ددوی دتصنيف دکړنلاري او استدلال څخه معلومات ولري.
شاه ولي اللهؒ دداسي عالم تقليد د (متبحر في المذهب) په نوم ياد کړی دئ او په اړه يې ويلي دي:

فصل في المتبحر في المذهب وهو الحافظ لكتب مذهبه من شرطه ان يكون صحيح الفهم عارفا بالعربية واساليب الكلام ومراتب الترجيح متفطنا لمعاني كلامهم لايخفي عليه غالبا تقييد مايكون مطلقا في الظاهر والمراد منه المقيد واطلاق ما يكون مقيدا في الظاهر والمراد منه المطلق.([1])

ژباړه : متبحر في المذهب هغه کس دئ ،چي دخپل مذهب کتابونه يې ياد وي ، شرط يې دادئ ،چي صحيح الفهمه وي، په عربي ژبه او دکلام په طريقو به پوهيږي ، دخپل مذهب داقوالو دترجيح په مراتبو به پوهيږي ، دفقهاوو په ويناوو به ښه پوهيږي ، کوم کلام ،چي په ښکاره مطلق وي او په حقيقت هغه کي هغه کلام مقيد وي ده ته به يې معلومات کيږي پټ به باندي نه وي او يا داسي وي ،چي په ښکاره مقيد وي خو په معنا کي مطلق وي ددې معلومات به هم ورته وي.
داسي کس که څه هم داجتهاد مرتبې ته دنه رسيدلو له امله مقلد بلل کيږي مګر دخپل مذهب مفتي جوړېدای سي.
دپورتني کس تقليد دعوامو خلکو دتقليد څخه په لاندي شيانو کي بېل دئ:
۱ : دغه ډول عالم دعوامو په څېر يوازي په مذهب پوه نه وي بلکي دمذهب دپوهي ترڅنګ دمذهب په دلايلو هم لږ ترلږه پوه وي.

[1]: عقد الجيد ، ص : ۵۱

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: پورتنی عالم دیوه مفتي په حیث دخپل مذهب په ټولو بېلابېلو اقوالو خبر وي او ددې جوګه وي ،چي دخپل عرف او زمانې دمسائلو دحل لپاره دخپل مذهب یو قول اختیارولای سي اویا دیوه مذهب تشریح کولای سي، همدا ډول دهغه مسائلو حل دمذهب داصولو په رڼا کي کولای سي ،چي په پخوانیو کتابونو کي نه وې په اوس زمانه کي پیدا سوي وي.(۱)

۳: داسي عالم کولای سي ،چي کله ، کله دخپل مذهب دامام پرځای دبل مجتهد پر قول فتوا ورکړي ،چي شرایط یې د اصول الفقه او اصول الفتاوی په کتابونو کي موجود دي.(۲)

که ددوهمي درجې مقلد ،چي عالم دئ داسي حدیث یې پیدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه خلاف و او ددې حدیث په مقابل کي کوم بل قوي دلیل هم نه و ،په دې اړه شاه ولي الله رحمه الله لیکي :

اذا وجد المتبحر في المذهب حديثا صحيحا يخالف مذهبه فهل له ان ياخذ بالحديث ويترک مذهبه في تلک المسئلة؟ في هذه المسئلة بحث طويل واطال فيها صاحب خزانة الروايات نقلا عن دستور السالكين فلنورد كلامه بعينه.

ژباړه : که یو متبحر عالم داسي حدیث پیدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه مخالف و ، په دغه وخت کي نودغه عالم کولای سي ،چي خپل مذهب پرېږدي که یا ؟په دې مسئله کي خورا اوږد بحث دئ او صاحب خزانة په

[1]: ددغه کارونو دمفصل اصول اوقواعدو لپاره وګورئ: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين اواصول فتوا ، دواړه.

[2]: داصول الفتاوا ترڅنګ وګورئ : ردالمحتار للشامي ، ج : ۲ ص : ۱۹۰، ۱۹۱، کتاب الحدود ، باب التعزير ، مطلب فيما اذا ارتحل الي غير مذهبه ، و جلد ۳ ، ص: ۲۰۰، کتاب السرقة، مطلب يعذر العمل بمذهب الغير.الخ

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره تفصيل سره ددستور السالکين څخه رانقل کړی دئ ،موږ يې دلته په کټ مټ ډول رانقلوو.

تر پورتنۍ خبري وروسته شاه ولي الله رحمه الله په تفصيلي ډول سره بحث کړی دئ او فرمايلي يې دي :

ځيني علماء په دې آنددي ،چي متبحر عالم ته پکار ده ،چي دخپل مذهب تقليد وکړي ځکه دی لا داجتهادمرتبې ته نه دئ رسېدلی ، بلکه وجهه داده ،چي کېدای سي دده امام داسي يو دليل ليدلی وي ،چي ده نه وي ليدلی.

دزياتو علماوو نظردادئ ،چي داسي متبحر عالم کي دخپل امام دحکم ټول اړخونه څېړلي وي ، ټول دلايل يې ترنظرتېر کړی وي نو ده لره پکار ده ،چي دقوي حديث په مقابل کي خپل مذهب پرېږدي خو داخبره لازمي ده ،چي شرطونه به يې موجود وي شرطونه يې په لاندي ډول دي:

۱: لومړی شرط يې دادئ ،چي خپله به يې دمتبحر عالم او دعلم ټول اړين شرطونه پوره کړي وي.

۲ : دوهم شرط دادئ : کوم حديث ،چي ده ليدلی دئ دهغه اړوند به ده پوره باور تر لاسه کړی وي يعني داچي دټولو محدثينو له آنده به هغه حديث صحيح وي ، ځکه ډېر وخت داسي وي ،چي ديوه حديث په سند کي اختلاف وي ځيني يې صحيح بولي او ځيني يې ضعيف بولي کوم مجتهدين ،چي يې صحيح بولي هغه عمل په کوي اوکوم مجتهدين ،چي ضعيف بولي هغه عمل نه په کوي که داسي حديث وي نو حتماًدده امام دخپل نظر مطابق پر نوموړي حديث باندي دضعف پرېکړه کړې ده او عمل يې نه دئ باندي کړی په داسي حديث سره متبحر عالم خپل مذهب نه سي پرېښوولای ځکه دی دومره علم نه لري لکه مجتهد ،چي يې لري.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : دریم شرط دادئ ،چي ددغه حدیث په خلاف به بل کوم آیت یا حدیث موجود نه وي.

۴ : څلورم شرط دادئ ،چي دغه حدیث به داسي څرګند وي ،چي په معنا کي به یې هیڅ ناڅرګندتیا موجوده نه وي ، بلکي ښه ښکاره معنا به یې وي ځکه ډېر وخت داسي وي ،چي یو حدیث دڅو معناوو احتمال لري او مجتهد په خپل بصیرت سره ددغه معناوو څخه یوه معنا ټاکلې وي ، په داسي حالت کي څوک نه سي ویلای ،چي دا حدیث دمذهب څخه مخالف دئ بلکي په داسي حالت کي مقلد عالم نه سي کولای ،چي ددغه حدیث بل مطلب واخلي ،چي دده دمذهب دامام څخه مخالف وي ځکه دتقلید موخه داده ،چي که یو آیت یا حدیث دڅو معناوو لرونکی و ، نو ددې پرځای ،چي ته په خپل فکر او نظر سره ددغه معناوو څخه یوه ټاکې دیوه مجتهد نظر په دغه ځای کي ومنه او عملي یې کړه.

که دغه څلور واړه شرطونه موجود نه وه نو موږ داسي پرېکړه نه سو کولای ،چي مذهب دحدیث څخه مخالف دئ او نه عالم ته ددې اجازه سته ،چي دمذهب تقلید پرېږدي او په حدیث عمل وکړي.(۱)

۵ : داخبره هم لازمي ده ،چي پنځم شرط هم پکښي موجود وي ، پنځم شرط دادئ ،چي دغه حدیث به دڅلور امامانو دنظر څخه مخالف نه وي ځکه که مخالف وي نو زیات تاوانونه او فسادونه لري ،چي مخکي یې بیان وسو .(۲)

۱: پورته څلور شرطونه دحکیم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دکتاب الاقتصاد څخه اخستل سوي دي . کتاب الاقتصاد، ص : ۳۴ تر ۳۶ ، دڅوارلسمي شبهې جواب ، همدا ډول اوولسم مقصد ، ج : ۴۳، ۴۴.

۲: دغه شرط دعقد الجید ، ص: ۵۸ څخه اخستل سوی دئ.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه دشيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله اونورو ډېرو مخورو علماوو څرګندوني کړې دي ، شيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله ليکي:

قال الشيخ ابوعمرو فمن وجد من الشافعية حديثا يخالف مذهبه نظر ان كملت الات الاجتهاد فيه مطلقا ، اوفي ذالک الباب او المسئلة كان له الاستقلال بالعمل به ، وان لم يكمل وشق عليه مخالفة الحديث بعد ان بحث فلم يجد لمخالفته عنه جواب شافيا فله العمل به ان كان عمل به امام مستقل غير الشافعي ، ويكون هذا عذرا له في ترک مذهب امامه هنا ، وهذا الذي قاله حسن متعين.([1])

ژباړه : شيخ ابوعمر(ابن الصلاح) فرمايي: که يو شافعي مذهب کس داسي حديث پيدا کړ،چي دده دمذهب څخه مخالف و ، دغه کس که داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و، يا په دغه باب اويا په دغه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و نوپه دغه حديث باندي عمل کولای سي او که نه و رسېدلی ، پوره هلي ځلي يې وکړې دمخالفت لپاره يې کوم شافي جواب پيدا نه کړ، او دحديث مخالفت ورته ګران معلومېدئ کولای سي ،چي په دغه حديث عمل وکړي خو په دې شرط سره ،چي په دغه حديث باندي دامام شافعي رحمه الله پرته بل مستقل امام هم عمل کړی وی نو دداسي چا لپاره به عذر سي ،چي په دغه مسئله کي خپل مذهب پرېږدي.علامه نووي رحمه الله فرمايي: دشيخ ابوعمرو ابن الصلاح دغه خبره ډېره غوره ده بايد عمل په وسي.

حضرت شاه ولي الله رحمه الله هم دغه خبره غوره ګڼلې ده او فرمايلي يې دي:

[1]: المجموع شرح مهذب ، ج : ۱ ، ص : ۱۰۵ ، مقدمة فصل في قول الشافعي اذا صح الحديث فهو مذهبي.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

والمختار ههنا هو قول ثالث ، هو ما اختاره ابن الصلاح وتبعه النووي رحمه الله وصححه الخ.([1])

ژباړه : دریم قول غوره او بهتردئ ، نوموړی قول ابن الصلاح غوره کړی دئ ، امام نووي رحمه الله یې پیروي کړې ده او صحیح یې بللی دئ.

شاه ولي الله رحمه الله تر پورتنۍ وینا وروسته دعلامه نووي رحمه الله بیان رانقل کړی دئ او لیکلي یې دي:

داصول فقه دعلماوو تر منځ په دې خبره کي اختلاف سته ،چي یو کس په ټولو احکامو کي مجتهد نه وي مګر په یوه مسئله او یا یو باب کي داجتهاد مرتبه ورته حاصله سي. ځیني علماء په دې آند دي ،چي داسي نه سي کېدای بلکي یو کس ته ،چي داجتهاد مرتبه رسیږي هغه وخت رسیږي ،چي په ټولو احکامو کي مجتهدانه نظر ولري ، ځیني علماء بیا په دې آند دي ،چي یو اجتهاد تجزیه قبلولای سي او وایي ،چي په یوه باب او یا یوه مسئله کي هم چا ته داجتهاد مرتبه رسېدلای سي لکه ،چي علامه تاج الدین رحمه الله او علامه محلي رحمه الله لیکي :

(والصحیح جواز تجزئ الاجتهاد) بان تحصل لبعض الناس قوة الاجتهاد في بعض الابواب كالفرائض بان يعلم ادلته باستقراء منه او من مجتهد كامل وينظر فيها.

ژباړه: صحیح خبره داده ،چي اجتهاد تجزیه قبلولای سي ، په داسي ډول ،چي ځینو خلکو ته دي داجتهاد قوت په ځینو بابونو کي حاصل سي لکه په فرائضو کي ،چي داجتهاد قوت حاصلېدای سي البته ،چي ده ته په لټون او استقراء سره ټول دلایل معلوم وي او یا دیوه مجتهد په مرسته یې پر دلایلو باندي احاطه کړې وي.

علامه بناني رحمه الله دجمع الجوامع په شرحه کي لیکي:

---

[1]: عقد الجید ، ص : ۵۷ ، فصل في المتبحر في المذهب.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ان الاجتهاد المذهبي قد يتجزء فربما يحصل لمن هو دون المجتهد الفتيا في بعض المسائل.(1)

ژباړه: یقیني خبره ده ،چي اجتهاد تجزیه کېدای سي دهمدې خبري په نظر کي نیولو سره دغه مرتبه هغه چاته هم حاصلېدای سي ،چي دمجتهد الفتیا تر مرتبې یې مرتبه ټیټه وي.

همدا ډول داصول فخر اسلام بزدوي رحمه الله په شرحه کي علامه عبدالعزیز بخاري رحمه الله لیکي :

وليس الاجتهاد عند العامة منصبا لايتجزء بل يجوز ان يفوز العالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام. (2)

ژباړه: اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزیه نه سي قبلولای بلکي کېدای سي ،چي په ځینو مسئلو کي داجتهاد منصب یو عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو کي دي بیا داجتهاد مقام ورنه کړل سي.

امام غزالي رحمه الله لیکي:

وليس الاجتهاد عندي منصبا لايتجزء بل يجوز ان يقال للعالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام دون البعض. (3)

ژباړه: زما په آند اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزیه نه سي قبلولای بلکي کېدای سي ،چي په ځینو مسئلو کي داجتهاد منصب یو

[1]: ددغه اوپورته دواړه عبارتونولپاره وګورئ: حاشیة البناني رحمه الله علي شرح جمع الجوامع ،ج : ۲ ص : ۴۰۳، ۴۰۴،ط : المکتبة التجاریة الکبري مصر.

[2]: کشف الاسرار لعبدالعزیز البخاري رحمه الله ج : ۳ ص : ۱۱۳۷، باب معرفة احوال المجتهدین.

[3]: المستصفي للغزالي رحمه الله ج : ۲ ، ص : ۱۰۳ ، القطب الرابع في حکم المستثمر وهو المجتهد.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو كي دي بيا داجتهاد مقام ورنه كړل سي.

علامه تفتازاني رحمه الله ليكي :

ثم هذه الشرائط انما هي في حق المجتهد المطلق الذي يفتي في جميع الاحكام ، وامام المجتهد في حكم دون حكم فعليه معرفة مايتعلق بذالک الحکم. ([1])

ژباړه : دغه شرائط دهغه چا لپاره دي ،چي مجتهد وي او په ټولو احكامو كي فتوا وركوي او هغه مجتهد ،چي په يو حكم كي مجتهد وي په بل كي بيا مجتهد نه وي دهغه لپاره فقط په هغه خبرو علم پكار دئ ،چي په اړونده مسائلو پوري تعلق لري.

دپورتني خبري اړونده مولانا اميرعلي رحمه الله وايي:

قوله وامام المجتهد في حكم . الخ فلابد له من الاطلاع علي اصول مقلده لان استنباطه علي حسبها فالحكم الجديد اجتهاد في حكم والدليل الجديد للحكم المروي تخريج.([2])

ژباړه : هغه كس ،چي په ځينو مسائلو كي مجتهد وي هغه لره پكار ده ،چي دهغه چا داستنباط په اصول علم لري ،چي دى يې مقلد دئ ځكه نوموړى كس دخپل امام تر تقليد لاندي استنباط كوي ، كه ددغه اصولو مطابق كوم حكم صادرسي دې ته اجتهاد في الحكم وايي او كه حكم دامام څخه رانقل سوى وي دليل يې وروسته ورته ويل سوى وي دې ته تخريج وايي.

علامه ابن الهمام رحمه الله هم داخبره غوره ګڼلې ده ،چي اجتهادتجزيه كېداى سي ،ده په ځرګندو الفاظو ويلي دي ،چي كوم څوک ،چي مطلق

---

[1]: التلويح مع التوضيح ، ج: ۲ ص : ۱۱۸ ، ط : مصر.

[2]: التوشيح علي التلويح لمولانا اميرعلي رحمه الله ، ص : ۶۰۴ ، باب الاجتهاد، ط : نولكشور.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد نه وي پرهغه باندي یوازي په مسائلو کي تقلید واجب دئ ،چي دی په هغه مسائلو کي داجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی.

پورتنی عبارت امیر بادشاه بخاري رحمه الله دشرحي سره مل لیکلی دئ[1] علامه زین الدین ابن نجیم رحمه الله هم په کټ مټ ډول پورتنی خبره کړې ده.[2]

پاته دي نه وي ،چي علامه ابن امیر الحاج رحمه الله د علامه زلمکاني رحمه الله څخه پرېکنده فیصله رانقل کړې ده او لیکي:

داجتهاد کلي شرایط لکه قوي استنباط ، دکلام اسلوب ، ددلایلو رد او قبول او داسي نور بنسټیز اصول تجزیه کېدای نه سي بلکي دجزوي اجتهادلپاره یې وجود هم لازمي دئ او دا کېدای سي ،چي په مسئله کي ددلایلو پر پرېکړه دي تجزیه قبوله کړي اوداهم ممکن دئ ،چي په ځینو مسائلوکي دي ټول شرایط راسي او په ځینومسائلوکي رانه سي.[3]

---

[1]: (غیر المجتهد المطلق یلزمه) عند الجمهور التقلید وان کان مجتهدا في بعض المسائل الفقه او بعض العلوم ... (کالفرائض) ... (علي القول بالتجزي) للاجتهاد اي یلزمه التقلید بناء علي القول بان الاجتهاد یتجزء فیجوز ان یکون شخص مجتهدا في بعض المسائل دون بعض (وهو الحق) اي القول بالتجزي وهوالحق وانه علیه الاکثر (فیما لایقدر علیه من الاحکام) متعلق بالتقلید. تیسیر التحریر لامیر بادشاه البخاري رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۶، مصطفي البابي مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـ

[2]: فتح الغفار بشرح المنار لابن نجیم مصطفی البابي مصر ، سنه : ۱۳۵۵ هـ ج : ۳ ، ص : ۳۷.

[3]: فما کان من الشروط کلیا کقوة الاستنباط ومعرفة مجاري الکلام وما یقبل من الادلة وما یرد ونحوه فلا بد من استجماعه بالنسبة الي کل دلیل ومدلول فلاتتجزء

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت داصولو دعلماوو دپورتینو څرګندونو په رڼا کي معلومیږي ،چي یومتبحر عالم ته که دیوې مسئلې ټول اړخونه معلوم وي، دټولو اړخونو دلایل یې ورته معلوم وي ، که څه هم په ټولو شرعي احکامو کي داجتهادمرتبې ته نه وي رسېدلی خو په دغه یوه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی وي ، پردغه عالم لازمه ده ،چي دخپل امام دپریکړي خلاف پرېکړه وکړي او دا ووایي ،چي زما داما م پرېکړه دفلاني مشهور حدیث خلاف ده بالاخره دخپل امام قول ترک کړي او په حدیث عمل وکړي.

فقیه العصر حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله داسي لیکي:

غرض دادئ ،چي که ددې امر ثبوت وسي ،چي دامام قول دقرآن یا حدیث څخه خلاف دئ نو دامام قول پرېښودل په آیت یا حدیث باندي عمل کول خو لازمي کار دئ مګر پوښتنه داده ،چي داڅېړنه به څنګه عوام خلک وکړي (یعني داچي عوام خلک دا کار نه سي کولای دادمتبحر في المذهب عالم کار دئ[۱])

دپورتنۍ مسئلې ښه تحقیق مولانااشرف علي تهانوي رحمه الله کړی دئ موږ په دې ځای کي دده مبارک اوږده عبارت ټکي په ټکي رانقلوو که څه هم عبارت اوږد سي پروا یې نه کوو ځکه دده عبارت دموضوع اصلي مغزدئ ،حضرت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمایي:

تلک الاهلیة وماکان خاصا بمسئلة او باب فاذا استجمعه الانسان کان فرضه في ذالک الجزء الاجتهاد . التقریر والتحریر لابن الامیر الحاج، ج : ۳ ص: ۲۹۴.

[۱] سبیل الرشاد ، دمولانا ګنګوهي رحمه الله تالیف، ص : ۳۰ او ۳۱ ، ط : دهلی ، سنه : ۱۳۵۲ هـ س

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم عالم ،چي ذکي الفهم، وسيع النظر او دقيق نظر لرونکی وي او ورته ځرګنده سوه او يا عام سړي ته ديوه تقوا لرونکي عالم دڅېړني څخه دزړه له صدقه ځرګنده سوه ،چي دوهم لوري راجح دئ په دې ځای کي دي وکتل سي ،چي مرجوح لوری هم کوم شرعي دليل لري او که يا؟ که يې دليل درلودئ په دې صورت کي که ددې وېره وه ،چي په خلکو کي به فتنه ، شر او فساد منځته راسي نو دڅغورلو په موخه دي بيا هم په مرجوح قول باندي عمل وکړي او دليل يې لاندي حديث دئ:

حضرت عايشة رضي الله عنها فرمايي ،چي رسول الله ﷺ وفرمايل: تاته نه ده معلومه ،چي ستا قوم قريشو مکه مکرمه پر هغه بنياد نه ده جوړه کړې کوم ،چي ابراهيم عليه السلام جوړه کړې وه؟ عايشة رضي الله عنها وايي : ما ورته وويل: اې دالله جل جلاله رسوله ﷺ! تاسو يې بېرته پر هغه طريقه جوړه کړئ کومه ،چي دابراهيم عليه السلام طريقه وه؟ رسول الله ﷺ په جواب کي ورته وفرمايل: که دقريشو زمانه کفر ته نژدې نه وای نوما به خامخا همداسي کړی وای خو زما سره دا وېره ده ،چي که زه دغه کار وکړم خلک به دستي فکرمن سي او وبه وايي ،چي وګورئ! کعبه شريفه يې ونړول نو زه داسي نه سم کولای.

تاسو په پورته حديث کي فکر وکړئ معلومه خبره ده ،چي دکعبې جوړېدل پر ابراهيمي طريقه باندي راجح جانب دئ او نه جوړېدل يې مرجوح جانب دئ رسول الله ﷺ دفتنې دويري څخه مرجوح جانب غوره کړ، او په همدې مرجوح جانب يې عمل وکړ او راحج جانب يې پرېښودئ.

همدا دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت سوی دئ ،چي ده مبارک يو وخت په سفر کي څلور رکعته لمونځ ادا کړ، چاپوښتنه ځني وکړه ،چي تاسو خو پر حضرت عثمان رضي الله عنه باندي له دې امله نيوکه کول

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي هغه به په سفر کي ځلور رکعته لمونځ اداکاوه او اوس تا خپله په سفر کي ځلور رکعته لمونځ ادا کړ، دا ولي؟ ده مبارک په جواب کي وويل ،چي دا کار مي ځکه وکړ، ،چي دشر څخه وېرېدلم نو په دې وجهه ،چي شر او فتنه رامنځته نه سي نو ځکه مي ځلور رکعته لمونځ ادا کړ.

په پورته روايت کي که وکتل سي معلومه خبره ده ،چي دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه په آند په سفر کي ځلور رکعته لمونځ کول مرجوح قول دئ اودوه رکعته لمونځ کول راجح قول دئ ده مبارک له دې امله ،چي فتنه رامنځته نه سي اوشر پېښ نه سي په مرجوح قول يې عمل وکړ او راجح قول يې پرېښودئ.

په هرصورت دپورته روايتونو څخه معلومېږي ،چي که دشر او دفتنې دپېښېدو وېره وه نو په مرجوح قول باندي عمل کول هم جايز دئ بلکي غوره او اولي کاردئ.

که ،چيري داسي و ،چي په مرجوح قول باندي دعمل کېدو لپاره هيڅ لاره نه وه يعني داچي واجب پاتېدئ دواجب پاتېدو ګناه رامنځته کېدل ،دمرجوح قول لپاره دقياس پرته بل دليل نه و او دراجح قول لپاره صحيح حديث ددليل په توګه موجود و په داسي حالت کي دشک پرته په صحيح حديث باندي عمل کېږي او تقليد په دغه وخت کي بېخي جايز نه دئ ځکه اصل دين قرآن او حديث دئ ، دتقليد اصلي مقصد هم دادئ ،چي په قرآن او حديث باندي په صحيح ډول ، سلامتۍ او اسانۍ سره عمل راسي ،په داسي حالت کي ،چي دراجح قول لپاره قوي ، صريح او صحيح حديث موجود وي ، دمرجوح قول لپاره هيڅ دليل موجود نه وي بيا هم په مرجوح قول باندي عمل کول او تقليد په وجه ټينګ پر درېدل دهغه تقليد بلل کېږي ،چي په قرآن حديث او دعلماوو په ويناوو کي يې بدي بيان سوې ده ، پاته دي نه وي ،چي

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه خبره ديادولو وړه ده هغه داچي په داسي مسئله كي ،چي تقليد پرېښودل سي دخپل امام په وړاندي گستاخي ، بې ادبي او يا په زړه كي بدگماني ،چي زمااما م دحديث څخه مخالفت كړى دئ جايز كار نه دئ ځكه كېداى سي ،چي دا حديث ده ته رسېدلى نه وي ، يا په ضعيف سند سره ورته رسېدلى وي او يا ده په كومه شرعي قرينه ماول كړى وي له همدې امله دى معذور بلل كېږي ، بې ادبي ورسره كول او يا بدي خبري ورته كول جايز كار نه دئ ، داخبره هم بايد ياده سي ،چي دامام په علمي كمال كي نقص پيدا كول هم بې ادبي ده ځكه داسي پيښ سوي دي ،چي لوړو او مخورو اصحبانو ته تر يو وخته پوري احاديث نه وه رسېدلي ، ددوى ددغه حديثونو نه رسېدل ددوى علمي كمال كوم تاوان نه دئ رسولى او نه چا ددوى پر علمي كمال باندي دنقص خبره كړې ده سره ددې ،چي ددوى علمي كمال منل سوى و.

همدا ډول هغه مقلد ته بد رد ويل جايز نه دي ،چي دخپل امام پر خبره كلك ولاړ وي ، كلك مقلد وي او دده گومان داوي ،چي دده دامام خبره دحديث څخه مخالفه نه ده او دده سره هم دومره علم نه وي ،چي دحديث او دخپل امام دقول ترمنځ دي توپير وكړي ، په پوره تفصيل دي يې پوه سي ، دغه مقلد دحديث صحت ته هم قايل وي مگر دده پر خپل امام باندي نېک گومان وي ،چي زما امام دشريعت حكم دقرآن او حديث سره برابر كړى دئ زه دخپل امام دقول پوره اطاعت كوم، داسي مقلد ته بدرد ويل جايز نه دئ ځكه دى هم په شرعي دليل باندي متمسک دئ او دايې هوډ دئ ،چي دشريعت اتباع وكړي.

همدا ډول هغه چا ته هم بدرد ويل جايز نه دي ،چي ديوه قوي حديث په وجه يې دخپل امام تقليد په يوه خاصه مسئله كي پرې ايښى وي ځكه

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي اختلاف داسلافو علماوو ځخه را روان دئ ددغه اختلاف اړونده علماوو ويلي دي :

خپل مذهب ظناً صواب ګڼل او محتمل خطاګڼل، بل مذهب ظناًخطا ګڼل او محتمل صواب ګڼل .

يعني داچي په غالب ګومان باندي خپل مذهب حق ګڼل اوپه لږ شک او احتمال سره خطا ګڼل ، بل مذهب په غالب ګومان سره خطا ګڼل او په لږ شک او احتمال سره حق ګڼل.

دپورته خبري ځخه هغه نيوکه هم دفعه سوه ،چي ټول مذهبونه حق دي نو بيا ولي پر يوه مذهب باندي عمل وکړل سي؟

لنډه داچي کله داخبره ثابته سوه ،چي بل هم دصواب احتمال لري نو دچا تضليل ، تفسيق کول او يا دبدعتي او وهابي لقب ورکول جايز نه دي ، همدا ډول دهغو سره حسد او عناد جايز نه دئ ، دهغو غيبت کول ، طعن او لعن پر ويل هم جايز نه دي.

دايوه خبره لازمي ده هغه داچي که څوک په عقايدو کي مخالفت وکړي او يا په اجتماعي اسلامي شيانو کي مخالفت وکړي او يا سلف صالحينو ته بد رد ووايي داسي کس داهل السنت والجماعت له ډلي ځخه وتلی دئ ځکه اهل السنت والجماعت هغه کسان دي،چي په عقايدو کي اصحابانو رضي الله عنهم پر طريقه روان وي ددوی مبارکانو دعقايدو ځخه هيڅ مخالفت نه کوي له همدې امله داسي څوک داهل سنت والجماعت ځخه وتلی دئ او دبدعتيانو په ډله کي داخل دئ همدا ډول هغه څوک هم ډېر بد دئ ،چي په تقليد کي زياتی کوي ، دقران او حديث په مقابل کي تقليد غوره کوي قرآن او حديث پرېږدي ، ددغه

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه ډلو څخه په کلکه باید ځانونه وساتل سي او ددوی سره دمناظرې ، خبرو او استدلال څخه هم باید ځانونه وساتل سي.(۱)

حقیقت دادئ ،چي مولانا تهانوي رحمه الله دالله جل جلاله په مرسته داسي داعتدال لاره څېرلې اوبیان کړې ده ،چي که دزړه له کومي عمل په وکړل سي دمسلمانانو ډېري خپل منځی شخړي او جنجالونه به له منځه ولاړ سي.

دپورته شرطونو په شتون کي متبحر في مذهب عالم کولای سي ،چي په یوه مسئله کي ،چي قوي صریح او صحیح حدیث دلیل ولري دخپل امام څخه مخالفت وکړي ، سره ددې ،چي دغه عالم په دغه مسئله کي دخپل امام څخه مخالف سو خو بیا هم په ټولیزه توګه ورته مقلد عالم ویل کېږي، لکه ،چي ډېرو حنفي علماوو په ډېرو مسئلو کي دامام ابوحنیفة رحمه الله قول پرې ایښی دنورو علماوو پر قول یې فتوا کړې ده دمثال په ډول امام ابوحنیفة رحمه الله فرمایي: دانګورو پرته که دنورو شیانو دشرابو څخه دومره قدر وڅیښل سي ،چي محض قوت په حاصل سي جایز دئ ، دامام ابوحنیفة رحمه الله ددغه قول څخه فقهاء کرام مخالف دي دخپل امام قول یې پرې ایښی دئ دنورو مذهبونو په رڼاکي یې دټولو شرابو پر حرمت باندي پرېکړه کړې ده او کوم شراب ،چي په کمه اندازه امام ابوحنیفة رحمه الله جایز کړي دي دوی حرام بللي دي ، همدا ډول دامام ابوحنیفة رحمه الله پر مذهب باندي زراعت (بزګري) جایز کار نه دئ ، مګر دده مبارک ددې قول څخه احناف علماء اوښتي دي او پرېکړه

(۱): الاقتصاد في التقلید والاجتهاد ، دحضرت مولانا تهانوي رحمه الله تالیف ، ص: ۴۲ تر تر ۴۵ ، اوم مقصد.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې کړې ده ،چي په بزګري کي د حاصل متناسب (تاکلې برخه) اخیستل روا کار دئ.

دادوه مثالونه ،چي ذکر سوه دا داسي مسئلې دي ،چي د ټولو متاخرینو علماوو پر اتفاق دئ که نه نو په انفرادي ډول داسي ډېري مسئلې سته ،چي فقهاوو دیوه صحیح حدیث په وجه خپل مذهب پرې ایښی وي او په حدیث یې عمل کړی وي خو دا خبره ډېره لازمي ده ،چي دا ډېر نازک کار دئ هر چا ته دا پکار نه ده ،چي ځان ته دي متبحر عالم وو ایي او ځان دي ددې منصب څښتن او اهل وګڼي ځکه دا کار هرڅوک نه سي کولای هیچا ته جایزه نه ده ،چي دپورته شرایطو دپروا او رعایت پرته په شرعي احکامو کي لاس وهنه او تصرف وکړي.

مجتهد في المذهب

دریمه درجه:

دتقلید دریمي درجې ته مجتهد في المذهب تقلید ویل کېږي مجتهد في المذهب هغه چا ته ویل کېږي ،چي د استدلال او استنباط په بنسټیزو مسائلو کي دیوه مجتهد په مطلق ډول سره مقلد وي مګر دهغو اصولو او قواعدو لاندي په کښته جزي مسائلو کي ددې اهلیت او وړتیا لري ،چي په مستقیم ډول سره دقرآن ،حدیث او داصحابانو رضي الله عنهم داثارو څخه دمسائلو استنباط وکړي ، له همدې امله داسي عالم دخپل امام سره په ډېرو فروعي مسائلو کي اختلاف لري خو په ټولیزه توګه داصولو په لحاظ داسي چا ته مقلد ویل کېدای سي لکه په حنفي فقه کي امام ابویوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله ، په شافعي فقه کي امام مزني رحمه الله او امام ابوثور رحمه الله ، په مالکي فقه کي امام

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخنون رحمه الله او امام ابوالقاسم رحمه الله ، په حنبلي فقه کي ابراهیم الحربي رحمه الله او امام ابوبکر الاثرم رحمه الله.

ابن العابدین رحمه الله دپورتنیو علماوو دپېژندګلوی په اړه داسي لیکي:

الثانية طبقة المجتهدين في المذهب كابي يوسف رحمه الله ومحمد رحمه الله وسائر اصحاب ابي حنيفة رحمه الله القادرين علي استخراج الاحكام عن الادلة المذكورة على حسب القواعد التي قررها استاذهم ، فانهم وان خالفوه في بعض احكام الفروع ولكنهم يقلدونه في قواعد الاصول.([1])

ژباړه : دوهمه طبقه مجتهدین في المذهب دي لکه ابویوسف رحمه الله ، امام امحمد رحمه الله او دامام ابوحنیفة رحمه الله نور اصحاب ،چي داحکامو پر استنباط باندي دیادو دلایلو په رڼا کي توانایي لري دهغو اصولو پر بنسټ ،چي استاذانو ورته ټاکلي دي ، دغه علماء که څه هم په فروعي مسائلو کي دخپلو امامانو څخه مخالف دي مګر دوی په اصولو کي دخپلو امامانو تقلید کوي او مقلدین ورته ویل کېږي.

همدا لامل دئ ،چي مجتهد في المذهب ته داصولو په لحاظ مقلد ویل کېږي او دفروعو په لحاظ مجتهد ورته ویل کېږي. همدا وجه ده ،چي دامام ابویوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله سره ددې ،چي حنفیان دي بیا هم دامام ابوحنیفة رحمه الله سره په ډېرو فروعي مسائلو کي اختلاف لري.

[1]: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين ، ص : ۴ ، ط : دارالاشاعة کراچي ، سنة ۱۳۷۸ هـ

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهد مطلق تقلید

څلورمه درجه:

دا دتقلید وروستۍ او اخره درجه ده ، مجتهد مطلق هغه کس ته ویل کېږي ،چي په ده کي داجتهاد ټول شرطونه موجود وي ، نوموړی عالم دخپل علم او فهم په متټ کولای سي ،چي داستدلال اصول دقرآن او حدیث څخه وضع کړي ، تر دغه اصولو لاندي کولای سي ،چي شرعي احکام دقرآن او حدیث څخه استنباط کړي لکه امام ابوحنیفة رحمه الله ، امام شافعي رحمه الله ، امام مالک رحمه الله ،امام احمد بن حنبل رحمه الله او داسي نور وتلی علماء ، دغه علماء که څه هم په فروعي او اصولي مسائلو کي مجتهدین بلل کېږي مګر بیا هم دوی ته یو ډول مقلدین ویل کېږي ځکه کومه مسئله ،چي په څرګند ډول په قرآن او حدیث کي واضح سوې نه وي نو د غه علماء ددې پرځای ،چي دخپلي رایي او قیاس څخه کار واخلي او فیصله وکړي هڅه کوي ،چي دمبارکو اصحبانو رضي الله عنهم څخه داسي قول یا فعل پیدا کړي ،چي داړونده مسئلې حل پکښې وي ، که دوی ته دیادي مسئلې دحل لپاره داصحابانو مبارکانو قول یا فعل په لاس ورغلی نو دوی دخپلي رایي او قیاس پرځای ددغه اصحابانو رضي الله عنهم دقول یا فعل په رڼا کي فیصله کوي او ددې لپاره زیات شمېر مثالونه هم سته ،چي ځیني یې په لاندي ډول دي:

۱: لومړی مثال هغه مکتوب دئ ،چي حضرت عمر رضي الله عنه دقاضي شریح په نوم لیکلی او استولی و، امام شعبي رحمه الله دغه بیان په لاندي ډول کوي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنِ الشَّعْبِىِّ عَنْ شُرَيْحٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَيْهِ : إِنْ جَاءَكَ شَىْءٌ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَاقْضِ بِهِ وَلاَ تَلْتَفِتْكَ عَنْهُ الرِّجَالُ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَانْظُرْ سُنَّةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَاقْضِ بِهَا ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِيهِ سُنَّةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَانْظُرْ مَا اجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ فَخُذْ بِهِ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- وَلَمْ يَتَكَلَّمْ فِيهِ أَحَدٌ قَبْلَكَ فَاخْتَرْ أَىَّ الأَمْرَيْنِ شِئْتَ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تَجْتَهِدَ رَأْيَكَ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَتَقَدَّمْ ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأَخَّرَ فَتَأَخَّرْ ، وَلاَ أَرَى التَّأَخُّرَ إِلاَّ خَيْراً لَكَ.(۱)

ژباړه : حضرت شریح رحمه الله فرمايي: ماته عمر رضي الله عنه يو ليک راولېږئ په ليک کي يې راته ليکلي وه : که ،چيري تاته کومه مسئله راسي نو که يې حل په قرآن کي و نو دقرآن په رڼا کي يې پرېکړه وکړه خو دخلکو شخصي رايي تا دقرآن دفيصلې څخه ونه باسي او که په قرآن کي دغه مسئله حل نه وه نو بيا درسول الله صلی الله علیه وسلم سنتو ته رجوع وکړه او دسنت رسول الله صلی الله علیه وسلم په رڼا کي پرېکړه وکړه ، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي يې حل نه و نو بيا يې پر داسي ډول باندي حل کړه ،چي مخکني خلک پر متفق سوي وي او عمل په وکړه، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي نه وه او نه درتا وړاندي کوم چا په دې اړه پرېکړه کړې وه نو بيا يوه ددې دوو خبرو څخه ياد وساته ياداچي دغه مسئلې دخپلې رايي مطابق حل کړه او يا ځان ځني وساته او زه ستا لپاره دا وروستۍ خبره خوښوم.

(۱): سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ٥٥ ، ح : ۱۲۹ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ سره ددې ،چې حضرت شريح رحمه الله مطلق مجتهد و مګر بيا هم حضرت عمر رضي الله عنه هغه وخت دخپل نظر اجازه ورکړه ،چې داسلافو څخه دا ړونده مسئلې په اړه څه شي نه وي نقل سوى.

په پورته ډول دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه هم روايت مخکې دمطلق تقليد په مثالونو کې تېر سوى دئ.

۲: همدا ډول په سنن دارمي کې عبيدالله بن ابي يزيد رحمه الله فرمايي:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِى يَزِيدَ قَالَ : كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِذَا سُئِلَ عَنِ الأَمْرِ فَكَانَ فِى الْقُرْآنِ أَخْبَرَ بِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِى الْقُرْآنِ وَكَانَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– أَخْبَرَ بِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَعَنْ أَبِى بَكْرٍ وَعُمَرَ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ قَالَ فِيهِ بِرَأْيِهِ. (۱)

ژباړه : دعبدالله بن عباس رضي الله عنه څخه ،چې به کله ديوې مسئلې پوښتنه وسوه نو که به دهغې مسئلې حل په قرآنکريم کې و نو ده به لومړى دقرآنکريم په رڼا کې دهغې مسئلې حل کاوه که به په قرآن کې نه و نو بيا به يې درسول الله صلى الله عليه وسلم دسنتو مطابق هغه مسئله حل کول ، که به په سنتو کې دنبي صلى الله عليه وسلم هم نه وه نو بيا يې کتل که به دابوبکر رضي الله عنه يا عمر رضي الله عنه څخه کوم قول يا فعل ثابت و دهغه په رڼا کې به يې حل کول ، که به ددوى مبارکانو څخه څه شي ثابت نه و نو بيا به يې په خپله رايه اجتهاد کاوه.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه مطلق مجتهد و مګر ده لومړيتوب دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه قولونو ته ورکاوه او ددوى تقليد به يې کاوه ،که به دهغو څخه څه شى ثابت نه و بيا يې خپلي رايي او نظر ته رجوع کول.

---

[1] سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۵۵ ، ح : ۱٦۸ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : همدا ډول په سنن دارمي کي روایت دي:

.... عَنِ الشَّعْبِىِّ قَالَ : جَاءَهُ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ عَنْ شَىْءٍ ، فَقَالَ : كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ يَقُولُ فِيهِ كَذَا وَكَذَا. قَالَ : أَخْبِرْنِى أَنْتَ بِرَأْيِكَ. فَقَالَ : أَلاَ تَعْجَبُونَ مِنْ هَذَا؟ أَخْبَرْتُهُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَيَسْأَلُنِى عَنْ رَأْيِى ، وَدِينِى عِنْدِى آثَرُ مِنْ ذَلِكَ ، وَاللَّهِ لأَنْ أَتَغَنَّى أُغْنِيَّةً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُخْبِرَكَ بِرَأْيِى (۱)

ژباړه : حضرت شعبي رحمه الله ته یو کس راغلی دیوې مسئلې په اړه یې پوښتنه ځني وکړه ،چي شعبي رحمه الله جواب ورکړ او ورته وې ویل ،چي دابن مسعود رضي الله عنه نظر په دې اړه داسي دئ ، هغه سړي ورته وویل : په دې اړه ستا څه نظر دئ؟ ده په جواب کي ورته وویل: تاسو ولي ودې کس ته تعجب نه کوئ ؟زه ورته دابن مسعود رضي الله عنه نظر وایم دی راته وایي په دې مسئله کي ستا څه نظر دئ؟ په الله جل جلاله قسم کوم ،چي که ته ماته سندري ووایي ماته ددغه سندري اوربدل تردې ښه دي ،چي زه خپل نظر ددغه مسئلې په اړه ووایم.

شعبي رحمه الله هم مطلق مجتهد و دامام ابوحنیفة رحمه الله استاد و مګر ده لومړيتوب دابن مسعود رضي الله عنه قول ته ورکاوه ، دهغه تقلید ته یې تر خپل نظر زیات اهمیت ورکاوه.

۴ : امام بخاري رحمه الله په کتاب الاعتصام بالکتاب والسنة کي ددې آیت په تفسیر کي ،چي الله جل جلاله فرمایي:(واجعلنا للمتقین اماما) دمجاهد رحمه الله قول تعلیقا رانقل کړی دئ ،چي وایي:

ائمة نقتدي بمن قبلنا ويقتدي بنا من بعدنا.

---

(۱): سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۴۵ ، ح :۱۰۹، باب تورع عن الجواب فیما لیس فیه کتاب ولاسنة ، ط : مدینة المنورة

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اې الله جل جلاله! موږ داسې امامان جوړ کړې ،چې موږ په هغه چا پسې اقتدا وکړو ،چې تر موږ مخکې تېر سوي دي او په موږ پسې هغه کسان اقتدا وکړي ،چې تر موږ وروسته راځي.

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمایي:

دمجاهد رحمه الله پورتنی قول ابن جریر رحمه الله ، فاریابي رحمه الله او نورو علماوو په صحیح سند سره روایت کړی دئ.

ورپسې ابن حجر رحمه الله دپورتنی آیت دتفسیر اړونده نور آثار هم رانقل کړي دي او بیا یې دابن ابي حاتم رحمه الله په حواله دسدي رحمه الله دا قول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمایي:

ليس المراد ان نؤم الناس وانما ارادوا اجعلنا ائمة لهم في الحلال والحرام يقتدون بنا فيه.

ژباړه : ددې مراد دا نه دئ ،چې موږ دخلکو امامت وکړو بلکې مراد یې دادئ ،چې اې الله جل جلاله! موږ په حلال او حرام کي امامان جوړ کړي ،چې دوی په موږ پسې اقتداوکړي.

ابن ابي حاتم رحمه الله دجعفر بن محمد رحمه الله داقول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمایي:

معناه اجعلني رضا فاذا قلت صدقوني وقبلوا مني.(۱)

ژباړه : (دپورتنی آیت) معنا داده ،چې ماته په خلکو کې مقبولیت راکړي ، کله ،چې زه خبره وکړم خلک یې تصدیق کړي او زما څخه یې قبوله کړي.

په هر صورت دپورتنی آیت دتفسیر اړونده خو دنورو علماوو داقوالو ذکر استطرادادا وسو مګر اصلي مطلب داو ،چې حضرت مجاهد رحمه الله

[1]: فتح الباري للحافظ ابن جریر رحمه الله ، ج : ۱۳ ، ص : ۲۱۰، ۲۱۱، ط : میریه.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وګڼل ،چي دی په پخوانيو خلکو پسي اقتداء او تقليد وکړي، دوروسته خلکو لپاره يې هم دا خوښه کړه ،چي هغوی دي په مخکنيو امامانو پسي اقتدا وکړي سره ددې ،چي امام مجاهد رحمه الله مجتهد مطلق دئ او دعامو علماوو او عامو خلکو لپاره دتقليد يو مثال دئ.

پر تقليد باندي شکونه او نيوکي

په تېرو پاڼو کي ،چي په کوم ډول دتقليد حقيقت څرګند سوی دئ ، دقرآن او حديث څخه ،چي کوم مثالونه راوړل سوي دي ، دتقليد اړونده ،چي دمقلد کومي درجاتي او احکام بيان سوي دي که هغه په پوره ډول په ذهن کي ونيول سي نو کوم شبهات او اعتراضونه ،چي پر تقليد باندي واردېږي هغه خپل دفعه کېږي او له منځه ځي خو بيا هم مناسبه داده ،چي ځيني هغه اعتراضونه په خاصه توګه راوړل سي ،چي په زړه کي زيات را وړاندي کېږي يا په عمومي توګه دمخالفو حضراتو پر ژبو باندي زيات جاري وي او هر وخت يې په شد او مد سره بيانوي.

په قرآنکريم کي دپلرونو او نيکه ګانو تقليد

۱: لومړی اعتراض پر تقليد باندي داکېږي ،چي قرآنکريم دتقليد بدي په لاندي آيت کي بيان کړې ده:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ. ([1])

[1]: سورة بقرة ، اية ۱۷۰

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي دوی ته وويل سي : دهغه احکامو پيروي وکړئ ،چي الله جل جلاله نازل کړي دي ، دوی وايي موږ دهغه څه پيروي کوو ،چي زموږ دخپلو پلرونو او نيکونو تګ لاره وه ، که څه هم ددوی پلرونه په هيڅ شي نه پوهيږي او نه پر هدايت وي.

مخکي ،چي کومي څيړني دتقليد په اړه وسوې که هغو ته دوکتل سي او دانصاف په نظر غور باندي وسي په ښکاره توګه داشبه ليري کيږي ،چي (معاذالله) داامامانو تقليد کونکي هم تر دې آيت لاندي دي.

دلاسپيناوي په موخه بايد ووايو ،چي لومړی خو کوم آيت ،چي ذکر سوی دئ او په آيت کي ،چي کوم څوک ښودل سوي دي هغه مشرکان دي يعني داچي په دغه آيت کي بنستيزي عقيدې ښودل سوي دي لکه توحيد ، رسالت ، دآخرت بيان او داسي نور، کله ،چي به مشرکانو ته دتوحيد دعوت ورکړل سو دهغه احکامو دپلي کېدو دعوت به ورکړل سو کوم ،چي دالله جل جلاله دلوري څخه نازل کړل سوي وه دوی به خپل پلرونه او نيکونه بهانه کړل ،چي زموږ دغه دشرک عقيده موږ ته دپلرونو او نيکونه څخه په ميراث پاته ده ، موږ دهمدغه عقيدې پيروي کوو ،چي موږ ته راپاته ده ، دتوحيد عقيده موږ نه سو منلای حاصل داچي مشرکانو به ويل ،چي موږ په دغه بنيادي عقيدو کي لکه توحيد او رسالت موږ دالله جل جلاله دلوري څخه عقيده نه منو دخپلو پلرونو عقيده منو. زموږ په آند هم داخبره ده ،چي په اسلامي دين کي په بنيادي عقيدو کي تقليد حرام دئ ، زموږ دفقه شريفي ټولو علماوو دا مسئله ليکلې ده ،چي په عقايدو او ضروري شيانو کي تقليد نه سي راتلای ځکه دا شيان نه داجتهاد محل کېدای سي او نه دتقليد ، دمثال په ډول امير بادشاه بخاري رحمه الله دتحرير اصول په شرح کي ليکي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فيما يحل الاستفتاء فيه)الاحكام الظنية لاالعقلية المتعلقة بالاعتقاد فان المطلوب فيها العلم (علي) المذهب (الصحيح) فلايجوز التقليد فيها بل يجب تحصيلها بالنظر الصحيح... (كوجود ه تعالى).([1])

ژباړه : هغه مسائل ،چي پوښتنه پکښي کول جايز دي هغه ظني احکام دي ، نه هغه عقلي احکام دي ،چي په عقيده پوري اړه لري ځکه په دغه شيانو کي قطعي علم پکار دئ، همدا صحيح مذهب دئ ،چي په اعتقاد کي تقليد جايز نه دئ ، بلکي په دغه اعتقاداتو کي اختيار او خپلواکي په صحيح استدلالاتو باندي پکار دئ لکه د الله جل جلاله وجود.

کوم تقليد ،چي په پورته آيت کي ياد سوی دئ او بد تقليد ورته ويل سوی دئ هغه تقليد دئ ،چي زموږ امامانو هم ناجايز کړی دئ او بد يې ورته ويلي دي لکه خطيب بغدادي رحمه الله ،چي په اصول عقايد کي دغه تقليد ناجايز بللی دئ او په پورتني آيت باندي يې دليل ويلی دئ.([2])

دوهمه خبره داده ،چي په پورتني آيت کي الله جل جلاله دتقليد بدي بيان کړې ده او ددغه تقليد دبدی لپاره يې دوه سببونه ښودلي دي لومړی داچي کافرانو دهغو احکامو څخه انکار کاوه کوم ،چي د الله جل جلاله دلوري څخه نازلېدل ددغه نازل سوو احکامو پر ځای يې دخپلو پلرونو اونيکه ګانو باطل احکام منل يعني دالهي احکامو څخه منکر وه کفري احکام يې منل ، دوهم سبب الله جل جلاله دا ښودلی دئ ،چي ددغه کافرانو پلرونه او نيکه ګان دعقل او هدايت دواړو څخه خالي وه، موږ ،چي کله تقليد کوو دغه دوه سببونه دواړه مفقود دي ځکه هيڅ يو مقلد داسي نه وايي

---

[1]: تيسير التحرير ، لامير بادشاه الحنفي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۳، دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: التقرير والتحبير لابن امير الحاج ، ج : ۳ ص : ۳۴۳.

[2]: الفقه والمتفقه ، ج : ۲ ، ص : ٦٦.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي موږ الهي احکام نه منو ، دالله جل جلاله او رسو ل الله صلی الله علیه وسلم خبره نه منو او پر ځای يې دخپل مشر يا امام خبره منو بلکي هر مقلد دخپل امام خبره دقرآن او حديث دشارح په توګه مني او بيا دهغه تشريح په رڼا کي په قرآن او حديث باندي عمل کوي ، همدا ډول دوهم سبب هم دلته مفقود دئ ځکه کوم کسان ،چي دحق ځبنتنان دي هغوی بالکل ددې خبري څخه مخ نه اړوي ،چي هغه امامان ،چي تقليد يې کېږي که څه هم هر څومره اختلاف ورسره لري مګر ددغو امامانو عزت او منزلت ته په اهتمام سره قايل دي ، هيڅوک ددوی پر قدر او منزلت باندي سترګي نه پوټوي ،څوک ،چي ددوی تقليد دکافرانو دتقليد سره ايږدي او دوی دکافرانو دګمراهانو پلرونو او نيکونو سره برابروي دا ډېره دظلم او ګناه خبره ده.

داحبارو او رهبانو تقليد

۲: ځيني خلک داامامانو پر تقليد باندي لاندي آيت دليل وايي:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.([1])

ژباړه: دوی خپل علماء او تارک الدنيا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدايان ګڼلي دي.

مخکي موږ پردې خبره باندي په تفصيل سره خبري کړي وې ،چي ديوه مجتهد تقليد په دې معنا نه دئ ،چي مجتهد دشرعي قانون بنسټ ايښودونکی دئ بلکي دمجتهد تقليدپه دې معنا دئ ،چي نوموړی مجتهد دشرعي قانون شارح او تفصيل ورکونکی دئ نه داچي نوموړی

---

[1]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد دقانون له سره جوړوي ، دداسي مجتهد اتباع په پورته معنا کېږي، مجتهد خپل ځان په ذاتي اعتبار سره واجب الاتباع نه بولي بلکي دقرآن او حدیث ،چي ده کوم تشریحات او څرنګوالی کړی دئ خلک دهغو تشریحاتو پیروي کوي ، دغه مجتهد ته دشارع په سترګه نه ګوري.

زما پرپورته تبصره باندي مولانا اسماعیل سلفي یو اعتراضیه مضمون لیکلی دئ نوموړی عالم لیکلی دي ،چي پورته تبصره په کټ مټ ډول هغسي ده لکه برېلویان ،چي وایي: موږ اهل قبور خدایان نه بولو ، نه مزارونه او خانقاوي مستقل بالذات خدای بولو بلکي موږ دلته مجازا خدای ګڼو او یا دنائب عقیده لرو، اویا وایي ،چي موږ په دغه شیانو سره توسل کوو او یا وایي ،چي دغه شیان والله جل جلاله ته زموږ شفاعت کوي او داسي نور خو دا ټوله شیان دشرک لاري خلاصوي ، برېلویان دشرک دلارو دخلاصېدو لپاره ډول ، ډول حیلې جوړوي نو په دې بنیاد پورته تبصره همداسي ده.(۱)

دپورتنی سوال په جواب کي باید وویل سي ،چي که برېلویانو د (بالذات) او یا (بالواسطه) استعمال غلط ځای کړی وي نو ددې معنا خو دانه ده ،چي هر چا که د (بالذات) او یا د(بالواسطه) نوم یاد کړ، هغه نو دبرېلویانو په څېر کړنه کړې ده دلا بنه سپیناوي لپاره ویلای سو ،چي علامه ابن تیمیة رحمه الله داسي څوک ،چي دبرېلویت سایه لاهم باندي سوې نه وه هغه هم دغه اصطلاح یاده کړې ده او وایي:

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۳۸ دمولانا محمد اسماعیل سلفي لیکنه، مکتبة نذیریه ، ،چیچا وطني.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

انما یجب علي الناس طاعة الله ورسوله وهؤلاء اولو الامر الذین امر الله بطاعتهم ... انما تجب طاعتهم تبعا لطاعة الله ورسوله لااستقلالا.([1])

ژباړه: بېشکه دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ اطاعت پر خلکو باندي واجب دئ، دعلماوو او حُکامو اطاعت هم الله جل جلاله امر کړی دئ... ددوی اطاعت دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ داطاعت تبعه دئ، ددوی اطاعت مستقل بالذات نه دئ.

علامه ابن تیمیة رحمه الله په خپله مستقل بالذات او بالواسطه اطاعت یاد کړی دئ نو دې ته دبریلویانو په څېر فقره ویل کېږي.

علامه ابن تیمیه رحمه الله په بل ځای کي فرمایي:

فطاعة الله ورسوله وتحلیل ما احله الله ورسوله وتحریم ما حرمه الله ورسوله وایجاب ما اوجبه الله ورسوله واجب علي جمیع الثقلین الانس والجن واجب علي کل احد في کل حال سرا وعلانیة لکن لما کان من الاحکام مالایعرفه کثیر من الناس رجع الناس في ذالک الي من یعلمهم ذالک لانه اعلم بما قال الرسول واعلم بمراده: فائمة المسلمین الذین اتبعوهم وسائل وطرق وادلة بین الناس وبین الرسول یبلغونهم ما قاله ویفهمونهم مراده بحسب اجتهادهم واستطاعتهم، وقدیخص الله هذا العالم من العلم والفهم ما لیس عند الاخر.([2])

ژباړه: دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ اطاعت کول، کوم شیان، چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ حلال کړي دي هغه حلال بلل، کوم شیان، چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ حرام کړي دي هغه حرام بلل او هغه شیان، چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ واجب بللي دي هغه واجب بلل- دغسي کړني پر انسان او پیري دواړو باندي واجب دي په پټه او ښکاره پر واجب دي مګر یوه خبره سته هغه داچي ځیني داسي احکام سته، چي ډېر خلک نه

[1]: فتاوی ابن تیمیة رحمه الله، ج: ۲، ص: ۴۶۱.
[2]: فتاوای ابن تیمیة رحمه الله ج: ۲، ص: ۲۳۹

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پوهیږي نو هغه چا ته رجوع کوي ،چي هغه په دغو مسائلو باندي پوهیږي ځکه داسي علماء درسول اللهﷺ په ویناو باندي ښه پوهیږي او مراد یې ښه ورته معلوم وي ، دمسلمانانو امامان ،چي دوی یې پیروي کوي په حقیقت کي دوی درسول اللهﷺ او دخلکو ترمنځ دوسیلو حیثیت لري او درهنمود حیثیت لري، دوی هڅه کوي ،چي مسلمانانو ته درسول اللهﷺ لارښووني ورسوي او دخپل توان په اندازه دوی درسول اللهﷺ د لارښوونو په اصلي مراد پوه کړي، کله داسي وي ،چي اللهﷻ ځینو خلکو ته داسي علم او فهم ورکړی وي ،چي دنورو سره نه وي.

تاسو ښه فکر وکړئ ،چي مقلدین له دې څخه زیات نور څه وایي؟ دکتاب په پیل کي ،چي موږ دتقلید کوم حقیقت بیان کړی دئ هغه یو وېښته هم ددې څخه زیات نه دئ.

حقیقت دادئ ،چي دمستقل بالذات او بالواسطه ترمنځ توپیر کول هغه وخت غلط دئ ،چي یوازي دغه توپیر دیوې بهانې په توګه استعمال کړل سي که نه نو پر بالواسطه باندي باید هغه احکام تطبیق کړل سي کوم ،چي پر بالواسطه باندي تطبیق کېږي. مقلدین بېخي ددې کار خلاف دي او یوازي دخولې خبره نه بلکي مخکي موږ پوره ددې خبري څرنګوالی وکړئ ،چي امامان بالذات واجب الاطاعة نه دي ، موږ دتقلید لپاره لاندي ټکي لازمي بللي دي:

۱ : ددین په بنسټیزو عقایدو کي تقلید جایز نه دئ.

۲ : ددین ،چي کوم احکام دتواتر په طریقه سره ثابت دي په هغو کي دهیچا تقلید نه سي کېدای او نه جایز دئ.

۳ : دقرآن او حدیث ،چي کوم نصوص قطعي الدلالت دي او څه معارض نه لري په هغه کي دهیڅ امام تقلید ته اړتیا نه سته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ : تقلید یوازي ددې لپاره دئ ،چي دقرآن یا حدیث دکوم متن څخه څو معناوي اخیستل کېږي نو په دغو معناوو کي دیوې دتاکلو لپاره ددې پرځای ،چي خپل ذهن او فکر په کارواچول سي دیوه مجتهد او امام نظر ومنل سي، اعتماد پروسي او عمل باندي وکړل سي.

۵ : دټول مسلمان امت له آنده ټوله مجتهدین دګناه څخه پاک دي او دخطا څخه پاک نه دي ځکه کېدای سي ددوی په اجتهادي کړنو کي دخطا احتمال شتون ولري.

٦ : که کوم متبحر عالم دیوه مجتهد خبره وویني ،چي دصحیح او صریح حدیث څخه خلاف وي ، معارض هم نه ولري نو دشرایطو په نظر کي نیولو سره ،چي بیان یې په پوره ډول مخکي تیر سو ـ دغه عالم به دمجتهد خبره پرېږدي او پرده باندي واجب ده ،چي په هغه صحیح حدیث باندي عمل وکړي.

که ددغه خبرو سره بیاهم تقلید شرک وي او پردې کار باندي دا الزام لګول کېږي ،چي مقلدینو خپل عالمان خدایان ګڼلي دي او دشرک وعید ورته اوربدل کېږي نو بیا په دنیا کي کوم داسي کار سته ،چي دشرک څخه خالي وي.

کوم کسان ،چي تقلید نه کوي هغو ته هم هیڅ چاره نسته ،چي په یو ډول نه په یو ډول ، په یو حیثیت نه په یو حیثیت په تقلید اخته کېږي ځکه غیر مقلدین ټوله داسي نه دي ،چي دمور دنس څخه عالم پیدا سوی دئ ، نه هرڅوک عالم جوړېدای سي ، که عالم هم سي نو هرځای ده ته دقرآن او حدیث ذخیره په لاس نه سي ورتلای لکه دغیر مقلدینو عام خلک ،چي دخپلو علماوو څخه پوښتني کوي.

غیرمقلدینو ،چي کومي فتاواوي نشر او خپرې کړي دي لومړی خو یې دټولو مسائلو لپاره دلایل نه دي ویلي که یې ویلي هم وي نو عام

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ،چيري ددې فيصله کولای سي ،چي ددوی دغه دلايل صحيح دي او که صحيح نه دي له همدې امله دعلماوو پر فهم او ذکاوت باندي اعتماد کول همدا دتقليد نوم دئ.

کوم خلک ،چي دغير مقلدينو علماء دي هغه دي په انصاف سره داخبره وکړي ،چي دوی دهري مسئلې دحل لپاره دقرآن او حديث څخه مسئله استنباط کولای سي ، دوی دومره توانايي لري ،چي دا کار ترسره کړي ، دوی که ددغه پوښتني په جواب کي پر حقيقت سترګي پټي نه کړي په انصاف جواب ووايي نو ددوی جواب به منفي وي. ښکاره خبره ده ،چي دغه غير مقلدين علماء خپله دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای بلکي دوی هم دپخوانيو علماوو کتابونو ته رجوع کوي خو يوازي دومره توپير لري ،چي دوی دحنفي ، مالکي ، حنبلي او شافعي علماوو پرځای دابن تيمية ، ابن حزم ، ابن القيم او قاضي شوکاني په څېر علماوو ته مراجعه کوي ، دوی په هره مسئله کي ددغه علماوو څېړني رانقلوي او دمسئلې حل په کوي ځکه دوی وايي ،چي پورتني علماء دقرآن او حديث ښه عالمان وه ، دوی وايي ،چي ددغه علماوو ويناوي دقرآن او حديث سره ټکر نه لري.

همدا ډول که دغه غيرمقلدينو علماوو ته ددې زمنه مساعده ،چي دحديثو ذخيره هرځای په لاس ورسي نو بيا ددوی سره خپله ځاني پوهه نسته بلکي دوی دحديث دمعلومولو لپاره دجرح او تعديل داامامانو تقليد کوي دمثال په ډول ځيني وخت غير مقلدين علماء يو حديث رد کړي او وايي ،چي داحديث ضعيف دئ ، که دده څخه پوښتنه وسي ،چي ددې حديث دضعف لپاره ته څه دليل لري؟ نو دی په جواب کي فقط دومري وايي ،چي فلاني محدث دا حديث ضعيف بللی دئ ، يا پر فلاني راوي باندي فلاني محدث جرح کړې ده کوم کسان ،چي دجرح

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تعديل په کتابونو کي معلومات لري هغو ته معلومه ده ،چي هر وخت دجرح او تعديل په کتابونو کي دجرح او تعديل لپاره دلايل موجود نه وي بالاخره ددغه فن د عالمانو پر تحقيق باندي اعتماد کېږي ، کله داسي وي ،چي ديوه صحيح حديث په مقابل کي بل په صحيح سند حديث راغلی وي نو غير مقلدين حضرات دغه دوهم حديث له دې امله ردوي ،چي فلاني محدث دغه حديث ته معلول يا مرجوح ويلي دي اوس نو که دغسي کړني ته تقليد نه ويل کېږي نو څه ورته ويل کېږي؟ که څوک په دغه موضوع کي پردوی باندي لاندنی آيت دليل وواييي:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.([1])

ژباړه : دوی خپل علماء او تارک الدنيا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدايان ګڼلي دي.

غيرمقلدين به پرته له دې څخه ،چي په جواب کي لاندي خبره وکړي بله دليل نه لري:

موږ ،چي داحاديثو په صحت او ضعف کي دجرح او تعديل دعلماوو او نورو محديثينو تقليد کوو يوازي يې له دې امله کوو ،چي دوی دفن ماهرين بولو مستقل بالذات ددوی اطاعت واجب نه بولو . حقيقت دادئ ،چي دژوند يوه برخه هم دتقليد څخه خالي نه ده که ،چيري تقليد په پوره ډول منعه کړل سي نو ددين او دنيا دواړه کارونه به يو هم پر مخ ولاړ نه سي.

دحضرت عدی بن حاتم رضي الله عنه حديث

[1]: توبة ، اية : ۳۱.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: کوم کسان ،چي دتقليد څخه مخالف دي هغو لاندي دعدي بن حاتمﷺ حديث ددليل په توګه زيات بيانوي:

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ يَا عَدِيُّ اطْرَحْ عَنْكَ هَذَا الْوَثَنَ وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةٌ { اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ } قَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا أَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ.[1]

ژباړه : حضرت عدي بن حاتمﷺ فرمايي: زه درسول اللهﷺ حضورته راغلم زما دسرو زرو صليب په غاړه و ، رسول اللهﷺ راته وفرمايل : اې عدي! دا بت وغورځوه او ما واورېدل ،چي رسول اللهﷺ لاندي مبارک آيت لوستی:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.[2]

ژباړه : اهل کتابو خپل علماء او تارک الدنيا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدايان ګڼلي دي.

بيا رسول اللهﷺ وفرمايل: اهل کتابو دخپلو علماوو او راهبانو پرستش نه کاوه بلکي کله ،چي به هغو کوم شي ورته حلال کړ، دوی به هم حلال ورته ويل او کوم شی ،چي به علماوو او راهبانو ورته حرام کړ، دوی به هم حرام ورته ويل.

حقيقت دادئ ،چي ددغه حديث دتقليد دامامانو سره هيڅ اړه نسته دراهبانو او امامانو توپير په پوره ډول سره بيان سو لکه دمخکني اعتراض په جواب کي چي يې سپيناوی وسو خو دلته فقط دومره خبره

---

[1]: رواه الترمذي، ح: ۳۰۲۰.

[2]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتول لازمي بولم ،چي درسول اللهﷺ مبارک ارشاد دهغه اهل کتابو په اړه دئ ،چي هغو دحلالو او حرامو واک او اختیار خپلو عالمانو او راهبانو ته ورکړی وو ، هغو خپل راهبان او پادریان دخپل قانون شارح نه بلکي بالذات دقانون جوړونکي بلل او دا یې عقیده وه ،چي ددوی پادریان او راهبان بېخي دهر ډول ګناه څخه معصوم اوپاک دي، دوی دحلالو او حرامو پوره اختیار خپلو پادریانو او راهبانو ته ورکړی و، دلاسپیناوي په موخه ویلای سو ،چي انسائیکلوپیډیا برناټانیکا دپاپ دصلاحیتونو په اړه داسي لیکي:

پاپ دعقایدو اړونده دمقتدر اعلي په حیثیت سره دهغه دلیل (AUTHORITY) او هغه دسپېڅلتیا (Infallblity) لرونکی دئ ،چي ټولي کلیسا ته په مجموعي توګه حاصل دئ ځکه پاپ دقانون جوړونکی (legislstor) ، همدا ډول دقاضي په څېر پور ه اختیارات لري ،چي دکلیساوو اجتماعي کونسل ،چي یې لري. دپاپ اقتدار اعلي اوحقوق لازمي دي په دې ډول ،چي دی دهر ډول ګناه څخه معصوم وګڼل سي او داحق ورکړل سي ،چي دټولو عقیده والو دعقاید اختیار لرلای سي او تغیر پکښي راوستلای سي.(۱)

همدا ډول په پورتنی کتاب کي دپاپ دمعصومیت تشریح داسي سوې ده:

۱: انسائیکلوپیډیا برناټانیکا ، ج : ۱۸ ، ص : ۲۲۲، ۲۲۳. مقاله پاپ ، سنة ۱۹۵۰.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رومن کاتولیک چرچ) دپاپ په پوره معصومیت قایل دئ ، بنسټیز مفهوم یې دادئ ،چي پاپ کله دټولو اهل عقیده لپاره کوم فرمان صادر کړي حتمي ده ،چي پاپ به هیڅ ډول غلطي نه وي کړې. (۱)

۱: تاسو وګورئ ،چي عیسایانو خپلو پاپانو ته کوم صلاحیتونه ورکړي وه او اوس یې هم ورکوي ، ایا ددې صلاحیتونو نسبت دمجتهدینو امامانو سره کېدای سي؟ (معاذ الله) هیڅکله نه. انساکلوپیډیا برناټیکا پاپ د پوره حجت په توګه مني او زموږ دامامانو قول هیڅکله په شریعت کي د حجت په توګه نه منل کېږي لکه د کتاب په پیل کي،چي دتقلید په تعریف کي داخبره ښځي ثرګنده سوه.

۲ : پاپ په پوره توګه داسي اختیار لري ،چي دټولو اهل عقیده لپاره داسي فرمان صادر کي ،چي په پوره ډول نافذ سي ددې برعکس مقلدین دمجتهدینو تقلید په عقایدو کي ښخي نه مني.

۳ : پاپ په خپل عیسایي مذهب کي دقانون جوړونکي په توګه منل سوی دئ خو په اسلام کي مجتهد ښخي ددې حق نه لري ،چي قانون جوړونکی وبلل سي بلکي دشرعي قانون شارح بلل کېږي لکه مخکي ،چي یې پوره تفصیلي بیان تېر سو.

۴ : عیسویان خپل پاپان ښخي معصوم او پاک ګڼي خو ټول مقلدین عقیده لري ،چي زموږ دامامانو اجتهاد هر ډول ،چي وي ددې امکان سته ،چي پکښې سهو او خطا راسي یعني خپل امامان په یقیني ډول سره معصوم نه ګڼي بلکي ظنا یې معصوم ګڼي.

۱: انسائیکلوپیډیا برناټانیکا ، ج : ۱۸ ، ص : ۲۲۲، ۲۲۳. مقاله معصومیت. (AUTHORITY)

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ : په عيسوي مذهب کي پاپ پوره اختيار لري ،چي دخپلو اهل عقيده په عقايدو کي تغير راولي او بيا اهل عقيده هيڅ حق نه لري ،چي يو وړېښته مخالفت وکړي خو ددې ځخه برخلاف زموږ په مذهب کي مقلد ته ددې مجال ستنه ،چي په خاصو وختونو کي دخاصو شرطونو په وجود کي خپل مذهب پرېږدي لکه مخکي ،چي يې بيان دتقليد ددرجو تر عنوان لاندي وسو.

که ځوک پورته پنځه فرقونه مطالعه کړي نو ثابته به سي ،چي زموږ دتقليد او دعيسايانود تقليد ترمنځ دمځکي او اسمان فرق دئ نو داچي دومره فرق ستنه نو بيا ځنګه ځوک پر موږ باندي دعدي بن حاتم ﷺ حديث تطبيقوي دا بيا جلا خبره ده ،چي ځوک په تقليد کي دومره جامد وي ،چي په هيڅ صورت کي دخپل امام خبره نه پرېږدي قرآن او حديث يې ببخي هېر وي خپل مجتهد قانون جوړونکى بولي اودخپل امام په اړه داسي عقيده لري لکه عيسويان ،چي يې دپاپ په اړه لري په داسي حالت کي نو بيا هيڅ شک نسته ،چي دعدي بن حاتم ﷺ حديث پر داسي چا باندي صادق دئ او هغه وعيد دغسي کس لره هم ستنه.

دحضرت عبدالله بن مسعود ﷺ سپيځلي وينا

۴ : غير مقلدين زيات ځايونه دعبدالله بن مسعود ﷺ حديث هم ددليل په توګه وړاندي کوي ،چي دى مبارک فرمايي:

لايقلدن رجل رجلا دينه ان آمن ، آمن وان کفر ، کفر.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : خامخا دي يو كس دبل كس په دين كي داسي تقليد نه كوي ،چي هغه ايمان راوړي دى هم ايمان راوړي كه هغه كافر سي نو دى هم كافر سي.

غير مقلدين دتقليد په بدي كي دابن مسعود ﷺ پورته وينا بيانوي ، ددوى څخه زموږ سوال دادئ ،چي دغه تقليد ،چي ابن مسعود ﷺ بيان كړى دئ دې ته څوك جايز تقليد وايي؟ ځكه دغه تقليد په ايمانياتو كي دئ او موږ وړاندي څو ځلي ويلي وه ،چي په ايمانياتو كي تقليد كول جايز نه دئ داچي دشرعي احكامو دمعلومولو لپاره داسلافو تقليد دئ په دې اړه خپله دعبدالله بن مسعود ﷺ لاندي مبارك ارشاد مطالعه كړئ:

وعن ابن مسعود قال : من كان مستنا فليسن بمن قد مات فإن الحي لا تؤمن عليه الفتنة . أولئك أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم كانوا أفضل هذه الأمة ... فاعرفوا لهم فضلهم واتبعوهم على آثارهم وتمسكوا بما استطعتم من أخلاقهم وسيرهم فإنهم كانوا على الهدى المستقيم .(۱)

ژباړه : كوم كسان ،چي اتباع كول غواړي نو دهغه چا پيروي دي وكړي ،چي وفات سوي دي ځكه پر ژوندو باندي ددې باور نه سي كېداى ،چي دوى به په فتنه كي نه اخته كېږي، هغه كسان ،چي پيروي يې بايد وسي هغه درسول الله ﷺ اصحاب دي ، درسول الله ﷺ اصحاب دده ﷺ دامت غوره خلك دي ... نو تاسو دهغو قدر وپېژنئ ، ددوى دآثارو پيروي وكړئ څو ،چي مو په توان وي ددوى داخلاقو او سيرت پوره پابندي وكړئ ځكه دوى هغه خلك دي ،چي پر سيده لاره باندي برابر دي.

(۱): مشكوة المصابيح ، ج : ۱ ، ص: ۳۲ باب الاعتصام بالكتاب والسنة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهدینو امامانو ویناوي

۵: ځیني غیر مقلدین خلک ددلیل په توګه دامامانو داخبره هم کوي ،چي مجتهدین امامان خپله داخبره کوي ،چي تاسو تر هغه بریده زموږ خبره مه منئ ځو ،چي دلیل مو نه وي معلوم کړی او که زموږ خبره دحدیث څخه مخالفه وه پر دېواله یې وغورځوئ نو بیا تاسو ولي ددوی خبره ټینګه نیولې ده او دلیل یې نه معلوموئ؟

دپورته خبري اړونده که په انصاف او حقیقت خوښوني سره نظر وسي نو معلومه خبره ده ،چي دامامانو خطاب هغه کسانو ته دئ ،چي هغوی خپله مجتهدین او داجتهاد شرطونه پکښي موجود وي ، هغه کسانو ته یې خطاب نه دئ ،چي هغوی داجتهاد دوړتیا څخه محروم وي لکه شاه ولي الله رحمه الله ،چي په دې اړه لیکي:

انما يتم فيمن له ضرب من الاجتهاد ولو في مسئلة واحدة وفيمن ظهر عليه ظهورا بينا ان النبي صلی الله علیه وسلم امر بكذا ونهي عن كذا وانه ليس بمنسوخ اما بان يتتبع الاحاديث واقوال المخالف والموافق في المسئلة او بان يرى جما غفيرا من المتبحرين في العلم يذهبون اليه ويري المخالف له لايحتج الا بقياس او استنباط او نحو ذالک فحينئذ لاسبب لمخالفة حديث النبي صلی الله علیه وسلم الا نفاق خفی او حمق جلی.([1])

ژباړه : د امامانو دا ویناوي دهغه چا په اړه صادقیږي ،چي په اجتهاد کولو کي څه وړتیا ولري که څه هم دده دغه وړتیا په یوه مسئله کي وي او هغه ځوک ،چي ده ته درسول الله صلی الله علیه وسلم بیان څرګند وي ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم دفلاني شي امر کړی دئ او دفلاني شي څخه یې منعه کړې ده

[1]: حجة الله البالغة ، ج : ۱ ، ص : ۱۵۵ ، باب حكاية الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا ورته ښکاره وي ،چي درسول الله ﷺ دغه حديث منسوخ نه دئ ، يا دټولو حديثو دڅېړني وروسته ، دټولو موافقو اومخالفو دلايلو دمعلوماتو وروسته دې پايلي ته رسېدلی وي ،چي ددې حديث دنسخي لپاره هيڅ دليل نسته، اويا يوه لويه ډله دجيدو علماوو ويني ،چي عمل په کوي او ورته ښکاره سي ،چي ددې حديث څخه مخالفت که څوک کوي دقياس پرته بل هيڅ دليل نه لري په داسي حال کي،چي درسول الله ﷺ دحديث څخه مخالفت دېټ منافقت او بې عقلۍ پرته بل شی نه سي جوړېدای.

په هر صورت پورتنۍ خبره ښخي ښکاره ده ،چي نور ښرنګوالي ته هيڅ اړتيا نه لري . که ،چيري داامامانو پورتنۍ خبره په دې معنا وي ،چي تقليد ښخي جايز نه دئ نو ددوی خپل ژوند دداسي ډېرو پيښو څخه ډک دئ ،چي خلکو به ددوی څخه پوښتني کولې دوی به دڅه دليل پرته جوابونه ورکول که ،چيري تقليد ددوی په آند جايز نه وای نو دوی به ددې تقليد سبب نه جوړېدای.

همدا ډول ددوی نوري هم داسي ډېري ويناوي سته،چي دهغو څخه په ښکاره ښرګنديږي ،چي دوی دعامو خلکو لپاره تقليد لازمي بولي دساري په ډول ددوی مبارکانو څو ويناوي رانقلوو:

۱ : په کفاية شرح هداية کي ليکل سوي دي:

واذا كان المفتي علي هذه الصفة فعلي العامي تقليده وان كان المفتي اخطا في ذالك ، ولامعتبر بغيره هكذا روي الحسن عن ابي حنيفة رحمه الله وابن رستم رحمه الله عن محمد رحمه الله وبشير بن الوليد رحمه الله عن ابي يوسف رحمه الله.([1])

[1] كفاية شرح هداية ، كتاب الصوم ، ماخوذ من خير التنقيد ، مؤلفه حضر ت مولانا خيرمحمد صاحب رحمه الله

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که ،چیرې په مفتي کې دا صفت موجود وي یعني مجتهد وي نو په عامي سړي باندې یې تقلید لازم دئ ، که څه هم مفتي خطاوتلی وي، همدا خبره امام حسن رحمه الله دامام ابو حنیفة رحمه الله څخه ، ابن رستم رحمه الله دامام محمد رحمه الله څخه او بشیر بن ولید رحمه الله دابویوسف رحمه الله څخه رانقل کړې ده.

۲: دامام ابویوسف رحمه الله داخبره مخکې تېره سوې ده ،چې دی فرمایي:

علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحاديث.([1])

۳ : دامام احمد بن حنبل اړونده علامه ابن تیمیة رحمه الله داسې نقل کړی دئ:

ویامر العامي بان یستفتي اسحق رحمه الله واباعبید رحمه الله واباثور رحمه الله وابامصعب رحمه الله وینهي العلماء من اصحابه کابي داود رحمه الله وعثمان بن سعید رحمه الله وابراهیم الحربي رحمه الله و ابي بکر الاثرم رحمه الله وابي زرعة رحمه الله وابي حاتم الجستاني رحمه الله ومسلم رحمه الله وغیره ان یقلدو احدا من العلماء ویقول علیکم بالاصل بالکتاب والسنة(۲)

ژباړه : امام احمد بن حنبل رحمه الله عامو خلکو ته امر کاوه ،چې د اسحق رحمه الله ، اباعبید رحمه الله ، اباثور رحمه الله او ابامصعب رحمه الله څخه دمسئلو پوښتنې وکړي او خپل ملګري یې لکه ابي داود رحمه الله ، عثمان بن سعید رحمه الله ، ابراهیم الحربي رحمه الله ، ابي بکر الاثرم رحمه الله ، ابي زرعة رحمه الله ، ابي حاتم الجستاني رحمه الله ، مسلم رحمه الله او داسې نور یې دتقلید کولو څخه منعه کول او هغو ته به یې امر کاوه ،چې تاسو ته واجب ده ،چې دقرآن او حدیث څخه دمسائلو استنباط وکړئ.

[1]: هدایة ، ج : ۱ ، ص : ۲۲٦ ، باب مایوجب القضاء والکفارة.
[2]: فتاوی ابن تیمیة ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعلامه ابن تيمية رحمه الله دپورتني عبارت څخه په څرګندو الفاظو معلوميږي ،چي هغه کسان دتقليد څخه منعه کړل سوي دي ،چي دامام احمد بن حنبل رحمه الله خاص شاګردان وه ،جليل القدره محدثين وه او په پوره ډول يې ددې وړتيا درلوده ،چي خپله اجتهاد وکړي ، هغه کسانو ته ،چي داجتهاد وړتيا نه لري نه يوازي ،چي دتقليد اجازه ورته سوې ده بلکي دتقليد کولو امر ورته سوی دئ اودا ورته ويل سوي دي ،چي تاسو شرعي مسئلې ديادو علماوو څخه پوښتئ.

دعامو خلکو لپاره تقليد واجب دئ دا وجوب يې داسي اتفاقي امر دئ ،چي دمعتزله ډلې پرته هيچا مخالفت ورسره نه دئ کړی لکه ،چي علامه سيف الدين آمدي رحمه الله ليکي:

العامي ومن ليس له اهلية الاجتهاد وان كان محصلا لبعض العلوم المعتبرة في الاجتهاد يلزمه اتباع قول المجتهدين والاخذ بفتواه عند المحققين من الاصوليين ومنع من ذالک بعض معتزلة البغداديين.([1])

ژباړه : عامي سړی او هغه چاته ،چي داجتهاد وړتيا نه لري که څه هم په ځينو معتبرو علومو کي مهارت لري - واجب ده چي دمجتهدينو پيروي وکړي ، په فتوا يې عمل وکړي ، دمحقيقينو اصولينو علماوو همدا مسلک دئ، البته ځينو بغداد والو معزلوو ددې کار منعه کړې ده.

علامه خطيب بغدادي رحمه الله وروسته تر دې ،چي دعامي سړي لپاره يې دتقليد وجوب بيان کړی دئ ليکلي يې دي :

[1]: احکام الاحکام للامدي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۱۹۷ ، قاعده نمبر : ۴ ، باب نمبر : ۳ ، مسئله نمبر : ۲ ،دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: المستصفى للامام غزالي رحمه الله ، ج :۲ ، ص : ۱۲۴ ، فن نمر : ۲ ، قطب نمبر : ۴.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وحكى عن بعض المعتزلة انه قال لايجوز للعامي العمل بقول العالم حتى يعرف علة الحكم ... وهذا غلط لانه لاسبيل للعامي الي الوقوف علي ذالک الا بعد ان يتفقه سنين كثيرة ويخالط الفقهاء المدة الطويلة ويتحقق طرق القياس ويعلم ما يصححه ويفسده ومايجب تقديمه علي غيره من الادلة وفي تكليف العامة بذالک تكليف ما لايطيقونه ولاسبيل لهم اليه.([1])

ژباړه : دځينو معتزلوو څخه داسي حكايت سوی دئ ،چي عامي سړي ته دعالم په قول باندي عمل كول جايز نه دي څو ،چي دهغه حكم علت ورته معلوم سوی نه وي... او دامسلک غلط دئ ځكه عام سړی بېخي ددې لاره نه لري ،چي پر علت باندي علم راولي مگر وروسته تردې ،چي ډېر كلونه علم حاصل كړي او ډېره زمانه دفقهاوو كرامو سره واوسيږي ، دقياس طريقې زده كړي ، همدا ډول صحيح او فاسد قياس سره توپير كړي او داورته معلومه سي ،چي كوم دليل تر دوهم دليل مقدم دئ داډول تكليفونو دعامو لپاره ناشوني دي او ددوی دتوان څخه وتلی كار دئ.

يوه خبره ديادوني وړ ده هغه داچي په كوم چا كي ،چي داجتهاد اوصاف موجود وي ايا دغسي كس ته تقليدكول جايزدي كه يا؟ په جواب كي بايد وويل سي ،چي په دغه تقليد كي دعلماوو اختلاف دئ لكه علامه خطيب بغدادي رحمه الله ،چي دسفيان ثوري رحمه الله مسلک رانقل كړی دئ ،چي دده له آنده دغه تقليد جايز دئ ، دامام محمد رحمه الله مسلک هم دادئ ،چي يوڅوک تر دده زيات عالم و تقليد كول يې جايز دي خو علامه ابن تيمية رحمه الله بيا دداسي چا لپاره تقليد جايز نه بولي لكه سفيان ثوري رحمه الله ،چي دئ ، همدا ډول دامام شافعي او امام احمدبن

[1]: الفقيه والمتفقه للخطيب البغدادي رحمه الله ، ج : ٢ ، ص : ٦٩ ، ط: دارالافتاء رياض.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنبل له آنده هم پورته تقليد يعني دمجتهد لپاره تقليد كول ناجايز بولي.(۱)
مولانا عبدالحي لكهنوي رحمه الله دشمس لائمة حلواني په ترجمه كي دا قول رانقل كړى دئ ،چي فرمايي:

وقد روي عن الامام الاعظم رحمه الله جواز التقليد المجتهد بمن هو اعلم منه.(۲)

ژباړه : دامام اعظم رحمه الله څخه روايت سوى دئ ،چي مجتهد ته دداسي چا تقليد جايز دئ ،چي هغه تر ده زيات عالم وي.
ددغه موضوع پوره تفصيل داصول فقه په كتابونو كي موجود دئ. (۳)
حاصل داچي هغه څوك ،چي مجتهد وي دده لپاره تقليدكول جايز دي او كه نه دي؟ په دې موضوع كي دعلماوو ترمنځ اختلاف سته او داچي غير مجتهد به تقليد كوي په دې موضوع كي دځينو معتزلوو پرته بل هيڅا اختلاف نه دئ كړى بلكي دعام سړي لپاره تقليد كول ښخي لازم دئ.

عام سړى به څنګه مجتهد پېژني؟

٦ : موږ دكتاب په پيل كي ويلي وه ،چي ددواړو ډولونو تقليد حقيقت دادئ ،چي څوک خپله مستقيمًا دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط

۱: فتاوى ابن تيمية رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.
۲: التقليقات السنية علي تراجم الحنفية ، ص: ۹۶ ، دخير التنقيد څخه اخيستل سوى.
۳: لكه فواتح الرحمت شرح مسلم الثبوت ، ص : ۱۳۰. المستصفي للغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲۱ ، فن نمبر : ۱ ، قطب نمبر : ۴.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه سي کولای نو هغه به دبل عالم ،چي دغه کار کولای سي تقليد به يې کوي او دده پر فهم ، بصيرت او استنباط به اعتماد کوي.

پردې خبره باندي ځينو خلکو دانيوکه کړې ده ،چي څوک ديو چا تقليد کوي يعني يو عام او ناپوه سړی ،چي کله ديو چا تقليد کوي نو دی به څنګه معلوموي ،چي دغه کس يقينًا عالم او مجتهد دئ او ددې وړتيا لري ،چي دقرآن او حديث څخه مستقيمًا دمسئلو استنباط وکړي؟(1)

دپوتني سوال په جواب کي يوازي موږ دامام غزالي رحمه الله لاندي عبارت رانقلوو او لاندنی عبارت دجواب لپاره کافي بولو :

فان قيل... العامي يحكم بالوهم ويغتر بالظواهر وربما يقدم المفضول علي الفاضل فان جاز ان يحكم بغير بصيرة فلينظر في نفس المسئلة وليحكم بما يظنه ، فلمعرفة مراتب الفضل ادلة غامضة ليس دركها من شان العوام؟ وهذا سوال واقع ولكنا نقول : من مرض له طفل وهو ليس بطبيب فسقاه دواء برايه كان متعديا مقصراضامنا ولو راجع طبيبا لم يكن مقصرا ، فان كان في البلد طبيبان فاختلفا في الدواء فخالف الافضل عد مقصرا ويعلم فضل الطبيبين بالتواتر الاخبار وباذعان المفضول له وبتقديمه بامارات تقيده غلبة الظن فكذالک في حق العلماء يعلم الافضل بالتسامع وبالقرآئن عن نفس العلم ، والعامي اهل له فلاينبغي ان يخالف الظن بالتشهي ، فهذا هوالاصح عندنا ولاليق بالمعني الكلي في ضبط الخلق وبلجام التقوي و التكليف. (2)

ژباړه : که دانيوکه وسي ،چي عام خلک په اوهامو فيصلې کوي او په ظاهري شيانو باندي دوکه کېږي ، کله داسي هم وي ،چي مفضول تر فاضل غوره ګڼي اوس نو که دبصيرت پرته دپرېکړي اجازه ورکړل سي

1: تحريک ازادي فکر ، دمولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله ليکنه. ص : ۱۴۰

2: المستصفي للامام الغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲٦ ، ط : مصر ، سنة ۱۳۵٦ ، قبيل الفن الثالث من القطب الرابع.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اصل مسئله کي هم په خپل ظن او گومان سره فيصله کوي ځکه داصل مسئلې په درک کي ډېرو پېچلو او گرانو دلايلو ته اړتياسته او دا کار عوام خلک نه سي کولای؟

دپورته سوال په جواب کي بايد ووايو ،چي که ديو سړي زوی ناجوړه سي ،خپله طبيب نه وي او په خپله رايه او نظر باندي زوی ته دوا ورکړي په دغه وخت کي نوموړی کس ته ظالم اوتېری کونکی ويل کېږي ک،چيري يې زوی ته بدي پايلي ورسېدې دی يې مسؤل دئ خو که دغه سړی خپل ناروغه زوی طبيب ته بوزي بيا پرده باندي هيڅ الزام اونيوکه نسته ، همدا ډول ک،چيري په ښار کي دوه طبيبان وي ، يوطبيب تکړه وي ، بل کمزوری وي او په خپل منځ کي په نظر کي اختلاف ولري په دغه کي که نوموړي سړي دتکړه طبيب پرځای خپل ناروغه زوی کمزوري طبيب ته وروستی بيا تر نيوکي او الزام لاندي دئ، داچي عام سړي ته به تکړه طبيب ځنگه معلوميږي ښکاره خبره ده ،چي دتکړه طبيب تکړه والی په مشهرو او متواتر خبره سره معلوميږي اويا داچي يو طبيب دهغه بل طبيب نظر او خبره ومني دستي معلوميږي ،چي هغه طبيب تکړه دئ ،چي خبره يې ومنل سوه ، دطبيب دمعلومېدو لپاره دغه دوې علامې دي ،دې ته ورته نوري هم ډېري علامې لري ،چي يو عام سړی دتکړه طبيب مهارت او پوهه ځانته په معلوموي.

دعلماوو اړونده هم دغسي پرېکړه ده يعني داچي ديوه عالم مهارت او تکړه والی دده دمشهورو او متواترو ننبو ځخه ځرگنديږي ، عام سړي ته لازمه نه ده ،چي دعالم دعلم دي پوره تحقيق وکړي اونه هم کولای سي، همدا لامل دئ ،چي که عام سړي ته يو عالم په خپل گومان او نظر ښه ورغلی نو ده ته دنفسي خواهشاتو پر بنياد باندي دهغه عالم ځخه

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفت پکار نه دئ همدا طریقه زموږ په آند صحیح ده او دالله جل جلاله دمخلوق دقابو کولو لپاره او ددوی په شرعي احکامو کي دپابندۍ لپاره زموږ په آند دغه ډېره غوره طریقه اومناسب طرز العمل دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا تقلید کول عیب دئ؟

۷: دکتاب په پیل کي موږ ډېر داسي روایتونه رانقل کړي وه ،چي داخبره یې ثابتول ،چي تقلید کول داصحابانو په زمانه کي هم رواج و ، داصحابانو په زمانه کي ،چي به کوم کس اجتهاد نه سوای کولای نو هغه اصحابانو مبارکانو ته به یې رجوع کول ،چي هغوی به ښه فقهاء وه او اجتهاد به یې کولای سوای.

پر پورتنۍ خبره باندي ځیني کسان اعتراض کوي او وایي ،چي تقلید کول اصلاً یو عیب دئ ځکه تقلید هغه وخت کېږي ،چي څوک علم لږ لري که څوک دغه کار یعني تقلید اصحابانو ته ثابتوي په حقیقت کي دا یو عیب دئ ،چي اصحابانو مبارکانو ته یې ثابتوي ، که څوک دا کار کوي ،چي اصحابانو ته تقلید ثابتوي دا کومه تحفه نه ده ،چي دوی یې اصحابانو ته ثابتوي بلکي دایو عیب دئ (معاذالله) اصحابانو ته ، عیب ثابتول پکار نه دي ځکه څرنګه ،چي ټول اصحابانو عادلان وه همدا ډول ټول اصحابان فقهاء هم وه دوی هیڅ کم علمه نه وه او نه یې تقلید ته اړتیا درلوده.[1]

حقیقت دادئ ،چي پورتنۍ نیوکه یوه جذباتي نیوکه ده ځکه دانسان لپاره مقلد جوړېدل یا تقلید کول څه دعیب خبره نه ده ځکه الله جل جلاله دفضیلت او عزت معیار تقوا ښودلې ده او فرمایلي یې دي : (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ) یعني په تاسو کي عزت والا هغه څوک دئ ،چي دالله جل جلاله څخه زیات ویرېږي ، الله جل جلاله دعزت معیار افقهکم

[1]: تحریک ازادي فکر ، ص: ۱۳۳ تر ۱۳۵.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواعلمکم نه دئ ويلى ، دانسان دفضيلت لپاره دا لازمي نه ده ،چي خامخا به دى مجتهد جوړيږي بلکي دانسان دفضيلت لپاره تقوا لازمي ده او تقوا دفضيلت معيار دئ ، علم او فقه لازمي نه دي يعني داچي که په چا کي يو شرط داجتهاد موجود نه سي لا هم يوه زره عيب نه باندي لګيږي ددين په اعتبار سره ، اصحابان ټوله تقوا لرونکي وه بلکي ټوله په پوره تقوا سره فايز وه همدا لامل دئ ،چي دوى ته تر انبياؤ وروسته غوره مخلوق ويل سوى دئ خو تر کومه بريده ،چي دفقه او علم اړونده خبره ده نو ځوک ،چي دا دعوه کوي ،چي اصحابان ټوله دعلم څښتنان وه دا دعوه دقرآن او حديث څخه ښخي مخالفه ده ځکه الله جل جلاله فرمايي:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓاْ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ (١)

ژباړه : ولي ددوى څخه يوه ډله دهر قوم څخه نه وزي څو په دين کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم وويروي ښايي خپل قوم به دا الله جل جلاله دنافرمانۍ څخه وساتي.

په پورتني آيت کي الله جل جلاله اصحابانو رضي الله عنهم ته امر کړى دئ ،چي په تاسو کي دي يوه ډله په جهاده بوخته سي او بله ډله په علم اوپوهه کي بوخته سي، دالله جل جلاله ددغه وينا څخه په ځرګند ډول معلوميږي ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي يوه ډله په جهادي کارونه باندي اخته وه علم حاصلولو ته فارغه نه وه او بله ډله بيا په علمي کارونو اخته وه ،يعني داچي يوې ډلي به علم نه درلودئ دغه توپير الله جل جلاله خپله کړى دئ او

۱: سورة توبة الاية ۱۲۳

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شی ،چي دالهي منشاء سره موافق وي هغه ته عیب ویل ستره ګناه ده ، موږ د داسي ګناه څخه په الله جل جلاله سره پناه غواړو.

همدا ډول په سورة نسآء کي لاندني آيت ،چي الله جل جلاله فرمايي:

لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ. (النساء، آية ۸۳)

د پورتني آيت په تفسير کي مخکي ويل سوي وه ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي ځينو ته د استنباط اهل ويل سوي وه او هغه اشخاصو ته ،چي اهل يې نه وه هغو ته امر سوی و ،چي دوی ته دي رجوع وکړي يعني دا چي الله جل جلاله خپله په قرآنکريم کي ځينو ته د استنباط اهل ويلي دي او ځينو ته يې د استنباط اهل نه دي ويلي.

همدا ډول رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي:

وعن ابن مسعود قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " نضر الله عبدا سمع مقالتي فحفظها ووعاها وأداها فرب حامل فقه غير فقيه ورب حامل فقه إلى من هو أفقه منه([1])

ژباړه : رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: الله جل جلاله دي هغه کس خوشاله کړي ،چي زما يوه خبره واوري ، وې ساتي او ياد يې کړه بيا يې نوروته ورسول ، ډېر وخت داسي وي ،چي څوک د دين خبره زده کړه مګر دی خپله فقيه نه وي ، ډېر وخت بيا داسي وي خپله څه زده کړي داسي چا ته يې ورسوي ،چي هغه تر ده زيات پوه وي.

پورتنی حديث مخامخ او سيده واصحابانو رضي الله عنهم ته خطاب دئ ، په پورتني حديث کي دوې خبري څرګندي سوي دي لومړی خبره داده ،چي ډېر وخت داسي کېدای سي ،چي څوک حديث ياد کړي مګر خپله فقيه (عالم) نه وي ، دوهمه خبره داده ،چي څوک که فقيه يعني عالم نه وي نو

[1]: رواه ابوداود و ابن ماجة ، واحمد و ترمذي ، والدارمي عن زيد بن ثابت.مشکوة ، ج ۱ ص : ۳۵، کتاب العلم ، الفصل الثالث.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې معنا دانه ده ،چي دغه کس نو عيب لرونکی دئ ځکه رسول الله ﷺ دغسي کس ته خپله دخوشالی دعا کړې ده.

حقيقت دادئ ،چي درسول الله ﷺ دمبارک مجلس څخه ډېر خلک برخمن سوي او مستفيد سوي دي خو داخبره هم بايد دياد څخه ونه باسو ،چي درسول الله ﷺ په مجلس کي دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه په څېر خلک هم وه ، دحضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة بن صخرة رضي الله عنه په څېرپاک نفسه او سپېڅلي انسانان هم وه ، حضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة رضي الله عنه که څه هم ددوی په پاکی اوسپېڅلتيا کي هيڅ شک نسته ، دومره لوی مقام لري ،چي تردوی وروسته په زرهاوو علماوو او سپېڅلي انسانان دي ترقربان وي مګر دوی په علم او مقام کي دداسي اصحابانو رضي الله عنهم سره په يو شان نه وه لکه حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه ،که څوک دوی ته دحضرت ابوبکر رضي الله عنه ،حضرت عمر رضي الله عنه ، حضرت عثمان رضي الله عنه او حضرت علي رضي الله عنه سره برابرمقام ورکوي دا ښکاره ضلالت دئ.

دلاسپيناوي په موخه بايد وويل سي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم شمېر يوسل څلوريشت زره دئ مګر ابن قيم رحمه الله دوينا مطابق يوازي ددوی څخه ديوسل او دېرشو په شاوخوا کي اصحابانو څخه دفتوا ورکول ثابت دي (۱)

دافکر هم په څرګند ډول غلط دئ اوداصحابانو رضي الله عنهم دمزاج څخه هم ليري دئ ،چي ګويا داصحابانو رضي الله عنهم لپاره يودبله پوښتنه کول عيب و،

۱: اعلام الموقعين ، ج : ۱ ، ص : ۹

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکي اصحابانو رضي الله عنهم به یو دبله پوښتني سره کولې لکه مخکي ،چي یې ډېر مثالونه تېر سول ، هم هلته دي دغه مثالونه وکتل سي.

په اصحابانو رضي الله عنهم کي دا الله جل جلاله څخه وېره دومره زیاته وه ،چي کله به په یوه مسئله کي شکمن سوه نو هغه مسئله یې دهر چا څخه پوښتله په دې پوښتنه کي یې هیڅ دریغ نه کاوه آن تردې ،چي ځینو اصحابانو رضي الله عنهم دتابعینو څخه هم علم زده کاوه دمثال په ډول علقمة بن قیس نخعي رحمه الله علیه یو تابعي دئ دابن مسعود رضي الله عنه شاګرد دئ مګر داسي تابعي دئ ،چي ډېرو اصحابانو رضي الله عنهم دمسئلو په زده کړه کي ده ته رجوع کول.(۱)

په هر صورت داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دتقلید کولو کوم مثالونه مخکي تېر سول هغه له دې امله نه منل ،چي که یې ورته ثابت کړو نو دا به معاذ الله پر اصحابانو رضي الله عنهم باندي عیب سي داسي فکر غوره او صحیح کار نه دئ.(۲)

۱: تذکرة الحفاظ للذهبي رحمه الله علیه وحلیة الاولیاء لابي نعیم رحمه الله علیه.

۲: یادونه : داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دفقه او غیر فقه کوم توپیر وسو هغه یوازي ددې لپاره وسو ،چي دغیر مقلدینو ځانګړی اعتراض په دفع سو ،چي نه علم داصحابانو په اړه عیب نه دئ او کومه خبره ،چي عیسي بن ابان رحمه الله علیه کړې ده ،چي دغیر فقه صحابي حدیث که دقیاس څخه مخالف و دقبول وړ نه دئ دغه خبره زیاتو محققینو علماؤ رد کړې ده.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقليد او خواهش پرستي

۸: مخکي موږ وويل ،چي په حقيقت کي شخصي او مطلق تقليد دواړه جايز دي او دواړه داصحابانو رضي الله عنهم څخه ثابت دي يعني داچي يو ثوک کولای سي ،چي مطلق تقليد وکړي او که شخصي تقليد کول غواړي هم يې کولای سي پردې خبره باندي ځينو خلکو داسي عجيب او غريب اعتراض کړی دئ ،چي په ټول پاکستان ،چي زيات خلک حنفيان دي يعني دحنفي مذهب پيروان دي ، په پاکستان کي ،چي کوم دموسيقۍ او نڅا کړني ترسره کېږي ددې ټولو مشري دحنفيانو په لاس کي ده يعني داچي کومي ناروا کړني په پاکستان کي ترسره کېږي کنترول او ضبط يې زيات ځايونه دحنفيانو په لاس کي دئ ، که شخصي تقليد په رښتيني ډول دخواهشت پرستۍ علاج وي نو بيا به ولي دغسي ناروا کړني ځای پرځای کېدلای؟(۱)

دپورتنۍ نيوکي اړونده په پوره ادب سره عرض کوو ،چي کوم کس ،چي دالله جل جلاله او رسول صلی الله علیه وسلم داحکامو په خلاف ګناه کولو او ناروا کړنو ترسره کولو ته ملا تړلې وي ، په دې باور وي ،چي زما کړني ګناوي دي خو زه يې کوم ، دداسي خواهش پرستۍ علاج نه په تقليد سره کېږي او نه بېله تقليده کېږي اوس لويه بدبختي داده ،چي خلکو تردې لوړو خواهش پرستيو ته ملا تړلې ده هغه داچي ډېر خلک په دې هڅه کي دي ،چي سود ، قمار ، بې حجابۍ شراب او داسي نورو حرامو کړنو ته په اسلام کي روا والی ثابت کړي ، په پوره زور او توان سره

---

(۱) تحريک ازادي فکر ، ص : ۱۴۶

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لپاره زيار باسي ،چي موسيقۍ ، نڅا ، شرابو او بې حجابۍ لپاره په خپل نظر سره کوم شرعي دليل پيدا کړي ، په ټوله اسلامي نړۍ کي ددې کړنو لپاره زيارونه ايستل کېږي آن تردې ،چي په زياتو ځايونو کي لوی ، لوی اداري ددې لپاره خلاصي سوي دي ،چي دڅېړني په پايله کي دپورته ناروا کړنو لپاره کومه شرعي لاره پيدا کړي او دغه هڅي هغه وخت راپيل سوې ،چي لومړی يې تقليد ته شا کړه يعني داچي لومړی يې تقليد منعه وباله او بيا يې هڅه وکړه ،چي دتقليد ددېوال تر نړېدو وروسته په خپل فکر څه داسي دلايل پيدا کړي ،چي دهغه په مټ دناروا کړنو لپاره کومه کمزورې لاره پيدا کړي دا هر څه هغه وسوه ،چي خلکو تقليد منعه وباله ، دپخوانيو علماوو تقليد ته يې شرک او کفر ووايه او خلکوته يې دا په نظر کي ورکړل ،چي اسلام دتقليد پرځای خلکو ته دنظر ازادي بښيي.

حقيقت دادئ ،چي تر کومه پوري په اسلامي نړۍ کي شخصي تقليد رواج و ، خلکو يوازي دشخصي تقليد لاره نيولې وه تر هغه مهاله پوري هيچا دپورتنيو ناروا کړنو دحلالوالي لپاره دلاوري نه سوای کولای بلکي دغه ناروا لاره ددوی پر وړاندي په ټپه تړلې وه ، کله ،چي په اسلامي نړۍ کي دتقليد دحرمت پروپاګند پيل سو ، تقليد ته حرام او شرک وويل سوه نو ټولو ملحدينو ته دتحريف لاره خلاصه سوه، زيات شمېر اسلامي شعائر دملحدينو ښکار وګرځېدل.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقلید او نوي پیدا سوي مسئلې

۹: پر شخصي تقلید باندي یوه نیوکه او اعتراض دا کېږي ،چي که څوک شخصي تقلید کوي نو په شخصي تقلید سره پر انسانانو باندي کړی، راتنګیږي هغه په دې ډول ،چي کومي نوي مسائلي منځته راځي دهغو حل نه کېږي؟

دپورته اعتراض په جواب کي باید ووایو ،چي مخکي موږ دتبحر في المذهب په موضوع کي داخبره څرګنده کړې وه ،چي دعام سړي او دمتبحر في المذهب دتقلید تر منځ توپیر سته لکه ،چي دشخصي تقلید تر عنوان لاندي یوه څانګه (داجتهاد في المسائل) هم ده یعني داچي کومي مسئلې ،چي نوي پیدا کېږي ددغو مسئلو حل دمجتهدینوعلماوو داصولو په رڼا کي دقرآن او حدیث څخه استنباطېږي او داجتهاد دغه لړی ،چي دنوو مسئلو اړونده ده په اوس زمانه کي هم جاري ده ، حاصل داچي دنوو مسئلو دحل لپاره هیڅکله کوم خنډ نه دئ واقع سوی او نه به په راتلونکي کي واقع کېږي.

همدا ډول دزمانې او عرف دبدلېدو په صورت کېدای سي ،چي دیوه مذهب علماء دغور او فکر څخه وروسته ،چي دمعاصر خاص اجتهاد اصول پکښي موجود وي ـ مسئلې ته تغیر ورکړي ، که داسي وي ،چي کومه مسئله دمسلمانانو دشرعي اړتیا له امله ددې متقاضي وي ،چي په مسئله کي بدلون راسي نودیوه مجتهد له خوا ،چي داجتهاد اصول او ځانګړتیاوي پکښي موجودي وي کولای سي ،چي یاد مجتهد همدغه مسئلې ته بدلون ورکړي او دمجتهد پر قول دي پرېکړه وسي البته ،چي هغه اصول پکښي موجود وي کوم ،چي داصولوپه

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتابونوکي ذکر سوي دي لکه ،چي په زياتوځايونوکي حنفي علماوو دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه دقول په خلاف فتوا ورکړې ده دمثال په ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب باندي دقرآنکريم پر ورزده کړه باندي اجرت اخستل حرام دي خو متاخرينو علماوو دزمانې دتغير بدلون او شرعي اړتيا له امله خپل مذهب پرېښودئ دقرآنکريم دورزده کړي لپاره يې مزدوري جايزه وبلل همدا ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه له آنده مفقود الخبر ، عنين او متعنت نه سي کولای ،چي مېړمن ځان ځني خلاص کړي خو متاخرينو علماوو په دې ټولو مسئلو کي دامام مالک رحمة الله عليه پر مذهب باندي فتوا ورکړې ده ،چي تفصيل يې مولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه په کتاب (الحلية الناجزة للحلية العاجزة) کي موجود دئ.

په معاصر وخت کي هم که په کومو مسئلوکي دا خبره محسوسه سي ،چي کومه رښتيني خبره ددې تقاضا کوي ،چي تغير دي پکښې راسي نو متبحر علماء کولای سي ،چي دڅلور مذهبونو څخه ديوه مذهب په رڼا کي فتوا ورکړي خو داخبره اړينه ده ،چي تلفيق رانسي يعني داچي دکوم امام مسلک نيم ګړی وا نه خستل سي بلکي دهغه مذهب ټول شرايط په نظر کي ونيول سي ، هر اړخيزه معلومات دي يې راغونډ کړل سي او په پرېکړه کي دي دهغه مذهب علماوو ته رجوع وکړل سي ، دهغو څخه دي پوره تفصيلات واخيستل سي لکه ،چي دالحيلة الناجزة دتصنيف په وخت کي داسي سوي دي ، دوهمه خبره داده ،چي دخپل ځاني فکر پر ځای لازمه داده ،چي دمتبحر في المذهب علماوو سره مشوره وکړل سي او دهغو دمشورې په رڼا کي فيصله وسي.

حاصل داچي شخصي تقليد دمسلمانانو دټولنيزو اړتياوو لپاره خنډ نه دئ بلکي دتقليدپه دايره کي داسي اصول ټاکل سوي دي ،چي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان په غور ، دقت او پوره احتیاط سره دعلماوو په مشورو سره خپلې مسائلې حل کړي.(۱)

حنفي مذهب او په حدیث باندي عمل

۱۰: پر حنفي مذهب باندي يو اعتراض او نيوکه دا هم کېږي ،چي دحنفي مذهب حديث يعني هغه حديث ،چي حنفي مذهب تمسک او استدلال په کوي هغه زياته برخه ضعيف وي؟

ددغه نيوکي په جواب کي بايد ووايو ،چي ددغه نيوکي بنسټ پر تعصب باندي ولاړ دئ ځکه که پر حقيقت باندي سترګي پټي نه سي او په رښتيني ډول باندي داحنافو علماوو کتابونه وکتل سي نو دغه اعتراض به بېخي پر حنفي مذهب باندي وارد نه سي په ځانګړي ډول که لاندي کتابونه وکتل سي:

۱. شرح معاني الاثار للطحاوي رحمة الله عليه
۲. فتح القدير لابن الهمام رحمة الله عليه
۳. نصب الراية للزيلعي رحمة الله عليه
۴. الجوهر النقي للماريني رحمة الله عليه
۵. عمدة القاري للعيني رحمة الله عليه

۱: دمسلمانانو درښتيني اړتيا په صورت کي دنورو مجتهدينو پر نظر باندي دفتوا ورکول مثالونه دي وکتل سي : رد محتار ج : ۲، ص : ۵۵۶، باب الرجعة ، مطلب التحليل، همدا ډول كتاب الشهادة، ج : ۴ ، ص : ۴۲۰، كتاب الحدود ، حد السرقة ، ص : ۲۱۸، فتاوى عالمگيرية ، باب ثامن ، ج : ۳ ، ص : ۲۷۵ ، كتاب القضاء الحيلة الناجزة للحلية العاجزة ، دمولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه تاليف ، فيض القدير شرح الجامع الصغير ، للمناوي رحمة الله عليه ج : ۱ ، ص : ۲۱۰ حديث اختلاف امتي رحمة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. فتح الملهم لمولانا العثماني رحمة الله عليه
۷. بذل المجهود لمولانا السهارنپوري رحمة الله عليه
۸. اعلاء السنن لمولانا ظفر احمد العثماني رحمة الله عليه
۹. معارف السنن لمولانا البنوري رحمة الله عليه
۱۰. فيض الباري شرح البخاري

په پورتنيو كتابونو كي حنفي مذهب دقرآن او حديث پر بنسټ پوره دلايل په اصولي او تشريحي ډول سره بيان سوي دي.

پاته دي نه وي ،چي څو خبرو يادولو اړين دي ،چي دلاندنيو خبرو څخه عبارت دي:

۱ : داخبره لازمي ده ،چي دحديث صحت او نه صحت يوازي په بخاري او مسلم پوري معلق نه دئ يعني داچي په صحيحينو كي كوم حديث نه و هغه نو ضعيف دئ بلكي دحديث دقوت او ضعف دار مدار پردې باندي دئ ،چي ددغه حديث سند داصول حديث دشرايطو سره برابر دئ كه يا؟

دبخاري رحمة الله عليه او مسلم رحمة الله عليه څخه ماسوا نورو هم په سلګونو محدثينو احاديث رانقل كړي دي دهغو څخه ،چي هر يو داصول حديث دشرايطو سره برابر سو هم هغه حديث صحيح دئ داخبره هم ديادولو وړه ده ،چي كوم حديث ،چي دصحيحينو څخه ماسوا بل كتاب راوړى وي هغه دي مرجوح وبلل سي داخبره بېخي صحيح نه ده ځكه كله داسي وي ،چي يو حديث دصحيحينو څخه پرته بل كتاب راوړى وي مګر دسند په معيار كي تر صحيحينو لوړ وي دمثال په ډول ابن ماجة په صحاح ستة كتابونو كي شپږم نمبر دئ مګر داسي حديثونه پكښې سته ،چي دصحيح سند له اړخه دصحيحينو تر حديثونو لوړ دي.(وګورئ: ماتمس اليه الحاجة)

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لامل دئ کوم حديث ،چي په صحيحينو کي نه وي يا په شپږگونو صحيحو کتابونو کي داحاديثو نه وي هغه دي ضعيف وبلل سي، داسي نه ده بلکي که کوم حديث دصحيح سند له اړخه پياوړی و همغه حديث صحيح دئ او کوم حديث ،چي پياوړی نه وي همغه حديث ضعيف دئ ،که ،چيري دغه معيار په نظر کي ونيول سي نو ډېر هغه اعتراضات ،چي ظاهربينه خلکو پر حنفي مذهب باندي کړي دي هغه به له منځه ولاړ سي.

۲ : دوهمه خبره داده ،چي دمجتهدينو علماوو ترمنځ ،چي په مسائلو کي کوم اختلافات سته دهغو بنسټيز سبب دادئ ،چي ددوی داستدلال طرز اوداستنباط طريقه بېله ، بېله ده دمثال په ډول دځينو مجتهدينو طرز استدلال داسي دئ ،چي که په يوه مسئله کي احاديث متعارض سي نو په هغه حديث دي عمل وسي ،چي سند يې ډېر قوي وي که څه هم نور احاديث سندا قوي موجود وي ، ځيني علمآء بيا ددغو متعارضو احاديثو تشريح داسي کوي ،چي دغه متعارض احاديث بيا سره هم آهنگ سي که څه هم دکمي درجې صحيح يا حسن حديث اصلي وگنل سي او دصحيح حديث معنا خلاف الظاهر سي ، دځينو مجتهدينو طريقه بيا داسي وي ،چي په هغه حديث عمل کوي کوم ،چي اصحابانو اوتابعينو عمل په کړی وي او په نورو کي تاويل کوي.

حاصل داچي دمجتهدينو داستدلال او استنباط طريقې بيلي دي پر هيچا باندي ددې تور نه سي لگېدای ،چي ده نو قوي حديث پرې ايښی دئ او په ضعيف حديث يې عمل کړی دئ.

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه دحديثو ترمنځ دتطبيق کوښښ کړی دئ ، که څه هم ځيني به داسي احاديث وه ،چي مرجوح به وه خو ،چي دکوم حديث معارض به نه و په هغه به ده عمل کاوه که څه هم هغه حديث به دقياس

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه مخالف و لکه ده مبارک ،چي په لمانځه کي د قهقهې خندا په کولو داودس دماتېدو پرېکړه کړې ده ، په عسلو کي یې دزکاة دواجبېدو پرېکړه کړې ده او داسي نوري مسئلې هم سته ،چي ده مبارک په ضعیفو حدیثونو باندي عمل کړی دئ او قیاس یې پرې ایښی دئ.

۳: دریمه خبره داده ،چي دحدیثو قوت او ضعف ټاکل دا هم یوه اجتهادي معامله ده همدا لامل دئ ،چي دجرح او تعدیل دعلماوو ترمنځ اختلاف سته دمثال په ډول یو حدیث دیوه امام له آنده صحیح وي خو دبل امام له آنده بیا ضعیف وي دغه معلومات هغه وخت کېدای سي ،چي څوک داحادیثو کتابونه مطالعه کړي . ډېر وخت داسي وي ،چي یو حدیث امام ابوحنیفة رحمة الله علیه صحیح بولي ، داعتماد وړ یې بولي او عمل باندي کوي مګر بل امام بیا هغه حدیث ضعیف بللی وي او عمل نه باندي کوي، داچي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه خپل مجتهد دئ نو دنورو مجتهدینو ویناوي پرده باندي حجت نه سي کېدای.

۴: ډېر وخت داسي وي ،چي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه ته کوم حدیث په صحیح سند رسېدلی وي مګر تر ده وروسته بیا کوم ضعیف راوي هغه حدیث رانقل کړی وي نو ځکه دوروسته امامانو لخوا دغه حدیث ته ضعیف ویل سوي وي په داسي کړنه سره پر امام ابوحنیفة رحمة الله علیه باندي الزام نه سي لګېدای.

۵: کله داسي وي ،چي کوم حدیث ته دیوې خاصي طریقې په وجه ضعیف ویل سوي وي خو داغه حدیث په بله طریقه سره په قوي سند سره راغلی وي لکه د (من کان له امام فقراة الامام له قراة) حدیث ،چي ځینو دیوې ځانګړي طریقې له مخي ضعیف بللی دئ خو داغه حدیث په مسند احمد بن مینع رحمة الله علیه کي په صحیح سند سره رانقل سوی دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ : کله داسي وي ،چي یو حدیث ضعیف وي مګر دبېلابېلو طریقو او اسانیدو له لاري روایت سوی وي، دبېلابېلو اطرافو او اړخونو له خوا راویانو روایت کړی وي دغه حدیث ته محدثین حسن لغیره وایي، که څوک په دغه حدیث باندي عمل وکړي نو دا الزام باندي لګېدای نه سي ،چي ګویا ده په ضعیف حدیث باندي عمل وکړ.

۷: کله داسي وي ،چي یو حدیث ضعیف راوي رانقل کړی وي مګر داخبره اړینه ده باید وویل سي ،چي هر ضعیف راوي خامخا ضعیف حدیث نه رانقلوي کله داسي وي ،چي کوم ضعیف راوي قوي حدیث رانقل کړی وي هغه په دې ډول ،چي پر قوت باندي یې قوي قرینه موجوده وي ددغه قوي قرینې په وجه دغه حدیث منل کېږي دمثال په ډول یو حدیث ضعیف وي مګر ټولو اصحابانو او تابعینو لکه حدیث ،چي امر کوي همغسي عمل یې کړی وي لکه د (لاوصیة لوارث) حدیث ،چي ضعیف راوي رانقل کړی دئ مګر داچي ټولو اصحابانو او تابعینو عمل په کړی دئ نو ځکه امامانو او مجتهدینو منلی دئ او دعمل کولو جوګه یې بللی دئ.

کله خو لاداسي هم وي ،چي ځیني محدثین ضعیف حدیث ته پر صحیح حدیث باندي ترجیح ورکړي دمثال په ډول درسول الله ﷺ لور بي بي زینب رضي الله عنها لومړی دابوالعاص په نکاح کښي وه ابوالعاص لومړی کافر و وروسته مسلمان سو کله ،چي دی مسلمان سو نو دعبدالله بن عمر رضي الله عنه دروایت له مخي ،چي رسول الله ﷺ خپله لورابوالعاص ته ورکړه نوې نکاح یې ور تړل او نوی مهر یې هم ورته وټاکی ، دعبدالله بن عباس رضي الله عنه په روایت کي راځي ،چي رسول الله ﷺ نوې نکاح نه ده ورتړلې او نه یې نوی مهر ورته ټاکلی دئ بلکي پر هغه زړه نکاح یې پرېښودل یعني داچي بي بي زینب رضي الله عنها دابوالعاص رضي الله عنه سره په هغه زړه

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نکاح کي پاته سوه، اوس نو که پورتنيو دوو حديثونو ته وګورو لومړی حديث ضعيف دئ او دوهم حديث صحيح دئ ددغه دوو حديثونو په اړه دامام ترمذي رحمة الله عليه غوندي لوړ محدث داسي پرېکړه کړې ده ،چي دوهم حديث ،چي ضعيف دئ دې ته يې پر لومړی حديث ،چي قوي دئ ترجيح ورکړی ده لامل يې دادئ ،چي په دوهم حديث باندي دټولو اصحابانو او تابعينو عمل و.(۱)

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه هم کله ددغسي قوي قرائنو په وجه په ضعيف حديث عمل کړی وي نو پر ده باندي دا الزام نه سي لګېدای ،چي ګواکي ده نو په ضعيف حديث باندي عمل کړی دئ.

۸: کله داسي وي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په مذهب باندي پوره پوهاوی نه وي راغلی نو څکه دستي پرېکړه وکړي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب دحديث څخه مخالف دئ حال دا چي دده مبارک مذهب دحديث سره عين مطابق وي ، داسي غلطي ويناوي دځينو اهل علمو څخه سوي دي لکه مشهور سلفي عالم مولانا اسماعيل سلفي رحمة الله عليه ،چي دحنفيانو په مذهب کي يې دتعديل الارکان پر حکم باندي اعتراض کړی دئ اعتراض يې په لاندي ډول دئ:

يو سړي درسول الله صلی الله عليه وسلم په حضور کي لمونځ ادا کړ، نوموړي کس په رکوع او سجده کي تعديل او ارام ونه کړ، رسول الله صلی الله عليه وسلم درې ځلي ورته وويل :

صل فانک لم تصل .

(۱) وګورئ : جامع الترمذي باب نکاح الزوجين المشرکين اذا اسلم احدهما ، دغه مثال مثال دامام ترمذي رحمة الله عليه دنظر مطابق وړاندي کړل سو او دحنفي مذهب موقف هم لږ ددغه نظر سره توپير لري.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.
یعني داچي ستا لمونځ دصحت له پلوه لمونځ نه دئ درسول الله ﷺ دپورتنی لاربنوونې پر بنسټ شوافع ،اهل حدیث او ځیني نور علماء دافکر کوي ،چي که په رکوع او سجده کي اطمنان رانسي هغه لمونځ صحیح نه دئ او دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه پر مذهب که درکوع اوسجدې توپیر وسي نو لمونځ یې صحیح دئ دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه پر دغه وینا باندي دوی داسي اعتراض کوي ،چي دده مبارک دغه وینا دحدیث مخالفه ده ځکه په حدیث کي په څرګند ډول وهغه لمانځه ته لمونځ نه وویل سوه ،چي په رکوع او سجده کي یې اطمنان نه و.(۱)
پورته اعتراض ،چي څوک کوي په حقیقت کي دغه کس دحنفي مذهب صحیح ترجماني نه کوي ځکه حنفي مذهب هم دا وایي ،چي که چا په رکوع او سجده کي اطمنان ونه کړ، دهغه کس لمونځ بېرته راګرځول لازمي دئ ، اعتراض کونکي هم دا وایي ،چي که چا په رکوع اوسجده کي اطمنان ونه کړ، لمونځ یې بېرته ر اګرځول لازمي دئ که دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه قول هم داسي سي لکه دوی ،چي وایي نو بیا دوی ولي اعتراض کوي؟ خو یوه خبره دیادولو وړ ده هغه داچي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په لمانځه کي دفرضونو او واجبونو تر منځ فرق کوي هغه په دې ډول ،چي دی مبارک وایي : کوم شی ،چي په قرآن او یا متواتر حدیث باندي ثابت وي هغه فرض دئ لکه رکوع ، سجده او داسي نور ، کوم شی ،چي په احاد اخبار ثابت وي هغه واجب دئ لکه دتعدیل دارکانو ، فرض او واجب دواړه په عمل کي یو شی دي یعني

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۳۲

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي که فرض پاته سي نو لمونځ کونکی به لمونځ بېرته راګرځوي او که واجب پاته سي نو هم به لمونځ کونکی بېرته لمونځ راګرځوي يوازي فرق يې دومره دئ ،چي که چا فرض په لمانځه کي پرېښود دئ دغه کس ته تارک الصلوة يعني دلمانځ پرېښودونکی ويل کېږي، ټول لمونځ يې ولاړی بېرته به يې راګرځوي او که چا واجب پرېښودئ تارک الواجب يعني دواجب پرېښودونکی ورته ويل کېږي يعني داچي پرده باندي واجب ده ،چي ديوه واجب دپرېښودو له امله به لمونځ بېرته راوګرځوي ، داخبره دحديث ځخه خلاف هم نه ده ځکه دحديث په وروسته برخه کي خپله ددغه خبري ځرګندونه سوې ده ځکه په جامع ترمذي کي راغلي دي ،چي کله رسول الله ﷺ وهغه کس ته وفرمايل:

صل فانک لم تصل .

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.

اصحابانو رضي الله عنهم ،چي داخبره واورېدل نو ډېره ګرانه ورته معلومه سوه،چي ځوک دلمانځه تخفيف کوي هغه ته دي تارک الصلوة وويل سي ، دلږ وخت وروسته رسول الله ﷺ وهغه کس ته دلمانځه صحيح طريقه وروښوول او دارکانو پر تعديل باندي يې ورته ټينګار وکړاو بيا يې ورته و فرمايل:

فاذا فعلت ذالک فقد تمت صلوتک وان انتقصت منه شيئا انتقصت من صلوتک.

ژباړه : کله ،چي دي دغسي وکړل نو لمونځ دي پوره سو او که دي کوم شی ځني کم کړ نو ستا په لمانځه کي هم کموالی رامنځته کېږي.

حضرت رفاعة رضي الله عنه ،چي دپورتني حديث راوي دئ فرمايي:

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وكان اهون عليهم من الاولي انه من انتقض من الاولي انه من انتقص من ذالک شيئا انتقص من صلاته و لم تذهب كلها.(۱)

ژباړه : رسول اللهﷺ ،چي وروستۍ خبره وکړه اصحابانو رضي الله عنهم ته تر لومړۍ خبري اسانه معلومه سوه يعني داچي که چا کمی وکړ نو په لمانځه کي يې کمی پيدا کېږي او ټوله لمونځ يې نه ځي.

که دپورتني حديث وروستۍ برخي ته وکتل سي نو په ښکاره ډول باندي دحنفيانو دعمل ښکارنوالی او تائيد کوي.

دلاسپيناوي په موخه بايد ووايو ،چي حنفيان خو په پورتني حديث باندي بېخي عمل کوي بلکي تر نورو لا ښه په دې حديث عمل کوي هغه خبره بېخي غلطه ده ،چي وايي حنفيان دپورتني حديث څخه په ښکاره ډول مخالفت کوي داچي حنفيان په پورتني حديث عمل کوي مخالفت نه ځني کوي پورته واضح سوه او داچي تر نورو يې ښه کوي هغه په دې ډول ،چي حنفيان دحديث په لومړۍ برخه هم عمل کوي او دپای په برخه يې هم عمل کوي ځکه دحديث په لومړۍ برخه کي راځي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، لمونځ به بېرته راګرځوي حنفيان هم دغسي عمل کوي او وايي ،چي څوک په لمانځه کي تعديل ونه کړي هغه به بېرته لمونځ راګرځوي ، همدا ډول دحديث په پای کي راځي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، ټوله لمونځ يې نه ځي بلکي په لمانځه کي يې نيمګړتيا پيدا کېږي حنفيان هم داسي وايي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، تارک الصلوة نه ورته ويل کېږي بلکي تارک الواجب ورته ويل کېږي يعني داچي پر ده

(۱): جامع الترمذي باب ماجاء في وصف الصلوة

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي ددغه لمانځه بېرته راګرځول دواجب دپرېښودو له امله واجب دي.

که پورتنی پوره تشريح ځوک په نظر کي ونيسي نو دا به ورته معلومه سي ،چي که ځوک پر حنفي مذهب باندي دا الزام لګوي ،چي هغوی دحديث څخه مخالفت کوي نو دا الزام به په ښکاره پر حنفي مذهب باندي زياتی وي.

په هر صورت ډېر وخت داسي وي ،چي په حنفي مذهب باندي ځوک پوه سوی نه وي او پوره څېړنه يې نه وي کړې نو ځکه اعتراض ورته پيدا سي يعني داچي زيات وخت دا اعتراض منشاء نه تحقيق له امله وي.

که پورته ځو اصول په نظر کي ونيول سي، دحنفيانو دمذهب پوره تحقيق به وسي ، دلايل يې وڅېړل سي نو ټولي غلط فهمياني به لمنځه ولاړي سي ،چي وايي ،چي دحنفي مذهب دلايل ضعيف دي ، يا داچي احناف پر احاديثو باندي قياس مخکي کوي.

حقيقت دادئ ،چي يو مجتهد ددې حق لري ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه سره په يوه مسئله کي اختلاف وکړي او يا دي دده يو دليل ونه مني مګر که ځوک دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب باندي علي الاطلاق دضعف پرېکړه کوي او يا علي الاطلاق دا خبره کوي ،چي په حنفي مذهب کي قياس ته تر حديث ترجيح ورکول کېږي داسي کړنه تر لوی ظلم کمه نه ده.

داخبره ثابته ده ،چي ډېرو وتلو مجتهدينو دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه ستاينه کړې ده خو دلته يوازي ديوه داسي عالم وينا رانقلوو ،چي په قرآن ، حديث او تصوف کي منل سوی کس دئ ، حنفي هم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ نوموړی عالم علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه دئ ، دی مبارک که څه هم حنفي عالم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ خو دهغه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسانو یې سخته غندنه کړې ده ،چې پر امام ابوحنیفة رحمه الله علیه او یا دده پر فقهي مذهب باندې نیوکې او اعتراضونه کوي.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله علیه په خپل کتاب المیزان الکبرئ کې ځو فصلونه دامام ابوحنیفة رحمه الله علیه ددفاع لپاره وضع کړي دي، نوموړی عالم فرمايي:

اعلم یا اخي اني لم اجب عن الامام في هذه الفصول بالصدور احسان الظن فقط ، کما یفعل بعضهم وانما اجبت عنه بعد التتبع والفحص في کتب الادلة ... ومذهبه اول المذاهب تدوینا وآخرها انقراضا کما قاله بعض اهل الکشف ... وقد تتبعت اقواله واقوال اصحابه لما الفت کتاب الادلة المذاهب فلم اجد قولا من اقواله واو اقوال اتباعه الا وهو مستند الي آیة او حدیث او اثر او الي مفهوم ذالک او حدیث ضعیف کثرت طرقه او الي قیاس صحیح علي اصل صحیح، فمن اراد الوقوف فلیطالع کتابي المذکور.([1])

ژباړه : اې وروره! پوه سه ما،چې په دغه فصلونو کې دامام ابوحنیفة رحمه الله علیه له لوري ځخه کوم جوابونه ورکړي دي له دې امله نه دي ،چې زما باندې حسن ظن او یا حسن عقیدت دئ لکه ،چې دځینو خلکو هم دغسې عادت وي بلکې ما ،چې کوم څه ویلي دي هغه مې د کتابونو او دلایلو دپوره لټون وروسته ویلي دي ... څرګنده خبره ده ،چې دامام ابوحنیفة رحمه الله علیه مذهب تر ټولو مخکنی مدون سوی مذهب دئ او ځیني دکشف ښتنان په دې باور دي ،چې تر ټولو وروسته به له منځه ځي... ما ،چې کله دفقهي مذاهبو پر اقوالو باندې کتاب ولیکئ نو دامام ابوحنیفة رحمه الله علیه او دده دپیروانو داقوالو تتبع وکړه نو ما دده مبارک او دده دپیروانو په ویناوو کې داسې خبره پیدا نه کړه ،چې دلاندې شرعي حجتونو ځخه دې مخالف وي:

[1]: المیزان الکبرئ للشعراني رحمه الله علیه ، ج :۱ ، ص : ۶۳ ، ۶۴، ط : مصطفی الباني مصر.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ياداچي دغه خبره به دقرآن سره موافقه وه ، ياد ا،چي دحديث سره به موافقه وه ، يا داچي دكوم اثر سره به موافقه وه، ياداچي دقرآن ، حديث او اثر دمفهوم سره به موافقه وه ، ياداچي دكوم داسي ضعيف حديث سره به موافقه وه ،چي په ډېرو طريقو سره به روايت سوى و ، ياداچي دصحيح قياس سره به موافقه وه ،چي د صحيح اصل څخه به متفرع و ، كه څوک غواړي پوره معلومات لاسته راوړي نو په دې اړه دي زما مذكور كتاب مطالعه كړي.

تر پورتني عبارت وروسته علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه دهغه كسانو په اړه مستقل فصل ايښى دئ ،چي پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي الزام لګوي ،چي دى تر حديث قياس ته حق اوليت وركوي، ددغه موضوع په اړه علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه ليكي:

اعلم ان هذا الكلام صدر من متعصب علي الامام متهور في دينه غير متورع في مقاله غافلا عن قوله تعالي : ان السمع والبصر والفواد كل اولئک كان عنه مسؤلا...الخ.

ژباړه : پوه سئ! داخبري هغه څوک كوي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه سره تعصب لري ، په خپل دين كي دلاوره وي ، په خبره كي احتياط نه كوي او دالله جل جلاله ددې ارشاد څخه غافله وي ،چي فرمايي: بېشكه دقيامت په ورځ دستركي ، غوږ او زړه ټولو څخه پوښتنه كېږي.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه وروسته دا قصه هم ليكلې ده ،چي يوه ورځ حضرت سفيان ثوري رحمة الله عليه ، مقاتل بن حيان رحمة الله عليه ، حماد بن سلمة رحمة الله عليه او حضرت امام جعفر صادق رحمة الله عليه امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ته راغلل ددې لپاره ،چي دهغو اتهاماتو حال ځان معلوم كړي كوم ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په اړه ځيني خلكو ويل: كله ،چي دوى مباركان امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ته راغلل نو پوښتنه يې ځني وكړل ،چي ستا په اړه ځيني خلک داسي وايي ،چي ته قياس تر احاديثو مخكي كوې؟ ده

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارک په جواب کي ورته وفرمایل: قیاس خو زه تر قرآن او حدیث نه مخکي کوم بلکي تر اثر یې لا هم وروسته کوم، بیا امام ابو حنیفة رحمة الله علیه ودغو مبارکانو تر غرمې پوري دخپلي تګ لاري اړونده معلومات ورکړل، وروسته دغه مبارکان ولاړسول او وې فرمایل:

انت سید العلماء فاعف عنا فیما مضي منا من قیعتنا فیک بغیر علم.

ژباړه: ته دعلماوو سردار یې موږ ته دهغه بدګمانۍ په اړه عفوه وکړه کومه، چي موږ مخکي دنه پوهاوي له امله درلوده.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله علیه بیا یو فصل ایښي دئ ددې لپاره، چي دهغه خلکو خبري رد کړي، چي هغوی دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه پر مذهب باندي ددلایلو دضعف الزام لګوي، دغه تردید یې په مفصل او واضح ډول کړی دئ وروسته یې بیا یو فصل ایښي دئ په دې فصل کي یې لیکلي دي، چي دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه مذهب په دیني لحاظ محتاط ترین مذهب دئ، علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله علیه په دې اړه لیکلي دي:

فاني بحمد لله تتبعت مذهبه فوجدته في غاية الاحتياط والورع.

ژباړه: الله جل جلاله لره دي حمد وي ما دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه دمذهب دمسائلو تتبع وکړه ما ته داخبره ثابته سوه، چي دده مذهب محتاط ترین مذهب دئ او دتقوا ډک مذهب دئ.

دعلامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله علیه دغه څو ویناوي مو دنمونې په ډول رانقل کړې دپوره تفصیل لپاره د علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله علیه کتاب میزان الکبري په دغه موضوع کي مطالعه کړئ[1]

[1]: المیزان الکبری، ج: ۱، ص: ٦٣ تر ٧٥

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه او علم حديث

۱۱: پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي ځيني خلک دا سطحي نيوکه هم کوي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه داحاديثو ذخيره نه وه يعني داچي ده مبارک په حديثونو کي ډېر معلومات نه درلودئ بلکي په احاديثو کي کمزوری و.

حقيقت دادئ ،چي دپورتنی اعتراض بنسټ هم پر تعصب او کم علمی باندي ولاړ دئ ځکه ډېر علماء کرام د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه نه يوازي په فقه کي دده په جلاليت باندي قايل دي بلکي ده ته په حديثونو کي هم په علمي جلاليت باندي قايل دي ، نه يوازي ،چي حنفي علماء دا وايي بلکي دنورو مذهبونو علماء هم د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په علمي لوړوالي باندي اعتراف کوي ، دهغو ټولو علماوو ويناوي دلته رانقول ګران کار دئ يوازي دنمونې لپاره دلته دځو محدثينو ويناوي رانقلوو :

۱ : حضرت ابن جريح رحمة الله عليه دفقه او حديث مشهور امام دئ او دامام شافعي رحمة الله عليه مذهب زياته برخه دده څخه اخذ سوې ده ، دده په اړه ابن حجر رحمة الله عليه نقل کوي ،چي کله ده ته د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه دوفات خبر وروړسېدئ نو ده دډېر خفګان څخه يې وويل:

اي علم ذهب.([1])

ژباړه : څنګه علم ولاړئ.

۲ : مکي بن ابراهيم رحمة الله عليه دامام بخاري رحمة الله عليه استاذ دئ دامام بخاري رحمة الله عليه زياته برخه ثلاثيات هم دده څخه روايت کړل سوي دي ،

[1]: تهذيب التهذيب ، ج :۱۰ ، ص : ۴۵۰.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د امام ابوحنیفة رحمه الله شاګرد و، امام مزني رحمه الله د امام ابوحنیفة رحمه الله په اړه تهذیب الکمال کي وایي:

کان اعلم اهل زمانه(۱)

ژباړه: امام ابوحنیفة رحمه الله دخپلي زمانې تر ټولو ښه عالم و.

پاته دي نه وي ،چي دمتقدمینو علماوو له آنده دعلم لفظ دحدیث علم ته استعمالیږي نو ځکه کوم شهادتونه ،چي د امام ابوحنیفة رحمه الله دعلم لپاره سوي دي هغه دعلم حدیث لپاره دي.

۳: حضرت شعبة بن الحجاج رحمه الله په حدیثو کي دامیر المؤمنین لقب لري ، په جرح او تعدیل کي تر ټولو مخکي امام بلل کیږي هغه د امام ابوحنیفة رحمه الله په اړه وایي:

کان والله حسن الفهم جید الحفظ.

ژباړه : په الله جل جلاله قسم کوم ،چي امام ابوحنیفة رحمه الله ښه فهم او ښې حافظې والا و.

کله ،چي حضرت شعبة رحمه الله ته د امام ابوحنیفة رحمه الله دوفات خبر ورسیدئ هغه وفرمایل:

طفیٔ عن الکوفة نور العلم ، اما انهم لایرون مثله ابدا.(۲)

ژباړه : دکوفې څخه دعلم څراغ مړ سو اودکوفې خلک به بیا د امام ابوحنیفة رحمه الله په څېر ښه عالم دتل لپاره نه ویني.

۴: امام ابوداود رحمه الله د امام ابوحنیفة رحمه الله په اړه وایي:

کان ابا حنیفة رحمه الله اماما.(۱)

۱: تهذیب التهذیب ، ج : ۱۰ ، ص : ۴۵۱.

۲: الخیرات الحسان لابن حجر المکي، ص : ۳۲ ، ۷۱ ، داتجاء الوطن د ۸ او ۱۷ صفحې څخه اخستل سوی دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابو حنيفة رحمة الله عليه امام و.

۵: يحيي بن معين رحمة الله عليه دجرح او تعديل امام دئ د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په اړه وايي:

كان ابو حنيفة رحمة الله عليه ثقة لايحدث بالحديث الا بما يحفظه.

بل ځای فرمايي:

كان ابو حنيفة رحمة الله عليه ثقة في الحديث.

همدا ډول يحيي بن معين رحمة الله عليه ديحيي بن سعيد القطان رحمة الله عليه دا اعتراف رانقل کړی دئ:

قد اخذنا باكثر اقواله.(٢)

ژباړه : موږ په ډېرو ځايونو کي د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په اقوالو عمل کوو.

په يو بل ځای کي راځي چي ديحيي بن معين رحمة الله عليه څخه پوښتنه وسول ،چي ايا دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه احاديث سته؟ ده په جواب کي ورته وفرمايل:

نعم ثقة ، ثقة.(٣)

ژباړه : امام ابو حنيفة رحمة الله عليه ثقه دئ ، ثقه دئ.

پورته ويناوي يوازي دنمونې په توګه راوړل سوې که نه نو داسي ويناوي بېخي زياتي دي ،چي د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په اړه ويل سوي دي.

---

[1]: تذكرة الحفاظ للذهبي رحمة الله عليه ، ج : ١ ، ص : ١٦٠.

[2]: تهذيب التهذيب ، ج : ١٠ ، ص : ۴۵١.

[3]: مناقب الامام الاعظم للموفق ، ج : ١ ، ص : ١٩٢

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو حنیفة رحمة الله علیه خپله داحادیثو یوکتاب د (کتاب الاثار) په نوم تالیف کړ دئ،چي هغه مخکني داحادیثو کتابونه لکه موطا امام مالک ، مصنف عبدالرزاق ، منصنف ابن ابي شیبة او داسي نور کتابونه لا هم نه وه تالیف سوي.

امام زرنجي رحمة الله علیه فرمایي: امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په کتاب الاثار کي تر ثلوېښت زرو زیات منتخب احادیث رانقل کړي دي.(۱)

د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه دپورتني کتاب ترڅنګ نورو جلیل القدر محدیثینو د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه اولس مسانید هم راجمع کړي دي ،چي هر یو یې تر مسند امام شافعي کم نه دئ، په دغه محدیثینو کي یو حافظ ابن عدي رحمة الله علیه دئ ، دی په احادیثو کي تکړه نقاد دئ ، دده په لومړیو کي پر امام ابو حنیفة رحمة الله علیه باندي بدګومان و، وروسته ،چي حقیقت ورته معلوم سو نو دمخکنیو بدګومانیو دکفارې لپاره د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه مسند مرتب کړ.

په هر صورت په احادیثو کي د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه مقام ډېر لوړ دئ دومره تفصیل پکښې سته ،چي ټول دلته لیکل ناشوني دي(۲)

په اخره کي موږ دمشهور اهل حدیث عالم نواب صدیق حسن خان رحمة الله علیه هغه شاهدي رانقلوو ،چي د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اړه یې کړې ده ، ده د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اړه لیکلي دي:

وكان عالما عاملا زاهدا عابدا ورعا تقيا كثير الخشوع دائم التضرع الي الله تعالي.

۱: الامام الاعظم للموفق، ج :۱ ، ص : ۹۵ ، ۹۶، ط: دکن ، سنه : ۱۳۲۱هـ

۲: په دې موضوع کي دي دتفصیل لپاره په اردو ژبه کي دمولانا احمد کاندهلوي رحمة الله علیه کتاب امام اعظم اور علم حدیث وکتل سي ، او په عربي ژبه کي دي مولانا ظفر احمد عثماني کتاب اتجاء الوطن وکتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابو حنيفة رحمه الله باعمله عالم و ، زاهد او عبادت کونکی و ، پرهيزګاره ، زيات خشوع کونکی اوتل الله جل جلاله ته عاجزي کونکی و.

د امام ابو حنيفة رحمه الله تر ډېرو فضايلو او مناقبو ليکلو وروسته يې ليکلي دي:

ومناقبه وفضائله كثيرة ، وقد ذكر الخطيب البغدادي في تاريخه منها شيئا كثيرا، ثم اعقب ذالک بذکر ما کان الاليق ترکه والا ضراب عنه ، فمثل هذا الامام لايشک في دينه ولافي ورعه وتحفظه ، ولم يكن يعاب بشيء سوى قلة العربية.(۱)

ژباړه: د امام ابو حنيفة رحمه الله مناقب او فضايل ډېر دي ،چي خطيب بغدادي رحمه الله په خپل تاريخ کي ډېر ليکلي دي ، وروسته يې ځيني داسي خبري ليکلي دي ،چي پرېښودل او اعراض ځني کول ښه دي ، د امام ابو حنيفة رحمه الله په ديانت ، پرهيزګارۍ او تحفظ کي شک نسته او پرده باندي هيڅ عيب نه سي لګېدای پرته لدې ،چي په عربيت کي کمزوري و.

نواب حسن خان رحمه الله پر امام ابو حنيفة رحمه الله باندي دعربيت دکموالی نيوکه کړې ده پردې خبره به وروسته وږغېږو خو لومړی بايد دا ووايو ،چي پر امام ابو حنيفة رحمه الله ،چي داحاديثو کوم اعتراض کېږي دهغو په اړه حسن خان رحمه الله هيڅ يادونه نه ده کړې بلکي دده کتاب تاج المکل ،چي داحاديثو دکتابونو په لړ کي دئ ده دخپل کتاب په پيل کي ويلي دي ،چي زه دمحدثينو حالات بيانوم او ده په دغه بيان کي امام ابو حنيفة رحمه الله دمحدثينو په قطار کي راوړی دئ ، محدث يې ورته ويلی دئ او هيڅ نيوکه يې نه ده باندي کړې.

---

۱. التاج المکمل ، مؤلفه نواب حسن صديق خان رحمه الله ، ص: ۱۳٦ تر ۱۳۸ پوري، ترجمه :۱۱۹ ، ط : بمبي ، سنه : ۱۳۸۴هـ

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاته سوه داخبره ،چي نواب صاحب پر امام ابوحنيفةرحمه الله باندي دعربيت دكموالي نيوكه كړې ده ، نواب صاحب دغه اعتراض دقاضي ابن خلكان څخه رانقل كړې ده ځكه هغه هم په كتې متې ډول دغسي عبارت ليكلى دئ، مګر داسي معلوميږي ،چي نواب صاحب دابن خلكان وروستنى عبارت نه دئ رانقل كړى ،چي دا اعتراض اصل حقيقت معلوم سوى واى، حقيقت داسي دئ ،چي ددې اعتراض اصل بنسټ يوه قصه ده ، قصه په دې ډول ده : مشهور نحوي ابو عمرو بن العلاءرحمه الله د امام ابوحنيفةرحمه الله څخه دقتل شبه عمد په اړه پوښتنه وكړه ،چي ايا په دې قتل سره قصاص لازميږي كه يا؟ امام ابوحنيفةرحمه الله دخپل مذهب مطابق جواب وركړ، ،چي قصاص نه لازميږي، ابوعمروبن العلاءرحمه الله ورته وويل : ولوقتله بالمنجنيق؟، امام ابوحنيفةرحمه الله ورته وفرمايل: ولوضربه باباقبيس.

دامام ابوحنيفةرحمه الله پر دغه جمله باندي دا اعتراض وسو ،چي ده داجمله بايد داسي ويلې واى: ولوضربه بابي قبيس.

حقيقت دادئ ،چي دغه اعتراض ځكه صحيح نه و ،چي عرب همدغسي وايي لكه امام ابوحنيفةرحمه الله ،چي جمله ويلې وه.

قاضي ابن خلكان ،چي كله پورتنى اعتراض رانقل كړى نو بيا يې وروسته دپورتنى اعتراض جواب خپله ويلى دئ او په جواب كي يې ويلي دي ،چي امام ابوحنيفةرحمه الله خپله جمله دهغو خلكو دلغت سره سمه ويلې وه ،چي هغوى په اسماء ستة كي ټول وخت الف مني لكه ،چي يو شاعر وايي:

فان اباها وابا اباهـــــا

قد بلغا في المجد غايتاها

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني شعر باید دنحوي قانون له مخي (وابا ابیها) وویل سي.
قاضي ابن خلکان دخپل جواب په اوږدو کي لیکي:
وهي لغة الكوفيين وابوحنيفة رحمه الله عليه من اهل الكوفة.[1]
ژباړه: دا دکوفه والو لغت دئ، چي امام ابوحنیفة رحمه الله علیه استعمال کړی دئ او امام ابوحنیفة رحمه الله علیه هم دکوفې دخلکو څخه دئ.
پورتنی قصې په وجه پر امام ابوحنیفة رحمه الله علیه باندي دعربیت دکموالي نیوکه راپورته سوې ده خو که څوک په دغه خبره پر امام ابوحنیفة رحمه الله علیه باندي دعربیت دکموالي اعتراض کوي دا خپله دمعترض دعربیت پر کموالي باندي دلالت کوي.

په تقلید کي جمود

په وروستی کي داخبره دیادوني او پام وړه ده، چي لکه څرنګه، چي دتقلید مخالفت او په شرعي احکامو کي ځاني نظر دملامتیا او مذمت لایق کار دئ په دغه ډول په تقلید کي جمود او غلو کول هم دمذمت وړ او دملامتیا وړ کار دئ، لاندي، چي کوم صورتونه ذکر کېږي همدغه صورتونه ښه نه دي، جمود في التقلید پکښې سته او په تقلید کي غلو ده:
۱: دمجتهدینو په اړه داسي ګومان کول، چي دوی ته دشارع مقام ورکړل سي او یا دوی دانبیاوو په څېر معصوم او دهر ډول خطاوو څخه پاک وګڼل سي.

---

[1] وفیات الاعیان لابن خلکان رحمه الله علیه ج: ۲، ص: ۱۶۵.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: په کوم صحیح حدیث باندي یوازي له دې امله عمل ونه کړل سي ،چي په دې اړه زموږ دامام څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی دمثال په ډول په تشهد کي د(اشهدان لا اله الا الله) په ویولو سره دشهادت ګوته پورته کېدل په زیات شمېر حدیثونو سره ثابته ده مګر څوک ،چي یې له دې امله نه پورته کوي ،چي په دې اړه دامام ابوحنیفةرحمة الله علیه څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی همدا لامل دئ ،چي ځینو خلکو لاندي ګستاخانه او بې ادبه جمله ویلې ده:

مارا قول ابوحنیفة رحمة الله علیه باید، قول رسول کافی نیست

نعوذبالله العلي العظیم، دا هم هغه جامد تقلید دئ ،چي بدي یې په قرآن او حدیث سره ثابته ده.

۳: په نبوي احادیثو کي داسي کاټ واټ کار ترسره کول ،چي مناسب نه وي او دمذهب سره یې برابرول، او یا داسي دکاره وتلي تاویلات پکښي کول ،چي دده خپل زړه هم پر مطمئن نه وي خو دا دهر چا فکري جوګه والی دئ ، که ،چیري کوم کس ته دحدیث په کومه توجیه کي رښتینې شرح صدوري وي او بل کس یې صحیح نه وبولي نو دغه دوهم کس ته پر لومړی کس باندي دنیوکي کولو حق نسته.

۴: که یو متبحر عالم ته صحیح حدیث ورسیږي ، دا ورته معلومه سي ،چي دمذهب قول ددغه حدیث څخه مخالف دئ او ددې حدیث په مقابل کي بل معارض هم نه وي نو بیا هم دغه متبحر عالم حدیث پرېږدي او په مذهب عمل وکړي دې ته هم جامد تقلید ویل کېږي ،چي پوره تفصیل یې مخکي تېر سو.

۵: داهم په تقلید کي جمود او غلو ده ،چي څوک داسي عقیده ولري ،چي زما مذهب حق دئ او نور مذهبونه نعوذبالله باطل دي.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقيقت دادئ ،چي دټولو مذهبونو امامانو داجتهاد دشرايطو دپوره کولو وروسته هريوه دقرآن او حديث دصحيح مقصود دمعلومولو لپاره پوره ، پوره کوشش کړی دئ نو ځکه دټولو امامانو مذهبونه حق دي همدا وجه ده که ديوه مجتهد څخه کومه اجتهادي غلطي سوې وي نونه يوازي ،چي دالله ﷻ په وړاندي معاف دئ بلکي الله ﷻ ده ته دخپل کوشش ثواب هم ورکوي ،چي تصريح يې په احاديثو کي سته ،البته يو مقلد داسي ويلای سي ،چي زمامذهب صحيح دئ خودابه وايي ،چي زما په مذهب کي ددې احتمال سته ،چي ځيني شيان پکښي غلط وي او دنورو مذهبونوپه اړه به هم داسي عقيده لري ،چي هغه مذهبونه دصحت او غلطتيا دواړو احتمال لري.

٦ : دمجتهدينو امامانو زيات اختلافات رابرسېره کول او وړاندي کول داهم لويه غلطي ده ځکه په زياتو مسائلو کي دامامانو ترمنځ اختلاف يوازي دافضليت او نه افضليت خبره وي، دجواز او نه جواز خبره نه وي لکه درکوع پر مهال باندي لاسونه پورته کول يا نه پورته کول ،آمين په زوره ويل ، يا نه ويل ، په ولاړه کي لاسونه تر نامه لاندي نيول او يا پر سينه باندي نيول او داسي نوري مسائلي داټولي مسائلي هغه مسائلي دي ،چي دافضليت او نه افضليت خبره ده که نو پر دواړه طريقو باندي دټولورو امامانو په اتفاق لمونځ جايز دئ خو يوازي يو امام يې يوه طريقه افضله بولي او بل امام يې بله طريقه افضله بولي ، داسي مسائلي رابرسېره کول ، دحلال او حرام حکم ورکول ،يا په امت کي تفرقه پيدا کول او داسي نور داټول کارونه حرام او ممنوع دي بايد په کلکه ځانونه ځني وساتل سي.

۷: همدا ډول دامامانو په منځ کي ،چي کومي دجواز او نه جواز مسائلي دي دهغوی په اړه اختلاف ته عملي بڼه ورکول يعني داچي

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دداسي اختلافاتو په وجه جنګ جګړې کول په هيڅ مذهب کي جايز نه دي يا داچي دداسي اختلافاتو په وجه يو بل ته عيب ويل ، پوچ رد سره ويل اوبدګوماني سره کول دټولو مذهبونو په اتفاق سره حرامي دي پردې موضوع باندي علامه شاطبي رحمه الله مفصله او نفيسه وينا کړې ده څوک ،چي دعلم څښتنان وي هغو ته دمطالعې وړ ده.(۱)

۱: وګورئ: الموافقات للشاطبي رحمه الله ، ج : ۴ ، ص : ۲۲۰ تر ۲۲۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستی وړانديز

دتقليد دمسئلې حقيقت دخپلې علمي توانايۍ په اندازه په تيرو صفحو کې روښانه کړل سو په آخر کې زموږ وړانديز دا دئ ،چې ددې کتاب دليکلو څخه زموږ موخه دانه ده ،چې بحث ، مباحثې او مناظرې دې وکړل سي بلکې زموږ موخه داده ،چې دمسلمان امت داکثريت برخې دريځ ،چې دېيلو مذهبونو سره اړه لري هغه څرګند سي ، که ،چيرې په ناخبرۍ سره دقلم دڅوکې څخه کوم داسې لفظ وتلی وي ،چې دچا دخفګان او ناراضۍ سبب ګرځېدلی وي نو دهغه څخه دزړه له کومې اوپه پوره اخلاص سره بخښنه غواړو.

ددې صفحو دليکلو څخه اصلي موخه داده ،چې دمسلمان امت دزياتې برخې نقطه نظر دلايل څرګند سي او دغير مقلدينو له خوا ،چې اختلافات سوي دي او ددغو اختلافاتو په وجه باندې دحرام ، شرک او داسې نورو شيانو غلط فهمياني پيدا سوي دي ددغو غلط فهميانو دليرې کېدو امکانات زيات سي که څوک زموږ ددغه نقطې سره بيا هم اختلافات لري نو بيا دې پر خپل دريز باندې ودريږي او زموږ پر امامانو دې دا تور نه لګوي ،چې دوی شريعتونه دځانه جوړ کړي دي او نه دې ددغو مجتهدينو پر پيروانو باندې دشرک الزام لګوي دا يو خطرناکه کار دئ داسې خطر ناکه دئ ،چې زر ځله پناه ځنې غوښتل پکار دي.

ددغسې خلکو لپاره دمشهور اهل حديث عالم نواب حسن خان رحمة الله عليه ،چې دوی ته دلارې دڅراغ حيثيت لري ـ يو اقتباس رانقلوو ، حسن خان رحمة الله عليه په خپل کتاب ابقاء المنن بالقاء المحن کې ليکي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماباندي دالله جل جلاله يو احسان داسوی دئ ،چي زه ناجيه فرقه يوازي اهل سنت ګڼم په اهل سنتو كي كه حنفي وي ، كه شافعي وي ، كه مالكي وي ، كه حنبلي وي ، كه ظاهري وي ، كه اهل حديث او كه متصوف وي ددغو ټولو په حق كي زه هيڅ بدګوماني نه لرم سره ددې ،چي ماته معلومه ده،چي په هر ډله كي څه داسي مسائلي سته ،چي ددلايلو څخه خلاف دي او ځيني يې بيا دنصوصو سره موافقي دي ، ځيني فتاواوي يې صحيح ، ځيني كمزوري او مردودي دي خو حكم اكثريت ته دئ نه اقليت ته ، دامامانو څخه ،چي كوم عمل دحديثونو څخه پاته سوی وي دهغه لپاره شل عذرونه دي ،چي په جلب المنفعت نومي كتاب كي ليكل سوي دي.

دسلفو پر امامانو باندي دا طعن لګول ،چي دوی دسنتو څخه مخالفت كړی دئ دا په دې معنا دئ لكه په انصاف كي ،چي څوک چور او چپاول جوړوي ، البته كوم مقلد ته ،چي صحيح قرآني دليل او يا صحيح حديث څرګند سي بيا هم پر خپل مذهب باندي كلک ولاړ وي او په تقليد كي بيا هم جمود كوي داسي كس ته خطا كاروايم او ګناه ګار ورته نه وايم ، نه يې معاذالله كافر بولم او نه داوايم ،چي په دغه كس پسي لمونځ نه صحيح كېږي.

په مسائلو ، عباداتو او معاملاتو كي داختلاف په وجه كفرنه رامنځته كېږي او نه يې علماوو ته ددغه اختلاف په وجه كافران ويل كېږي غاية ما في الباب خطاء في الاجتهاد او يا خطا في انفسهم ورته ويل كېږي ،چي علماء يې پېژني.

الله جل جلاله ته اميد لرم ،چي كه زه مخلص يم ،تعصب كونكی نه يم او په يوه وجه په خطا كي لوېدلی يم ، الله جل جلاله دي زما ګناهونه را معاف كړي او كه زه قصدا پر خطا روان يم نو دا زما لپاره ډېره دبدبختۍ او وېرلړلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحنه ده مګر کوم مسلمان ،چي د الله جل جلاله څخه ببريږي او رحمت ته يې اميد لري هغه ته هيڅ لازمي نه ده ،چي پر مسلمان دي بد ګومان وکړي ځکه : نحن نحکم بالظواهر والله اعلم بالسرائر.([1])

دفتنو په داسي ډکه زمانه کي ،چي پر مسلمانانو باندي دفتنو او مصيبتونو دهري خوا حملې اويرغل دئ په داسي حال کي زموږ لپاره تردې لوی بربادونکی او هلاکونکی شي نسته ،چي پر کوچنيو او فروعي مسائلو سره اختلاف کوو او يو دبله پر داسي کوچنيو خبرو باندي سره لاس او ګرېوان يو ،چي پر کوچنيو ، کوچنيو خبرو باندي يو وبل ته کافر او مشرک وايو ، يا دبل لمانځه ته فاسد وايو ، که دتاريخ پاڼي موږ وګورو موږ ته ډېر ښه پند راکوي ځکه په تاريخ کي بېلابېل داسي واقعات سته ،چي موږ سبق ځني واخلو ځکه هغه راښيي ،چي هيڅ وخت دمسلمانانو سر کوم دښمن نه دئ ټيټ کړی بلکي هر وخت ،چي موږ ته کومه تباهي راغلې ده دخپل منځيو شخړو او اختلافاتو له امله راغلې ده، تاريخ پردې شاهد دئ ،چي کله دمسلمانانو په منځ کي دفروعي مسائلو پرسر باندي شخړي او اختلافات پيل سوه ، دښمن ددې څخه لويه ګټه پورته کړې ده.

الله جل جلاله ته دا دعا کوو ،چي موږ ته دي سيده لاره راپه برخه کړي ، الله جل جلاله دي موږ ته دحق پېژندلو او دحق داتباع توفيق راکړي، الله جل جلاله دي موږ ته دا همت راکړي ،چي باطل ته باطل ووايو او ځانونه ځني ژغورو، الله جل جلاله دي موږ دخپل منځي جنګو څخه وساتي او ددې

---

[1] دفاران مياشتنی پاڼه ، سنه : ۱۹۶۴، دفاران مجلې دمدير ماهر القادري څخه په مننه.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرځای دي الله جل جلاله داسي توفيق راکړي ،چي خپل ژوند ددين دلوړو مقاصدو لپاره وقف کړو.

آمين ثم آمين وآخر دعوانا ان الحمدلله رب العلمين.

دژباړي تکميل : ۱۴۳۱هـ ق

مولوي عبدالهادي حماد

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library